

SOPEUTUMATON NUORI - ARVOKAS KANSALAINEN?

Tutkimus nuorten asemasta tämän hetkisessä syrjäytymiskeskustelussa

Tampereen yliopisto

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnot

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Susanna Ågren

Lokakuu 2013

ÅGREN, SUSANNA: Sopeutumaton nuori – arvokas kansalainen? Tutkimus nuorten asemasta tämän hetkessä syrjäytymiskeskustelussa

Pro gradu -tutkielma, 108 s., 7 liites.

Ohjaaja: Päivi Honkatukia

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnot

Lokakuu 2013

Pro gradu -tutkielmani aiheena on tutkia nuoren asemaa yhteiskunnassa tämän hetkisen syrjäytymiskeskustelun näkökulmasta. Lähestyn aihetta myöhäismodernin teorian, sukupolvien välisen ohipuhumisen sekä Frank Furedin pelon kulttuurin avulla. Tutkielmani keskittyy siihen, miten nuorten syrjäytymiskeskustelulle ja nuorten omalle asemalleen siinä antamat merkitykset eroavat kenttätyöntekijä- ja päättäjätason näkemyksistä. Syrjäytymiskeskustelua tutkielmassani edustaa nuorten yhteiskuntatakuu, nuorisotakuu, joka otettiin käyttöön vuoden 2013 alusta.

Keräsin tutkimukseni aineiston teemahaastatteluina syksyllä 2012 ja keväällä 2013. Teemahaastattelurungon koostin nuorten yhteiskuntatakuun väliraportin pohjalta. Lisäksi sovelsin aineistonkeruussa BIKVA-arviointimenetelmää. Haastattelin ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen, ammattistartin opiskelijoita, työpajalla opiskelevia nuoria sekä ammatillisen koulutuksen opiskelija-asuntolassa asuvia nuoria. Nämä edustivat tutkielmassani nuorten tasoa. Lisäksi haastattelin kenttätyöntekijätasolta edellä mainittujen nuorten ryhmien ohjaajia. Haastattelin myös päättäjiä, joita edustivat opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä ne toimijat, jotka olivat olleet mukana nuorisotakuun valmistelussa. Analysointimenetelmänä käytin sovellettuna fenomenografiaa.

Tutkielmani tulokset osoittavat, että syrjäytymiskeskustelu on huolen kulttuurin piirre. Syrjäytymiskeskustelulla pidetään yllä järjestelmää, joka perustuu perinteiseen elämäntapaan, josta poikkeava yksilö tulkitaan syrjäytymisvaarassa olevaksi. Nuorisotakuu perustuu ajatukselle perinteisen koulutus- ja työputken olemassaolosta ja siitä poikkeaminen aiheuttaa niin kenttätyöntekijä- kuin myös päättäjätasolta huolta. Nuoren kansalaisuutta määrittelee pitkälti työmarkkinakansalaisuus. Kuitenkin niin haastattelemani nuoret kuin aikuisetkin tunnistavat sen, että yhteiskunta on muuttunut ja tarvitaan myös uudenlaisia tapoja kiinnittyä tähän yhteiskuntaan. Tämä toteutuu nuorta kuuntelemalla, kohtaamalla ja antamalla tilaa myös erilaisille tavoille toteuttaa kansalaisuutta. Ne nuoret, jotka eivät sopeudu määrittelemäämme perinteiseen elämäntapaan saattavat osoittaa kehittämisen paikkoja yhteiskunnassa, eikä ulkopuolella oleminen välttämättä ole uhka yhteiskunnan hyvinvoinnille.

Pohdinkin sitä, että kenen tarpeista yhteiskunnan järjestelmät on luotu, aikuisten vai nuorten sukupolven. Ehkä nuorille pitäisi antaa tilaa luoda omanlaista yhteiskuntaa ja tulla hyväksytyiksi sellaisina kuin he ovat. Sukupolvien välistä ohipuhumista voidaan kaventaa sillä, että nuorille annetaan aidosti tilaa toteuttaa itseään, sen sijaan että heitä yritetään väkisin kiinnittää palveluihin. Nämä palvelut on määritellyt sukupolvi, jonka kokemukset yhteiskunnasta saattavat olla hyvin erilaiset kuin nuorten.

Avainsanat: Huolen kulttuuri, Kansalaisuus, Myöhäismodernismi, Nuorisotakuu, Osallisuus, Syrjäytyminen, Syrjäytymiskeskustelu, Sukupolvi, Sukupolvien välinen ohipuhuminen, Uusliberalismi,

ÅGREN, SUSANNA: Young Person as a Misfit – Valuable Citizen? Study on the position of the adolescents in the present social exclusion discussion

Master's thesis, 108 pages, 7 appendix pages

Controller: Päivi Honkatukia

Master's Programme in Youth Work and Youth Research

October 2013

The subject of my thesis is to study the position of the adolescent in the society from the point of view of the present discussion around social exclusion. I approach the subject with the help of the postmodern theory, of the past-talk between the generations and of Frank Furedi's thoughts about the culture of fear. My study concentrates on how the significances given by the young people to discussion around social exclusion of the adolescents and to their own station in it differ from the views of a fieldworker level and decision-maker level. In my study the discussion around social exclusion is represented by the Finnish Youth Guarantee which was brought into use since the beginning of the year 2013.

I made the interviews of my study in the autumn of 2012 and in the spring of 2013 as semi-structured interviews. The framework of the interview was based on the themes which I constructed from the intermediate report of the youth guarantee. Furthermore, I also adapted the BIKVA evaluation method in the material collecting. I interviewed young people from the Preparatory instruction and guidance for VET, the workshop and young people who live in the student halls of residence. These represented the level of the adolescents in my research. Furthermore, I interviewed the instructors of the above mentioned adolescents as a fieldworker level. I interviewed also decision-makers who had been involved in the preparation of the youth guarantee represented from the Ministry of Education and Culture and the Ministry of Employment and Economy. I used phenomenography as an analysis method.

The results of my research show that the discussion around social exclusion represents the culture of fear. The discussion around social maintains a system of society which is based on the idea of the traditional life progress. A person who differs from this system is considered as being excluded from the society. The youth guarantee is based on the thought of the existence of a traditional education pipe and work pipe and the differing from it causes the worry from a fieldworker level as well as from the decision-maker level. The citizenship of the adolescent is much determined by a labour market citizenship. However, the young people interviewed as well as the adults identify the fact that the society has changed and new ways to get involved on this society also are needed. This comes true by listening to the adolescents and by giving room also for the different ways of fulfilling citizenship. Those young people who do not adapt themselves to the traditional life progress defined by us may point out the places of the developing in the society. Being outside isn't always a threat to the society's welfare. Perhaps the young people should be given a chance to create a society of their own and to become accepted such as they are. The past-talk between the generations can be narrowed with the fact that the young people are genuinely given room to carry out himself. Instead of trying to attach them to the services that is made from the point of view of the older generation.

Keywords: Culture of fear, Citizenship, Generations, Involvement, Neoliberalism, Postmodern Society, Social exclusion, Past-talk between generations, Youth Guarantee

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO.....	1
2.	VANKINA KESKELLÄ MYÖHÄISMODERNIA SYRJÄYTYMISKESKUSTELUA	3
2.1	Syrjäytynyt, ulkopuolinen, ajelehtija vai erilainen? - käsitteen määrittelyminen	5
2.2	Kohti myöhäismodernia syrjäytymiskeskustelua	8
2.2.1	Myöhäismoderniyhteiskunta	8
2.2.2	Syrjäytymiskeskustelun historiaa	12
2.3	Sukupolvien välinen vuoropuhelu	14
2.4	Nuoruus keskellä huolen ja riskien yhteiskuntaa.....	18
2.5	Yhteiskunnan eri järjestelmät ylläpitävät syrjäytymiskeskustelua	21
3.	NUORET, KENTTÄTYÖNTEKIJÄT JA PÄÄTTÄJÄT – KENEN ÄÄNI KUULUU?	25
3.1	Sosiaalinen konstruktivismi ja fenomenografinen tutkimus.....	25
3.2	Aineistonkeruu	28
3.3	Aineiston analysoiminen	32
3.4	Tutkimuksen eettisyys ja lähdekritiikki	35
4.	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	38
4.1	Nuoruus syrjäytymiskeskustelun yhteiskunnassa.....	38
4.1.1	Nuoruus myöhäismodernissa yhteiskunnassa.....	38
4.1.2	Nuoruus uusliberalistisessa yhteiskunnassa	44
4.1.3	Nuoren kansalaisuus ja asema yhteiskunnassa	50
4.2	Huolen yhteiskunta.....	56
4.2.1	Huolen kulttuuri.....	56
4.2.2	Syrjäytymiskeskustelu	62
4.2.3	Sopeutumattomuus ja luokittelu	67
4.3	Sukupolvien välinen vuoropuhelu	72
4.3.1	Sukupolvien vuoropuhelu.....	72
4.3.2	Nuoren osallisuus	77
4.4	Uusi yhteiskunta ja yhteisöllisyys	83
5.	JOHTOPÄÄTÖKSET	90
5.1	Syrjäytymiskeskustelu sukupolvien välisen vuoropuhelun peilinä	90
5.2	Nuoriin kohdistuvat mielikuvat ja odotukset huolen ja kilpailun yhteiskunnassa.....	94
5.3	Nuoren asema yhteiskunnassamme	96

5.4 Nuorten sukupolvi – yhteiskunnan uudistaja, mahdollisuus ja voimavara.....	100
AINEISTO.....	103
LÄHTEET	103
LIITTEET.....	109
LIITE 1: Tutkimuslupahakemus.....	109
LIITE 2: Tutkimuslupahakemuksen liite: Tiivistetty tutkimussuunnitelma.....	110
LIITE 3: Huoltajan lupalomake.....	113
LIITE 4: Esimerkki aineiston käsittelystä	115

ISÄLLE

Haluan omistaa tämän pro gradu -tutkielmani isälleni Mauri Ågrenille, joka nukkui pois graduprosessin aikana. Ilman hänen kannustustaan, tukea ja rakkauttaan en olisi edes ajautunut näihin opintoihin. Kaikesta surusta ja ikävästä huolimatta olen vihdoin saanut työni valmiiksi.

Elämä kulkee varkain
kohti hiljaista loppuaan

Kuinka huolimatta siitä
että pitäisimme lujasti rakkaistamme kiinni,
emme tunne päivää
jolloin kaikki voi kadota yhdessä hetkessä

Vuoden lipuessa eteenpäin
minun mieleni täyttää yhä
kuristava ikävä

Enää se ei kuitenkaan tunnu maailmanlopulta

Nyt se vain
puristaa hiljaa
ja muistuttaa siitä
miten rakkaus ei koskaan katoa,
vaikka kaikki päättyisi aivan varoittamatta

S. Ågren

1. JOHDANTO

Nuorten syrjäytyminen on noussut jälleen paljon puhutuksi teemaksi nuorisotakuun ja Jyrki Kataisen hallituksen myötä. Kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä, nousee välttämättä mieleen, että onko syrjäytymispuheessa kuultu nuorten näkemyksiä syrjäytymisestä ja yhteiskuntaan kuulumisesta, vai onko syrjäytymispuhe vain asiantuntijoiden käymää vuoropuhelua, joka ei välttämättä kohtaa nuorten kokemuksia yhteiskunnasta. Tutkin pro gradu -tutkielmassani sitä, mikä on nuorten asema syrjäytymiskeskustelussa. Haastattelin tutkielmaa varten työpajalla¹ ja ammattistartilla² opiskelevia nuoria sekä erään ammattioppilaitoksen asuntolassa asuvia nuoria³. Lisäksi haastattelin näiden haastateltujen nuorten ohjaajia sekä opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä toimijoita, jotka ovat olleet mukana nuorisotakuun valmistelussa. Kantavana teemana tutkimuksessa on sukupolvien välisen ohipuhumisen käsitteen koettelu empiirisen aineiston avulla.

Eri ohjelmissa oletetaan, että nuoret täyttävät hyväksyttävästi oman kansalaisuutensa vaatimukset, jos he kulkevat pitkin traditionaalista elämänpolkua, peruskoulusta työelämään. Jos nuori kulkee tätä polkua eri kautta tai vastakkaiseen suuntaan, hänet koetaan uhaksi yhteiskunnan järjestykselle ja leimataan syrjäytyneeksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi. Kuten myöhemmin aiheeseen liittyvää teoriaa käsitellessäni tulee esille, saattaa näiden taustalla olla nuorten ja aikuisten näkökulman ristiriitaisuus, joka saattaa aiheuttaa pahimmassa tapauksessa nuorten sukupolven ohipuhumista. Tämä tarkoittaa, että nuorten käyttäytyminen ymmärretään väärin, jos se ei noudattele perinteistä tapaa tehdä asioita. Tästä syystä on mielenkiintoista tulkita syrjäytymisen käsitettä ja syrjäytymiskeskustelua. Määrittelevätkö nuoret syrjäytymisen samalla tavoin kuin esimerkiksi päättäjät, jotka ovat valmistelleet nuorisotakuun? Millaisia merkityksiä nuoret antavat syrjäytymiskeskustelulle ja vastaavatko ne haastattelemieni aikuisten näkemyksiä? Tätä ajatusta lähestyn analysoimalla nuorten yhteiskuntatakuuohjelmaa (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 2012) ja sen luomaa syrjäytymispuhetta suhteessa nuorten omiin kokemuksiin yhteiskunnasta kansalaisina.

Valitsin nuorisotakuun tutkimukseni kohteeksi, sillä aihe on ajankohtainen. Nuorten yhteiskuntatakuu tuli voimaan vuoden 2013 alusta. Nuorten yhteiskuntatakuun tarkoituksena on

¹ Nuorten työpajatoiminnan tarkoituksena on tukea nuoren elämäntaitoja, sosiaalista vahvistamista ja tekemällä oppimista (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 30).

² Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus, tarkoitettu peruskoulun päättäneille nuorille, joilla on vaikeuksia valita omaa alansa ja kokeilla ammatillisen koulutuksen eri aloja (mt. 33).

³ Ammatillisen oppilaitoksen asuntolassa asuvat nuoret, jotka ovat esimerkiksi muuttaneet paikkakunnalle opintojen perässä

tarjota jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, työtai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden aikana työttömäksi joutumisesta. Yhteiskuntatakuu on kirjattu Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan nuorten työllistämisen edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Mt. 6-7.) Näin ollen yhteiskuntatakuun väliraportti edustaa hyvin olennaisella tavalla ajankohtaista syrjäytymiskeskustelua. Mielenkiintoista on analysoida nimenomaan yhteiskuntatakuun väliraportin luomia mielikuvia ja ilmauksia nuorten syrjäytymisestä ja verrata sitä nuorten omiin näkemyksiin. Voiko yhteiskuntatakuun kaltaisesta syrjäytymispuheesta löytää jopa esimerkiksi Frank Furedin (1998) määrittelemän pelon kulttuurin aineksia? Frank Furedin yhteiskunnassa, jossa vallitsee pelon kulttuuri, poliittinen keskustelu keskittyy riskien minimoimiseen. Huoli on iso osa julkista keskustelua, ja se yksilöityy helposti tiettyihin ihmisryhmiin. Esimerkiksi nuoret nähdään helposti riskin alla oleviksi, mistä tämänhetkinen syrjäytymiskeskustelu on oiva esimerkki. Nuorten yhteiskuntatakuu eli nuorisotakuu on selkeästi riskien hallintaohjelma, jonka avulla on tarkoitus kontrolloida ja minimoida kuviteltuja uhkia yhteiskunnan hyvinvoinnille. (Furedi 1998, 2-4.) Mielestäni on syytä pohtia, voidaanko luoduilla ohjauspalveluilla ja menetelmillä vastata niihin haasteisiin, joita myöhäismoderni yhteiskunta nuorelle asettaa.

Olen haastatellut tutkielmaa varten nuoria, kenttätöntekijöitä sekä päättäjiä. Olen käyttänyt haastatteluissa teemahaastattelurunkoa, jonka olen koonnut nuorten yhteiskuntatakuun väliraportin pohjalta. Analyysimenetelmänä tutkielmassa on toiminut sovellettuna fenomenografia, jota olen käyttänyt varsinkin haastatteluaineiston luokittelun apuna. Tutkimukseni teoriataustana on myöhäismoderni teoria, sukupolvien välinen ohipuhuminen sekä Frank Furedin ajatukset pelon yhteiskunnasta. Tarkoituksena on pohtia, miten yhteiskunnan eri järjestelmät ylläpitävät olemassa olevaa syrjäytymiskeskustelua ja mitä nuoren osallisuus suhteessa näihin ilmenee. Edelleen mielenkiintoista on pohtia, miten nuoren kansalaisuus määrittyy syrjäytymiskeskustelun kautta ja olisiko meidän syytä alkaa pohtia yhteiskuntaa myös nuorten näkökulmasta, sen sijaan, että yritämme kiinnittää heitä perinteiseen järjestelmään, joka ei välttämättä anna tilaa nuorelle kiinnittyä yhteiskuntaan sellaisena kuin hän on.

Erittelen seuraavassa luvussa tutkielmani teoriataustoitusta. Kolmannessa luvussa keskityn avaamaan tutkimus- ja analyysimenetelmiäni. Lisäksi esittelen sosiaalista konstruktivismia, joka toimii tutkimukseni tausta-ajatteluna. Valitsin laadullisen lähestymistavan, sillä koin sillä tavalla antavani nuorille äänen, toisin kuin määrällisen tutkimuksen kautta. Määrällistä aineistoa nuorilta oli nuorisotakuuta varten kyselytutkimuksilla jo kerätty haastattelemieni päättäjien mukaan, mitä

ilmentää esimerkiksi Pekka Myrskylän (2011) tutkimus. Nuorten mielipiteitä ei tutkielmaani varten tutustumieni tutkimusten valossa ole niinkään syrjäytymiskeskusteluun liittyen kuultu. Tutkielmani neljäs luku keskittyy tutkimusaineiston analyysiin neljän pääteeman kautta: syrjäytymiskeskustelun yhteiskunnan, huolen yhteiskunnan, sukupolvien välisen vuoropuhelun ja uuden yhteiskunnan ajatuksen näkökulmasta. Lopuksi johtopäätösluvussa kokoon analyysini yhteen ja pohdin, millaiseen asemaan nuorisotakuun ympärillä käytävä syrjäytymiskeskustelu nuoret tutkielmani kohderyhmien näkökulmasta asettaa.

2. VANKINA KESKELLÄ MYÖHÄISMODERNIA SYRJÄYTYMISKESKUSTELUA

Nuorisotakuun myötä syrjäytymiskeskustelu nuorista on noussut entistä suositummaksi puheenaiheeksi mediassa. Jo vuonna 2004 Helne, Hänninen ja Karjalainen ovat teoksensa johdannossa todenneet, että syrjäytyminen on äärimmäisen vaikea termi. Se pelkistyy helposti mustavalkoiseksi jakamalla ihmiset niihin, jotka ovat onnekkaina yhteiskunnan tai yhteisön sisäpuolella ja vastaavasti niihin vähemmän onnekkaisiin, jotka jäävät tai jätetään ulkopuolelle. Tähän liittyy myös vahvasti kansalaisuuden teema, se, mikä on syrjäytyneen asema yhteiskunnassa ja kenellä on mahdollisuus saavuttaa täysivaltainen kansalaisuus. (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004, 7-9.) Syrjäytymisen käsitettä käytetään aivan liian helposti nuorista puhuttaessa, ja tällä hetkellä käytävä syrjäytymiskeskustelu vaikuttaa siihen, miten täysipainoisiksi kansalaisiksi nuoret yhteiskunnassamme itsensä kokevat. Olennaista on puhua, missä laajuudessa ja tapauksessa syrjäytymisestä voidaan ylipäänsä puhua.

Helne, Hänninen ja Karjalainen (mt.) nostavat mielenkiintoisesti esille syrjäytymisen käsitteen perimmäisen ongelman. Heidän ajattelunsa mukaan syrjäytyneistä nuorista on helpompi puhua kuin syrjäytymisestä. Syrjäytynyt on helppo yksilöidä nuoreen, sillä yleisemmällä tasolla syrjäytymisestä puhuminen paljastaisi käsitteen olemassaolon perimmäisen ongelman – että itse järjestelmässä olisi jotain vikaa. Vielä hätkähdyttävämmin voisi heidän mukaansa todeta, että mieluummin nähdään järjestelmään sopeutumattomat nuoret ongelmallisina kuin myönnetään, että itse järjestelmä olisi muutoksen tarpeessa. Onko tämä yhteiskunta edes sellainen, mihin nuoret haluavat sisään? Tästä voisi jatkaa myös kysymykseen, mikä on se yhteiskunta, johon nuoria painostetaan kiinnittymään, millaiset ovat sen arvot ja päämäärät. (Mt. 16-17.) Jos Helne ja muut kysyivät tätä jo lähes

kymmenen vuotta sitten, miksi ihmeessä painiskelemme näiden samojen kysymysten äärellä? Mistä syrjäytymisessä perimmiltään on kysymys? Pyrin etsimään vastauksia näihin kysymyksiin niin tässä luvussa kuin myöhemmin aineistoni avulla. Aluksi erittelen hieman nuorten yhteiskuntatakuun väliraporttia ja sen jälkeen avaan syrjäytymisen käsitteen taustoja.

Nuorten yhteiskuntatakuun väliraportissa perustellaan nuorisotakuun tarvetta. Siinä viitataan talouden muutosten vaikutuksiin ja kiristyvään kilpailuun, jotka omalta osaltaan lisäävät nuorten työttömyyttä ja sitä kautta syrjäytymistä. Lisäksi työmarkkinat ovat muuttuneet ja työpaikkojen vaatimukset ovat kasvaneet kokemuksen ja koulutuksen suhteen. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 2012, 7.) Nuorisotakuun suunnittelussa on käytetty Pekka Myrskylän (2011) tutkimusta Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Myrskylä korostaa, että ulkopuolella olevista nuorista kaikki eivät ole syrjäytymisvaarassa ja että tuo massa on hyvin heterogeeninen ja muuttuva. Näin ollen sen määrittely on hankalaa. Tämä ”syrjäytymisvaarassa” olevien nuorten joukko liikkuu ja muuttuu jatkuvasti. Ne nuoret, jotka ovat TE-toimistossa kirjautuneena työttöminä työnhakijoina, eivät kuulu tähän ulkopuolella olevien ryhmään. Se, mikä Myrskylän mukaan selkeästi vaikuttaa syrjäytymisen riskiin, on koulutuksen puute. Sitä mukaan kun koulutuksen taso nousee, nuoren syrjäytymisen riski pienenee. Lisäksi tähän vaikuttaa myös perhetausta ja vieraskielisyys. (Myrskylä 2011, 9-17.) Myrskylän määrittelyn mukaan syrjään jäävä nuori on opiskelun ja työelämän ulkopuolella ilman mitään pätevää syytä. Tällainen yksilö asuu usein yksin ja hänen yhteydenpitonsa muihin ihmisiin on vähäistä. (Mt. 27.)

Siinä missä Nuorten yhteiskuntatakuun väliraportissa puhutaan syrjäytymisestä ja syrjäytymisvaarassa olemisesta, Myrskylä painottaa selvityksessään myös ulkopuolisuuden käsitettä. Hän viittaa tutkimuksensa käsitteistöä määritellesään Norjan tilastoviraston luokitteluun ulkopuolisuuden kuudesta ulottuvuudesta. Sen mukaan ulkopuolisuuden ulottuvuuksia ovat sosiaalinen, koulutuksellinen, työelämän, taloudellinen, oikeudellinen ja terveydenhoidollinen ulottuvuus. Nämä ulottuvuudet vaativat yksilöltä Norjan mallin mukaisesti aktiivisuutta ja palvelujen piiriin hakeutumista. Koulutuksen ulkopuolisuutta on esimerkiksi koulutuksen keskeyttäminen ja työelämän ulkopuolisuutta työelämästä pois jättäytyminen. (Mt. 22.) Haastattelemanani päättäjät nostivat myös esiin Norjan mallin. Keskustelu paljastaa sen, mistä me puhumme, kun puhumme yleisesti nuorten syrjäytymisestä. Norjan malli vaikuttaa huomattavasti konkreettisemmalta, eikä se leimaa samalla tavalla nuorta kuin esimerkiksi syrjäytymisestä puhuminen. Samalla kun myös pystymme konkreettisesti määrittelemään, mistä nuori on ulkopuolella, luultavasti tällaiseen ulkopuolisuuteen pystytään myös helpommin tarttumaan.

Aion seuraavaksi eritellä suomalaista syrjäytymiskeskustelua tarkemmin. Nuorisotakuun kannalta on mielenkiintoinen Tapio Kuureen ajatus siitä, miten yhteiskuntaan kiinnittämisen kannalta poliittinen työ on pääosin julkista keskustelua ja poliittisten ohjelmien luomista. Varsinaisesti kuitenkin ohjelmien toimivuutta voidaan mitata vasta kenttätasolla. (Kuure 1999, 24-25.) Onko syrjäytymiskeskustelukin osaltaan vain julkista keskustelua, jota ylläpitävät poliittiset ohjelmat ja jota nuorisotakuu edustaa? Vaatii valtavasti työtä, jotta nuorisotakuun kaltainen laaja ohjelma saataisiin sille tasolle, että se todella hyödyttää kohderyhmäänsä. Tapio Kuureen mukaan ohjelmallinen työskentelytapa sosiaalipoliittisten ongelmien ratkaisemisessa on ongelmallinen, sillä ohjelmat ovat usein lyhyitä eikä niiden vaikutuksia kohderyhmään ehdi tapahtua. Ohjelmia toteutetaan usein hankkeiden kautta, ja hankkeissa luodut käytännöt tuppaavat katoamaan, kun rahoituskin loppuu. Ohjelmia pitäisi toteuttaa yhteisöaloitteiden kautta, joilla luodaan hyviä käytäntöjä ja joiden päämääränä on toiminnan juurruttaminen. Tavoitteena ei olekaan muuttaa useiden yksilöiden elämää kertaheitolla, vaan luoda uusia malleja, joilla voidaan muuttaa toimintaa. (Mt. 32-33.) Nuorisotakuuta on alettu viedä isolla panostuksella ja metelillä eteenpäin ja mielenkiintoista on, miten se lopulta toteutuu paikallisella tasolla. Päättäjätasolta voidaan antaa vain avaimet, niiden käyttäminen on täysin muiden vastuulla.

2.1 Syrjäytynyt, ulkopuolinen, ajalehti vai erilainen? - käsitteen määrittäminen

Tuula Helneen mukaan syrjäytymiskeskustelu on ajankuva tämänhetkisestä myöhäismodernista yhteiskunnastamme (Helne 2004, 24). Vaikka syrjäytyneet kuvataan yhteiskunnan ulkopuolella oleviksi unohdetuiksi, Helneen mukaan heihin kohdistetaan paljon huomiota mediassa. Syrjäytymistä ei kuitenkaan käsitellä yksilön näkökulmasta ja kokemuspiiristä käsin, vaan sitä muokataan myyhemmäksi dramatisoimalla ja leimaamalla koko nuorten sukupolvi ongelmalliseksi. (Mt. 33.) Tämä on näkynyt hyvin pitkin viime syksyä ja myös tänä keväänä. Kukaan tuskin on välttynyt lehtiotsikoilta, joissa karrikoiden leimataan koko nuoriso uhan alla olevaksi massaksi, joka lipuu väärään suuntaan, ellei joku hyväsydäminen tajua napata heistä kiinni. Tällä arvotamme vahvasti sitä, millaista keskustelua nuorista käydään. Jos kaikki nuoret ovat jollain tavalla syrjäytyneitä, Helne kysyykin, että kuka sitten viime kädessä on normaali (mt. 39-40)?

Tuula Helneen mukaan syrjäytymisen käsitettä on käytetty siihen pisteeseen julkisessa keskustelussa, että se on menettänyt kykynsä hätkähdyttää. Syrjäytymisellä tarkoitetaan usein sitä, että jää reuna-alueille ja toisaalta se keskialue, josta syrjäytymisen syyt lähtevät, jää vähemmälle huomiolle. Hänen mukaansa syrjäytymiskeskustelua voi analysoida aikalaisanalyttisesti, mikä kertoo syrjäytyneiden ohella myös yhteiskunnasta, jossa keskustelua käydään. Syrjäytymiskeskustelu liittyy aina johonkin kontekstiin, ja syrjäytymiskeskusteluissa myös konstruoidaan syrjäytymistä eikä pelkästään kuvata sitä. (Helne 2002, 7-8.)

Omassa tutkimuksessani en niinkään keskity syrjäytymiseen käsitteenä itsessään vaan siihen, miten syrjäytymiskeskustelu ilmentää tämän hetkistä yhteiskuntaa ja suhtautumista nuoriin. Helneen määrittelyn mukaisesti voin olettaa, että syrjäytymiskeskustelusta voi löytää hyvin paljon viitteitä myös siitä, millaista yhteiskuntaa olemme rakentamassa ja miten me mahdutamme sinne ne, jotka luokittelemme syrjäytymisvaarassa oleviksi. Helneen mukaan syrjäytymiskeskustelu myös luo yhteiskuntaa, se osallistuu yhteiskunnan tuottamiseen (mt. 9). Omasta näkökulmastani on mielenkiintoista, miten syrjäytymiskeskustelu ilmaisee kohderyhmäni nuorten suhdetta heitä ympäröivään yhteiskuntaan. Helneen mukaan syrjäytymiskeskustelulla pyritään rakentamaan yhteiskuntaan yhtenäisyyttä, moraalialueita ja normaliteettia. Tämän mukaan syrjäytyneitä ovat ne, jotka poikkeavat tavallisesta, jotka eivät sovi yhteiskunnan määrittelemiін raameihin. (Mt. 26.) Näin ollen syrjäytymiskeskustelun voisi nähdä lähentelevän aiemmin erittelemääni huolen kulttuurista. Voisi kysyä, esitetäänkö syrjäytymiskeskustelulla huolta niistä, jotka eivät ole ”normaaleja”? Ongelmalliseksi keskustelun tekee se, että syrjäytyminen määritellään yksilön ongelmaksi eikä sen yhteiskunnallisia ulottuvuuksia ei nähdä tai suostuta näkemään. Tämä on selkeä oire myöhäismodernista yksilökeskeisestä yhteiskunnasta, jossa syrjäytymisen syitä etsitään yhteiskunnan sijaan yksilöstä. (Mt. 44.)

Tuula Helneen mukaan syrjäytyminen on relationaalista ja näin ollen syrjäytymiskeskustelun taustalla vaikuttaa ”hallinnollisia pyrkimyksiä, taloudellisia prioriteetteja, kulttuurisia arvoja ja muuttuvan yhteiskunnan tuottamaan epävarmuutta” (Helne 2002, 52). Syrjäytymiskeskustelussa syrjäytyneet halutaan liittää takaisin yhteisöön, mutta toisaalta heihin halutaan pitää etäisyyttä, jolloin keskusteluun liittyy vahvasti myös toiseuden teema. Syrjäytymiskeskustelun kautta on aina olemassa ne toiset, syrjäytyneet, joiden kautta luodaan toiseutta; syrjäytyneitä ei olisi ilman syrjäytymiskeskustelua. (Mt. 52-53.) Tämä alleviivaa ajatustani siitä, että määrittelemällä nuoria syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi luomme syrjäytyneitä ja samalla määrittelemme heidät yhteiskunnastamme irrallisiksi.

Syrjäytymiskeskustelussa yritetään vetää syrjäytyneet takaisin rajan takaa yhteiskuntaan. Helneen mukaan juuri tämä on ongelmallista, koska se olettaa, että tällainen yhteiskunnan raja on olemassa (Mt. 56). Lisäksi syrjäytymiskeskustelun ongelmana on, että se määrittelee syrjäytymisen yksilöllisenä ongelmana, ei yhteiskunnallisena. Tällöin syrjäytyminen saatetaan nähdä vain pinnallisena ongelmana, jolloin asia hoidetaan piiloon nopeilla, pinnallisilla, toimenpiteillä. (Helne 2002, 88-89.) Syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat yritetään nopeasti pakkokeinoin kiinnittää johonkin, joka ei välttämättä ole heidän kannaltaan oikea ratkaisu, jotta he saataisiin näennäisesti uudelleen integroitua yhteiskuntaan. Tällä ei kuitenkaan ole pitkäkantoisia vaikutuksia, pikemminkin se vaikuttaa negatiivisesti niin yksilöön kuin yhteiskunnan hyvinvointiin. (Mt. 92.) Kuitenkin, koska syrjäytyneet nähdään poikkeavana ja patologisena ilmiönä, heidän kontrolloimisensa nähdään oikeutettuna, mikä taas lisää syrjäytymisvaarassa olevien kohdalla etukäteiskontrollointia (mt. 96). Tämän vaikutukset nuorten asenteisiin holhoavaa yhteiskuntaa kohtaan eivät näin ollen ole vaikeasti arvattavissa.

Aholan ja Gallin (2010) tutkimuksessa nuoria koskevaan syrjäytymispuheeseen kaivataan nuorten omaa näkökulmaa, sillä syrjäytyminen käsitteenä on asiantuntijoiden luoma ja sillä ei itse asiassa ole selkeää käytännön merkitystä. Syrjäytyneiden nuorten paikantamiseen on kehitetty erilaisia mittareita, mutta Aholan ja Gallin mukaan kuitenkin hyvin harvoin kysytään niin sanottujen syrjäytyneiden omia kokemuksia ja näkemyksiä syrjäytymisestä. Syrjäytymispuheessa esimerkiksi ohjaajat ja nuoret ovat erilaisessa asemassa, sillä toinen on asiantuntijaroolissa ja toinen niin sanotussa jatkuvassa syrjäytymisvaarassa. Kenttätyöntekijät luokittelevat helposti nuoret passiivisiin ja aktiivisiin, myös kenttätyöntekijöiden taholta. Ahola ja Galli näkevät tässä puheessa epäonnistumisen ansan ja epäonnistumisen kehän, jossa nuori suhtautuu tehtävään jo ennakolta negatiivisesti ja näin ollen ennakoi epäonnistumistaan. Näin ollen tällainen nuori ei edes uskalla asettaa itselleen päämääriä. On turvallisempaa olla tekemättä valintoja ja ottamatta vastuuta. (Ahola & Galli 2010, 133-135.)

Juuri tähän ohipuhumisen teemaan liittyy Tuula Helneen (2002) ajatus siitä, että millaisia ovat syrjäytymisen ja syrjäytymiskeskustelun rajanvedot. On käsitteellisesti eri asia, määritelläänkö syrjäytyminen marginalisaatioksi vai ulossulkemiseksi eli eksklusioksi. Myös syrjäytymisvaarassa olevat nuoret voi nähdä ulossuljetuiksi, jolloin heidät jo syrjäytymispuheella suljetaan yhteiskunnan ulkopuolelle tai reuna-alueille. Vastaavasti myös nuoret sukupolvena voidaan lukea yhteiskunnassa ulkopuolistetuiksi, mistä toimii esimerkkinä juuri ohipuhuminen ja nuorten vaillinainen

kansalaisuus. Nuorille ei anneta oikeuksia ja ääntä, koska heillä ei nähdä olevan tarvittavia kykyjä ja taitoja niihin. Syrjäytyminen ei siis ole aina kiinni pelkästään sosiaalisesta huono-osaisuudesta, vaan Helneen mukaan sen taustalla vaikuttaa vahvasti myös normalisuuden rajat ja tilat. (Helne 2002, 170-172.)

Tällaisessa eksklusion olettavassa syrjäytymiskeskustelussa on vaikeaa saavuttaa yhteisyyttä, sillä ulossuljettujen ja sisällä olevien välille oletetaan selvät rajat. Tästä näkökulmasta syrjäytyneet ovat vielä rajoilla, sisäpuolella, kun taas ulossuljetut ovat epäilemättä määriteltä ulkopuolisiksi. Ulossuljetuilla on silti aina jokin suhde yhteiskuntaan, vaikkakin se voi olla Helneen mukaan jopa nöyryyttävä. Tällöin syrjäytyminen on relatiivinen ilmiö, joka syntyy suhteessa muihin ihmisiin. Se ei ole yhden ihmisryhmän tai yksilön ongelma, vaan koko yhteiskunnan. (Helne 2002, 174-176.) Helneen mukaan yhteisö, jossa käydään syrjäytymiskeskustelua, on huolissaan rajoistaan ja identiteetistään. Tämän huolen taustalla voi hänen mukaansa olla moraalipaniikki, jonka mukaan syrjäytyminen voi paljastaa yhteiskunnan ongelmakohdat. Kuitenkin myöhäismoderni yhteiskunta vaikuttaa siihen, että yksilöllistymisen myötä erilaisuutta ja poikkeavuutta on vaikea määritellä, sillä yhteisö on niin heterogeeninen. Tällöin rajanveto voi olla hankalaa. Vaikuttaa siltä, että tämän hetkessä syrjäytymiskeskustelussa yritys tavoitella perinteistä tapaa vetää rajoja ja toisaalta taas väkisin luoda noita rajoja. Ehkä ongelmana myös on, että jos rajoja ei enää kyetä vetämään, pyritään ihmisiä pitämään siellä, missä he ovat. Näin ollen syrjäytymiskeskustelu itsessään voi olla syrjäyttävää. (Mt. 178-185.)

2.2 Kohti myöhäismodernia syrjäytymiskeskustelua

2.2.1 Myöhäismoderniyhteiskunta

Antti Hautamäki (1998) toteaa, että yhteiskunnassa tapahtunut modernisaatio on luonut taloudelliset ja yhteiskunnalliset edellytykset yksilöllistymiselle. Hän kuitenkin huomauttaa, että vaikka tämä modernisaatio on mahdollistanut yksilöllisyyden, ei se todellisuudessa tue sitä. Hautamäen mukaan postmoderni yhteiskunta hyväksyy sen, että kaikki ihmiset eivät voi elää samalla lailla. Näin ollen, koska samankaltaisuutta ei voida enää vaatia, vastuu valintojen tekemisestä siirtyy yksilölle. Tämä taas johtaa siihen, että yhteiskunnan ennakoitavuus katoaa. Tärkeämmäksi yksilöille tulee oman elämänsä ja identiteettinsä rakentaminen, jota luodaan omien ehtojen kautta. Yhteisöllisyys näkyy

postmodernissa yhteiskunnassa ihmisten halussa liittyä yhteisöihin, jotka tukevat heidän yksilöllisyyttään ja joissa he voivat ilmaista itseään. (Hautamäki 1998, 33-37.)

Beckin ja Beck-Gernsheimin (2002) mukaan myöhäismodernin yhteiskunnan yksilöllistyminen aiheuttaa aikaisempien sosiaalisten mallien, kuten avioliiton, perheen ja naapuruston romahtamisen. Samalla kun perinteiset mallit romahtavat, niiden tilalle muodostuu modernissa yhteiskunnassa uudenlaisia vaatimuksia ja kontrollin muotoja. Esimerkiksi työelämä, erilaiset instituutiot ja koko hyvinvointiyhteiskunta asettavat yksilölle uusia ehtoja ja määräyksiä, joiden mukaan hänen tulee toimia. Tässä uudessa yhteiskunnassa yksilö on itse vastuussa omista valinnoistaan toisin kuin aikaisemmin ja omalla toiminnallaan rakentaa ja sulauttaa valintojaan omaan elämäntarinaansa. Yksilön täytyy pystyä kilpailemaan omasta paikastaan yhteiskunnassa ja toimimaan aktiivisesti käytettävissä olevilla resursseilla. Tällaisessa itse rakennetussa elämäntarinassa (do-it-yourself biography) on vaaransa: väärät valinnat ovat yksilön oma ongelma ja ne tulkitaan Beckin ja Beck-Gernsheimin mukaan vain yksilön huonoksi tuuriksi. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 2-3.) Samalla tavalla voisi tulkita nuorten koulutus- ja uravalintojen vaaroja: jos esimerkiksi tulee valinneeksi väärän alan, saattaa se olla yksi tekijä, joka syrjäyttää tästä yhteiskunnasta. Jos taas et satu pääsemään haluamillesi opiskelualoille, kasautuu yksilölle paine siitä, että suuresta valintojen määrästä pitäisi valita se kaikkein vähiten vastenmielinen. Tärkeää on Beckin ja Beck-Gernsheimin mukaan ymmärtää, että yksilöt eivät ole itse valinneet yksilöllistymistä. Yksilöllistyminen aiheuttaa tarpeen luoda ja hallita niin omaa elämäntarinaa kuin myös niitä verkostoja, joita yksilö luo elämäntarinansa ympärille. Lisäksi se aiheuttaa myös tarpeen mukautua jatkuvasti muuttuvaan työ- ja koulutusympäristöihin sekä hyvinvointiyhteiskuntaan. Vaikka tulevaisuus on epävarma, yksilön tulee pystyä suunnittelemaan tulevaisuuttaan pitkällä tähtäimellä ja samalla mukautumaan vastaan tuleviin muutoksiin. Tästä syystä nuorilla tulisi olla kykyjä mukautua uusiin tilanteisiin, käsitellä vastoinkäymisiä, hyväksyä nämä vastoinkäymiset ja jatkuvasti rakentaa uusi suunnitelmia tilanteiden muuttuessa. (Beck & Gernsheim 2002, 4.) Pystyykö tämä nykyinen järjestelmä tarjoamaan nuorille näitä taitoja? Kiinnostavaa onkin nimenomaan pohtia, onko Beckin ja Beck-Gernsheimin pohtima yksilöllistyminen negatiivinen vai positiivinen asia? Osaavatko nuoret käsitellä yhteiskuntaa paremmin kuin mitä ajattelemme?

Beck puhuu myös riskiyhteiskunnasta. Riskiyhteiskunnalla tarkoitetaan muun muassa sitä, miten moderniuden aikakaudella teollisen kehityksen uhat muodostuvat Beckin mukaan hallitseviksi. Nämä uhat kohdistuvat mm. kulttuurisiin ja luonnonresursseihin, jotka ovat toimineet yhteiskunnan perustana, kuten kulttuurisiin elämäntapoihin (ydinperhe) ja työvoimaresursseihin.

Riskiyhteiskunnan myötä lisääntyy myös edellä mainittu yksilöllistyminen, jonka myötä yksilö joutuu käsittelemään omina asioinaan niitä uhkia, jotka ennen kuuluivat koko yhteiskunnalle, kuten perheelle tai yhteiskuntaluokalle. (Beck 1995, 18-20.) Furlong ja Cartmel (1997) ovat lähestyneet riskiyhteiskunnan käsitettä nuorten näkökulmasta. Heidän mukaansa nuoret kohtaavat myöhäismodernissa yhteiskunnassa niin uusia riskejä kuin mahdollisuuksia, kun vanhat perinteiset linkittymät perheeseen, työhön ja koulutukseen ovat löystyneet ja muuntuneet. Nuorille on mahdollista valita monenlaisia erilaisia elämänpolkuja, joiden lopputulokset saattavat olla hyvinkin epämääräisiä. Nuoret saattavat myös kokea Furlongin ja Cartmelin mukaan valintojen paljoudesta johtuen oman valintansa hyvin ainutlaatuiseksi. Tästä syystä myös sen seurauksena kohdatut riskit tulee pystyä käsittelemään yksin. Riskeistä ja niiden kohtaamisesta on tullut olennainen osa nuorten elämää, ja niillä on vaikutuksensa nuorten kokemuksille ja elämäntyyleille. Tehdessään valintoja nuorten pitää sitoutua myös niiden mahdollisiin seurauksiin, mikä taas omalta osaltaan voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta. Tämä johtaa siihen, että valintoja ei uskalleta tehdä, koska sen tulokset ovat epävarmoja ja valintojen tekemättä jättäminen koetaan turvallisemmaksi vaihtoehdoksi. Myöhäismoderni yhteiskunta aiheuttaa nuorelle aivan uudenlaisia paineita ja stressiä, jota edelliset sukupolvet eivät ole kokeneet, eivätkä välttämättä voi edes ymmärtää. (Furlong & Cartmel 1997, 3-8.) Tämän vaikutuksia voi nähdä esimerkiksi siinä syrjäytymiskeskustelussa, joka koskee koulutussiirtymien vaiheita.

Thomas Ziehen (1991) mukaan nyky-yhteiskuntaa leimaavat elämänalueiden teknokratisoitumisen ja perinteiden murtumisen tendenssit. Edellisellä hän tarkoittaa sitä, että teknokratisoituminen on levinnyt eri elämänalueille, kuten työpaikasta asuinalueille, kasvatusinstituutioista joukkotiedotusvälineiden muutoksiin. Jälkimmäisellä Ziehe taas tarkoittaa sitä, että perinteet ovat murentuneet tai häiriintyneet, kun sukupolviroolit ovat purkautuneet samoin kuin myös suhtautuminen auktoriteetteihin. Perinteiden häiriytyminen näkyy hänen mukaansa siinä, millä tavalla ihmiset määrittelevät ja tulkitsevat itseään. Tämän kautta perinteiden murtuminen myös vapauttaa yksilölle uusia mahdollisuuksia tulkita itseään. (Ziehe 1991, 16-17.) Tämä johtaa Ziehen mukaan vapautumisprosessiin, jonka myötä identiteetti ei ole enää pysyvä koko elämän ajan, vaan vapautuminen perinteistä mahdollistaa sen, että identiteettejä voi kokeilla, muuttaa ja hylätä. Yksilöiden vapautuminen perinteiden normeista ja ennakkorakenteista merkitsee kasvavaa yksilöllistymistä ja myös laajempaa subjektivoinnin vaatimusta. Ongelmana traditioiden purkautumisessa on se, että koska valintoja tehdessä ei voida enää turvautua perinteisiin, päätösvastuu jää yksilölle itselleen. Valintojen tekemistä varjostaa pelko epäonnistumisesta ja erilaiset päätöksentekoon kohdistuvat ristiriidat. Yksilöstä tulee näin ollen Ziehen mukaan paljon

haavoittuvaisempi ja eritoten nuoret voivat kokea yhteiskunnan ”päälle tunkevana todellisuutena”. Teknokratistumisen myötä yhteiskunta vaikuttaa vieraalta ja kylmältä, mutta samalla se kuitenkin tunkeutuu nuoreen itseensä, hänen tunteisiinsa ja unelmiin. (Mt. 28-33.)

Tommi Hoikkalan (1998) mukaan yksilöllisyys rajoittuu nyky-yhteiskunnassa markkinoituneeseen massayhteiskuntaan, jossa yhteisöllisyys kärsii. Yhteiskuntaa leimaa kilpaileminen, jossa on tavoiteltava elämyksiä ja huipentumia. Näiden elämysten tavoittaminen on kuitenkin mahdollista vain yhteiskunnan turvallisten rajojen sisällä; haasteet voitetaan sen sisällä ja ongelmat kasvattavat kokemuksilla. Ongelmana on yksilön sopeutuminen sosiaaliseen ympäristöön, jos tehtävänä yhteiskunnassa on itsensä etsiminen. Kuitenkaan hänen mukaansa yhteiskunnan moraalinen ulottuvuus ei ole kadonnut. Yksilön täytyy pystyä puolustelemaan ja perustelemaan tekojensa oikeutusta jatkuvasti, vaikka Hoikkalan mukaan todellisuudessa emme välttämättä edes tiedä, mitä hyveet enää ovat. (Hoikkala 1998, 159-160.) Näin ollen myös nuoren pitää olla valmis perustelemaan valintojaan. Jos hän ei siihen jostain syystä kykene, alamme epäillä hänen pyrkimyksiään ja nuori itsekin alkaa epäillä valintojaan. Jääkö nuori mieluummin ulkopuolelle, jos hän ei osaa perustella valintaansa muille?

Kolmas perusmuutos yhteiskunnassa on Giddensin (1994) mukaan sosiaalisen reflektiivisyyden lisääntyminen. Perinteellistäessään yhteiskuntaa uudelleen yksilöillä tulee olla kykyjä suodattaa omaan elämäänsä nähden olennainen tieto yhteiskunnasta. Tämä vaatii aivan erilaista älykkyyttä. Ihmisillä pitää olla kykyjä kiinnittyä yhteiskuntaan selvittääkseen, mikä vaatii joustavuutta ja yksilöllisyyttä, sillä ei ole enää yhtenäisiä tapoja toteuttaa sitä. (Giddens 1994, 6-7.) Hoikkalan mukaan myöhäismodernissa yhteiskunnassa nuori joutuu tekemään pakkovalintoja huolimatta valinnan mahdollisuuksista. Nuori nähdään helposti itsenäisenä kuluttajana valintatilanteessa. Nuorten oletetaan kykenevän tekemään esimerkiksi peruskoulun jälkeen itsenäisesti uravalinnat, koska oppilaitoksen resurssit eivät riitä tarjoamaan yksilöllistä ohjausta. Vastuu valinnasta myöhäismodernissa yhteiskunnassa on yksilöllä. Tällainen itsenäisyyttä korostava kulttuuri tarjoaa huolettomimmille nuorille mahdollisuuden valintojen lykkäämiselle ja valintajärjestelmästä putoamisen. Hoikkalan mukaan valintojen tekeminen esimerkiksi oppilaitoksissa muistuttaa hyvin paljon myös niin sanottua lajittelujärjestelmää, jossa myös väärät valinnat muotoilevat pitkälle nuoren tulevaisuutta. Puhumattakaan siitä, millaisen reaktion ne aiheuttavat nuorta kohtaan hänen lähipiirissään. Reaktiona nuorilta vastaavaan tilanteeseen saattaa olla se, että heittäydytään täysin virran vietäväksi. Turhautuminen siihen, että tehdyllä työllä ei välttämättä olekaan haluttuja

seurauksia, saattaa luoda välinpitämättömyyttä koko järjestelmää kohtaan. (Hoikkala 1998, 163-164.)

2.2.2 Syrjäytymiskeskustelun historiaa

Suomalaisen yhteiskunnan palvelurakenteissa on tapahtunut muutoksia niin ideologisesti kuin hallinnollisesti. 1960-luvulta lähtien hyvinvointiyhteiskunnan julkiset palvelut laajennettiin avoimeksi kaikille, jossa keskeistä oli universaalisuus ja normaalisuus. (Bardy 2001, 63.) Lamavuosina 1990-luvulla nuorisotyön keskiössä on ollut sosiaalisesti huonossa asemassa olevat nuoret. Tavoitteena oli eriarvoisuuden kitkeminen liittyen kulttuurisiin resursseihin sekä nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Kunnalliset palvelut ohenivat 1990-luvulla, palvelut erikoistuivat ja ne kohdennettiin rajatuille ryhmille. (Bardy 2001, 79-82.) Niemisen ja Silvennoisen mukaan nuorisotyö painottui 1990-luvun lamasta johtuen hyvin paljon nuorisotyöttömyyden torjumiseen ja syrjäytymiseltä ehkäisemiseen (Silvennoinen & Nieminen 2002, 38). Nuorisotyö suuntautui 1990-luvulla erityisnuorisotyöhön ja syrjäytyneiden nuorten auttamiseen. Lama oli aiheuttanut kuitenkin sen, että kuntien talous heikkeni, samalla kun vaadittiin enemmän resursseja lisääntyvien ongelmien selvittämiseen. Näin ollen nuorisotyö ja varsinkin erityisnuorisotyö oli paljolti ongelmien ehkäisemistä ja edelleen syrjäytymisen ehkäisemistä. (Mt. 51.)

1990-luvun lama nosti suomalaisessa yhteiskunnassa esiin sen eriarvoisuuden. Vaikka Suomessa on yhä, tulojen jakaantuminen hyvin tasaista, on tuloeroja siltikin olemassa vaikuttaa nuorten arkipäivään. Viime vuosina käyty taloudellinen taantuma koko Euroopan ja maailman tasolla on aiheuttanut sen, että sen seurauksista ovat kärsineet jo valmiiksi heikommassa asemassa olevat yksilöt. Tämä niin sanottu huono-osaisuus sitten periytyy sukupolvelta toiselle. (Pyöriä 2003, 194-196.) On sanomattakin selvää, että elämme epävakaassa tilanteessa niin taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti, mikä heijastuu myös nuoriin. Toiseksi uusliberalismin myötä kilpailukyvyn merkitys on kasvanut. 1990-luvun laman jälkeen moni syrjäytyi työelämästä Pyöriän (mt.) mukaan juuri siitä syystä, että työelämän vaatimukset ovat kasvaneet. Jos työelämän kilpailusta putoaa pois, sinne on vaikea kiivetä takaisin, jos ei ole tarpeeksi valuuttaa työmarkkinoilla, eli kokemusta ja koulutusta. Tämä johtaa siihen, että jopa nuori voi menettää työmarkkina-arvonsa. Myöskään tarjolla oleva työ ei kohtaa työntekijöitä, vaatimusten nousu näkyy siinä, että perusrutiinityötä on tarjolla vähän. Työntekijöiden tulee olla ns. tietotyöntekijöitä, sillä vaatimukset siirtyvät ruumiillisesta työstä tiedon hallitsemiseen ja käyttämiseen. (Mt. 196-197.) Voidaan kysyä, mitä käy

sille, joka on kykenevä tai tyytyy pelkkään perustyöhön? Sellaisella yksilöllä ei tässä yhteiskunnassa ole kohta tilaa.

Uusliberalismin eetos pyrkii tekemään syrjäytyneistä nuorista aktiivisia kansalaisia. Yhteiskunnan ottaessa vastuun kansalaisen hyvinvoinnin takaamisesta, kansalaisen velvollisuutena nähdään vastuullisuus yhteiskunnalle. Uusliberalismi alkoi nostaa päätään 1980-luvun lopulla. Aktiivinen kansalaisuus uusliberalismin näkökulmasta tarkoittaa sitä, että enää yksilö ei ole olisi riippuvainen yhteiskunnasta vaan itsenäisesti toimiva riippumaton subjekti. Yksilön vastuulla on olla tuottava kansalainen, joka omalla aktiivisuudellaan ja työllään maksaa yhteiskunnalle takaisin saamansa palvelut. (Miller & Rose 1997, 131-133.)

Uusliberalismia kuvaa hyvin käsitteet tehokkuus ja tuloksellisuus, kun hyvinvointipalveluita alettiin arvioida niiden tuloksellisuuden perusteella. Vastuu sosiaalipalveluiden suunnittelusta ja budjetoinnista siirtyi yksittäisille toimijoille, jotka myös olivat vastuussa resurssien riittävyydestä. (Miller & Rose 1997, 136-137.) Uusliberalismin myötä köyhyyttä ei enää mielletä hallinnalliseksi ongelmaksi, yhteiskunnasta lähteväksi ongelmaksi. Huono-osaisuus pirstaloituu erilaisiksi vaikeuksiksi, jotka nähdään marginaaliryhmien ongelmina, kuten nuorisotyöttömyys, ja syntyvän ryhmän sisällä, ei yhteiskunnassa. Toimenpiteet näihin vaikeuksiin puuttumisessa eivät uusliberalistisessa yhteiskunnassa enää olleet esimerkiksi köyhyyden ehkäiseminen vaan se, että yksilö kasvatetaan niin, että hän omilla toimillaan itse ehkäisee köyhyytensä. (Mt. 141-143.) Näin ollen yhteisön ja yhteiskunnan vastuu muuttui lopulta yksilön omaksi vastuuksi, jossa yksilöllä itselleen täytyy tarjota keinot nousta ylös kurjuudestaan. Mitä tämän sitten voi tulkita tarkoittavan niin sanotulle syrjäytyneelle nuorelle? Tarjoammeko nuorisotakuun kautta nuorelle tuen ja keinot kiinnittyä yhteiskuntaan, mutta jätämme vastuun viime kädessä nuorelle itselleen. Kysymys kuitenkin kuuluu, kykeneekö nuori tekemään tuon päätöksen itse?

Uusliberalistisessa yhteiskunnassa nuorella halutaan olevan kyky valikoida itselleen tarvittava tuki, kulkea asiantuntijalta toiselle ja pysyä aktiivisena asiakkaana. Tällaisen ajattelun kautta yksilön ongelmat nähdään yksilön omana vikana, luonteen heikkoutena tai pahimmillaan laiskuutena. Sanomattakin on selvää, että sellainen yksilö, jolla ei esimerkiksi sosiaalisesta taustasta johtuen ole kaikkein parhaimpia lähtökohtia, joutuu kiipeämään paljon korkeammalle omin voimin, kuin sellainen, jonka ei tarvitse luoda kaikkea tyhjästä. Tällä on varmasti vaikutuksia nuoren itsetuntoon, mihin myös Miller ja Rose viittaavat. Jos apua joutuu anelemaan ja joka paikassa vaaditaan enemmän taitoja kuin mitä huono-osaisella nuorella voi olla, ei ihme, että järjestelmään turhautuu ja

halu kasvaa jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle. (Mt. 143-145.) Nämä ongelmat nousevat hyvin esiin omassa tutkimusaineistossani. Pohdin aineistoa analysoidessani; johtaako nykyinen yhteiskunnan järjestelmä luokkayhteiskunnan paluuseen? Tätä kysymystä ei voi ohittaa tässä tutkimuksessa.

2.3 Sukupolvien välinen vuoropuhelu

Thomas Ziehen (1991) mukaan nuorten on perinteiden murtumisen myötä helpompi päästä osalliseksi aikuisten kokemuksiin. Nämä kokemukset ovat näin ollen myös helpommin nuorten arvioitavissa ja antavat tilaa aikuisuuden kritiikille. Nuoret voivat arvioida aikuisten toimintaa ja kritisoida heidän kasvatustoimenpiteitään ja heikkouksiaan. Näin ollen myös voimasuhteet aikuisten ja nuorten välillä ovat muuttuneet, sillä nuoret saattavat ymmärtää sen hetkistä yhteiskuntaa paremmin kuin aikuiset. Vanhempien sukupolvelle on hankalampaa esiintyä nuorten edessä uskottavasti ja perustella, miten iän karttuminen tuo mukanaan paremman todellisuuden ymmärtämisen. Nuoret ovat enemmän ajan hermolla ja heillä voi olla sellaisia taitoja ja kokemuksia, joita aikuiset joutuvat vasta harjoittelemaan tai joiden piiristä aikuiset suosiolla vetäytyvät pois. Nuoret saattavat perheessä toimia tiedonvälittäjinä vanhemmalle sukupolvelle, esimerkiksi sähköiseen mediaan liittyvissä asioissa, ja näin ollen he ovat ottaneet kiinni vanhempiensa kokemuksen etumatkaa. (Ziehe 1991, 42-45.)

Myöhäismoderniin teoriaan liittyy vahvasti myös sukupolven käsite. Määritellesään sukupolven käsitettä Mannheim pohtii sukupolviyksikön käsitettä. Sukupolviyksiköllä hän tarkoittaa sukupolven sisällä olevaa ryhmää, jonka sitoo toisiinsa esimerkiksi luokkatausta. Tällä ryhmällä ei ole välttämättä konkreettisia sidoksia toisiinsa, mutta heitä kuitenkin sitoo toisiinsa tietynlainen samankaltaisuus. Sukupolvi itsessään ei näin ollen ole konkreettinen ryhmä ihmisiä, mutta se voi sisältää erilaisia sukupolviyksiköjä niiden sijainnin perusteella. Esimerkiksi luokka-asema määrittää sukupolven sijainnin, sillä se määrittää yksilön paikan taloudellisessa yhteiskunnan rakenteessa. Luokka-asema ei kuitenkaan ole muuttumaton, se voi muuttua esimerkiksi yksilön uuden yhteiskunnallisen aseman myötä. Mannheimilla luokka-asema on myös objektiivinen fakta, yksilö joko kuuluu tiettyyn luokka-asemaan tai ei, riippumatta siitä, haluaako hän tai tiedostaako hän sitä. Näin ollen sukupolviyksikkö muodostuu eri yksilöiden sosiaalisten sijaintien kokonaisuutena. (Mannheim 1952, 288-290.) Tämän määrittelyn myötä, jotta voidaan puhua sukupolvesta, esimerkiksi nuorilla pitää olla sama asema ja sosiaalinen sijainti yhteiskunnassa.

Mielestäni tämä toteutuu tutkimuksessani siten, että nuorilla ja päättäjillä on suomalaisessa yhteiskunnassa oma sosiaalinen sijaintinsa, joka määrittelee heidän asemansa ja suhteensa toisiinsa. Ei myöskään voida väittää, että näiden kahden ryhmän asema yhteiskunnassa olisi sama, joten on mielekästä puhua Mannheimia mukaillen kahdesta eri sukupolvesta. Tämä toteutuu, vaikka tutkittavissa kohderyhmissä sattuisi olemaan eri sukupolviyksiköissä samaan ikäluokkaan kuuluvia henkilöitä. Se, millä tavalla sosiaalinen sijainti perustelee Mannheimille samaan sukupolveen kuulumista, riippuu siitä, miten tuon sosiaalisen sijainnin henkilöt jakavat aikaan sidotut kokemukset, tuolle sijainnille tyypilliset ajattelun ja käyttäytymisen tavat. Mannheimin mukaan saman sosiaalisen sijainnin jakavat yksilöt näkevät yhteiskunnan saman näkökulman kautta, sillä he ovat sosiaalistuneet samaan yhteiskuntaan. Luokka-aseman määrittämä sosiaalinen sijainti myös rajaa yksilöt tiettyyn näkökulmaan, he näkevät yhteiskunnan vain oman sukupolviyksikkönsä näkökulmasta. Näin ollen myös tuon sukupolviyksikön perinteet säilyvät niin kauan kuin sukupolviyksikön sosiaalinen sijainti pysyy samana. (Mt. 291-292.)

Olennaista Mannheimille on se, että pelkkä aikalaisuus ei luo samaan sukupolveen kuuluvuutta, siihen vaikuttavat vahvasti osallisuus samoissa historiallisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa. Ja vaikka jotkut sukupolvet kokevat samanlaisia historiallisia prosesseja, he eivät jaa samaa sukupolven sijaintia. Tässä kohtaa erilaisen sukupolven sijainnin luo heidän elämiensä erilaiset kerrostumat, esimerkiksi lapsuuden kokemukset. (Mt. 297-298.) Mannheimin mukaan sukupolviyksikön sisällä yksilöillä on vahvempi side kuin todellisessa sukupolvessa, sillä esimerkiksi samaan luokka-asemaan kuuluvat jakavat saman sukupolven sijainnin, mutta eivät kuitenkaan ole samaa sukupolvea muihin luokka-asemiin kuuluvien kanssa, koska heillä on eri kokemukset yhteiskunnasta. Samanikäiset yksilöt yhdistyvät todellisena sukupolvena ainoastaan, kun he osallistuivat yhteiskuntansa ja aikansa tyypillisiin sosiaalisiin ja historiallisiin tapahtumiin. Tämä toteutuu sen kautta, että heillä on aktiivinen tai passiivinen kokemus niistä tapahtumista, jotka loivat historiallisessa prosessissa uusia tapahtumia. (Mt. 302-304.) Voin puhua suomalaisista nuorista suhteessa päättäjiin omana sukupolvena, sillä he ovat samanlaisen nuoriin keskittyvän julkisen keskustelun alla. Samasta sukupolviyksiköstä voin puhua tietyllä tavalla ammattistarttinuorten, työpajanuorten ja toisen asteen oppilaitosten asuntoloissa asuvien nuorten kohdalla, sillä jokainen näistä ryhmistä jakaa samanlaisen kokemuksen osalta opiskelun/maantieteellisen sijainnin kautta. Kuitenkin on myönnettävä, että ryhmissä olevien nuorten taustat ovat hyvin heterogeeniset.

Mannheimin mukaan sukupolvien sosiaalinen sijainti määrittyy sen kautta, miten ajattelun ja kokemuksen mallit ilmenevät sukupolvien luontaisten siirtymien kautta. Sukupolvisiirtymät ovat jatkuva prosessi, joiden kautta sukupolvien on välttämätöntä siirtää kerättyä kulttuurista perintöä. Saman sukupolven yksilöt voivat osallistua vain rajallisesti historialliseen prosessiin, sillä uusien sukupolvien ilmentyessä vanhempien sukupolvien on siirryttävä syrjään. Yhteiskunta tarvitsee kehittyäkseen niin sanottuja tuoreita kontakteja, jotka ilmenevät uusien sukupolvien myötä. Tuoreella kontaktilla Mannheim tarkoittaa sitä, että ajan myötä vanha sukupolvi etääntyy yhteiskunnasta ja tarvitaan uutta sukupolvea ja uutta lähestymistapaa asioiden omaksumiseen, käyttämiseen ja kehittämiseen. Tuoreella kontaktilla on kaksi muotoa, sosiaalinen muutos ja sukupolven muutos. Sosiaalinen muutos on mahdollinen myös saman sukupolven sisällä, mutta vasta uusi sukupolvi voi mahdollistaa uuden radikaalimman näkökulman syntymisen. Uusien sukupolvien jatkuva ilmaantuminen mahdollistaa asioiden uudelleen arvioinnin ja saa unohtamaan sen, mitä ei enää tarvita. Olennaista on, että vanha sukupolvi osaa siirtyä pois ja antaa tilaa uudelle sukupolvelle. Perinnetiedon välittäminen uudelle sukupolvelle on vanhan sukupolven tehtävä, mutta siinä välitetyn tiedon on oltava olennaista tarpeen kannalta, eikä sellaista, johon kiinnitytään vain tunneperäisistä syistä. Mannheim tähdentää, että vanhan sukupolven kokemus on merkityksellistä, mutta se, että nuorilla ei ole tällaista kokemusta, on yhteiskunnan voimavara. Kokemattomuus tarkoittaa nuorilla sitä, että heidän on helpompi elää muuttuvassa yhteiskunnassa, ilman valmiita asenteita. (Mannheim 1952, 292-296.)

Kaksi peräkkäistä sukupolvea voivat taistella aivan eri asioiden kanssa. Siinä missä vanhempi sukupolvi taistelee vielä jonkin kanssa, jonka kautta heidän aatteensa määrittyvät, vastustaja voi uudelle sukupolvelle olla jo aivan eri. Mannheimin mukaan olennaista on myös se, että tiedot ja taidot, jotka ovat uuden tilanteen kannalta olennaisia, välittyvät tiedostamattomasti uudelle sukupolvelle. Tästä tulee uudelle sukupolvelle peruskerrostuma heidän tietoisuudelleen. Mannheimin mukaan mahdollisuus reflektoida ja kritisoida opittua tulee mahdolliseksi vasta, kun henkilökohtaiset kokeilut elämässä alkavat. Luonnollisesti tämä tarkoittaa nuoruuden aikaa. Vaikka tietoisuuden peruskerrostumaa on hankalaa muuttaa, nuoret yrittävät kapinoinnilla kyseenalaistaa vanhoja asenteita ja normeja, mikä on kehityksen kannalta olennaista. Sukupolvet ovatkin jatkuvassa vuorovaikutuksessa, myös nuorempi sukupolvi voi toimia opettajana vanhalle sukupolvelle. (Mt. 299-301.) Uusien sukupolvien ilmiöt riippuvat täysin sosiaalisen muutoksen vauhdista. Jos sosiaalisen muutoksen tahti on nopea, sitäkin suurempia ovat muutokset, joilla tietty sukupolvisijainnin ryhmä voi reagoida muuttuneeseen tilanteeseen luomalla oman entelekian eli täydellistymisprosessin. Ne sukupolvet, jotka elävät liian lähekkäin, eivät välttämättä saavuta

erillisen sukupolven entelekian muotoa. Tällöin sukupolvi voi sitoa itsensä aiempaan sukupolveen, joka on saavuttanut tyydyttävän muodon, tai nuorempaan sukupolveen, joka on kykenevä tuottamaan uuden muodon. Näin ollen jokaisen sukupolven ei tarvitse luoda omaa tulkintaansa yhteiskunnasta. (Mt. 310.)

Hoikkala ja Paju (2002) viittaavat artikkelissaan siihen, että ehkä mannheimilaista sukupolvea ei enää ole, sen sijaan nuorten kohdalla voisi puhua massasukupolvista. Nuoria yhdistäviä kokemuksia ei sukupolvien tasolla ole, vaan sen sijaan painotetaan kykyä erottautua muista. Tällainen ajattelu leimaa työelämää ja kilpailuun painottuvaa yhteiskuntaa. (Hoikkala & Paju 2002, 28-29.) Väittäisin kuitenkin, tutkimani nuoret kuuluvat sukupolveen, joka pyrkii luomaan uutta tapaa kokea yhteiskunta. On mielenkiintoista nähdä, miten tämä oletukseni toteutuu, vai onko sittenkin kyse sukupolvesta, joka haluaa turvallisuuden tunteen nimissä kiinnittyä vanhemman sukupolven oletuksiin kansalaisuudesta ja yhteiskunnasta. Kuten Mannheimin ajattelussa, kaikki nuoret eivät toki jaa samanlaisia sukupolvikokemuksia, koska kuulumisen sosiaaliseen sukupolveen ei ole itsestään selvyys, vaan se riippuu esimerkiksi samanlaisista aikalaiskokemuksista. Kuitenkin nuoret suhteessa vanhaan sukupolveen muodostavat ainakin paikallisella tasolla oman sukupolven, sillä näiden kokemukset eroavat toisistaan.

Jos sukupolvieroja ilmenee syrjäytymiskeskustelussa ja nuoria koskevissa päätöksissä, on olennainen kysymys, miten nuorten kokemukset yhteiskunnasta otetaan huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tähän liittyy vahvasti ohipuhumisen teema. Ohipuhumisella voidaan tarkoittaa nuorten sivuuttamista, kohtaamattomuutta ja huomiotta jättämistä. Tässä nousee vahvasti esille sukupolvien ristiriita ja ikä; pystytäänkö nuoria koskevia päätöksiä tehdessä todella ajattelemaan asioita nuorten näkökulmasta, vai tehdäänkö päätökset pelkästään ”mutu”-tuntumalla? Ohipuhuminen voi olla tahatonta tai tahallista. Tahaton ohipuhuminen voi johtua väärinymmärtämisestä tai -tulkitsemisesta kun taas tahallinen ohipuhuminen saattaa johtua Anttilan (2001) mukaan esimerkiksi pyrkimyksestä hallita julkista keskustelua. Sukupolvien välinen ohipuhuminen voi johtua erilaisista valta-asemista, jolloin esimerkiksi poliittiset päättäjät ja erilaiset viranomaiset omaavat täysin erilaisen aseman kuin nuoret. Tällöin ohipuhumista leimaa nuoruuteen liitettävä alhaisempi asema ja erityisesti erilaiset sukupolvikokemukset, joiden myötä toisen ryhmän kokemuksia voi olla vaikea kunnolla ymmärtää. (Anttila 2010, 6-9.) Sukupolvien välinen ohipuhuminen voi ilmetä esimerkiksi sukupolvien välisenä erontekona, joka ilmenee kuiluna tai yhteenkuuluvuutena sukupolvien kesken ja niistä kertomisen tapoina. (Anttila 2010, 10.)

2.4 Nuoruus keskellä huolen ja riskien yhteiskuntaa

Tutkimukseni kannalta mielenkiintoinen käsite on elämänkulkukäsitys, jota on tutkinut muun muassa Tommi Hoikkala (1993). Yleisen elämänkulkumallin mukaan elämänkulku on lineaarinen; nuoruus-aikuisuus-vanhuus-kuolema. Tämä malli on Hoikkalan mukaan institutionaalinen ja ilmenee siinä, että oppilaitoksilla on olemassa tietynlaiset sisäänotto- ja poispäästöikärajat, joihin mennessä yksilön tulee olla suorittanut eri ikävaiheiden kautta eri tehtävät ja sisäistänyt tietyt taidot ja ominaisuudet. Tässä näkyy myös mallin normatiivisuus, sillä se määrittää, missä vaiheessa yksilön pitää olla saavuttanut mitään. Koulutussiirtymien osalta tämä näkyy koulutusvalintoja tehtäessä. Nuoren tulee pystyä 15-16-vuotiaana päättämään elämänkulkunsa suunta, hänen tulee joko valita mielekäs koulutusala suuresta määrästä vaihtoehtoja tai vaihtoehtoisesti siirtyä lukiokoulutukseen. Tilanteesta tulee ongelmallinen, mikäli vaihtoehtoja ei ole johtuen omista taidoista, kyvyistä tai jopa paikallisuudesta. Kuitenkin valinta täytyy tehdä, sillä edessä siintää hyvin pian seuraava siirtymä työelämään, jolloin nuoren on hallittava vaadittavat taidot, jotta hän voi saavuttaa hyväksytyin statuksensa kansalaisena työelämään siirtymisen kautta. Tässä kohtaa varsinkin myöhäismoderni yhteiskunta asettaa nuorelle haasteensa. (Hoikkala 1993, 18-20.) Ongelmallista on, jos päättäjä- ja virkamiestasolla nuoruuteen suhtaudutaan vieläkin normatiivisen elämänkulun näkökulmasta. Jos aikuistuminen nähdään nuoruuden päämääränä, nuoruus mielletään peläksi odotustilaksi, jolloin nuoriso itsessään nähdään keskenkasvuisina ja omaa tahtoa vailla olevina olentoina. (Mt. 239-240.)

Vahvistaako siis perinteisistä poluista poikkeaminen sitä huolen kulttuuria, joka värittää päättäjien suhtautumista nuoriin? Hoikkalan (1993) tutkimuksessa nuoret tiedostavat elämänkulun rakenteen – elämänkulun sisältö on opittu ja tunnistettu asia, nuoret tietävät, minkä tapahtumien kautta heidän odotetaan kulkevan kohti aikuisuutta. Aikuisuus saavutetaan tutkimuksen nuorten näkökulmasta tietyillä teoilla, tapahtumilla, asemilla ja rooleilla, joita tulee vastaan normaalin elämänkulun aikana. Myös ohjaajatason puheessa Hoikkalan tutkimuksessa tunnistettiin samat yhdenmukaiset aikuistumisen merkkipaalat, mutta ohjaajat kuitenkin tunnistivat tässä myös yksilöllisyyden: aikataulu merkkipaalujen saavuttamisessa voi olla vaihteleva. Hoikkalan mukaan aikuisuus ei kuitenkaan enää näyttäydy yhdenmukaisen elämänkulun virstapylväänä. Ei ole mahdollista, että yksilöt tekisivät enää samoja asioita samaan aikaan ja samalla lailla. Elämänkulku ei näin ollen ole enää virtaviivaista, vaan jopa syklistä, sillä elämä saattaa vaatia taaksepäin palaamista, paikallaan

olemista tai itsensä toistamista. Näiden mutkikkaiden polkujen seurauksena syntyy oppimista kokemusten seurauksena ja edelleen uusien suunnitelmien tekemistä. Lisäksi nyky-yhteiskunnassa tehtäviä valintoja leimaa epävarmuus: valinnat eivät viekään eteenpäin, vaan saattavat kääntää elämänculun aivan ympäri. Aikuistumisen rinnalle onkin Hoikkalan mukaan kehittymässä nuorekas ja yksilöllinen aikuisuus, joka muotoutuu aivan eri lailla kuin perinteisen elämänculun mukaan. On kuitenkin huomioitava, että asemat eivät silti muutu mihinkään, eri-ikäiset eivät sekoitu keskenään, vaikka muistuttavatkin etäisesti toisiaan. Tästä syystä sukupolvien erot ovat ja pysyvät. (Mt. 250-252.) Mutta mitä tällainen muuttunut aikuisuus, epävarmuus ja perinteiden rikkoutuminen sitten aiheuttaa?

Frank Furedin (1998) mukaan elämme pelon kulttuurissa. Riskien välttämistä on tullut tärkeä osa poliittista keskustelua ja riskejä yritetään minimoida keinolla millä hyvänsä. Media muistuttaa jatkuvasti uhkaavista vaaroista. Furedin mukaan huolesta on tehty yhteiskunnassa vallitseva rutiini eikä kukaan ei pysty pakenemaan siltä. Näin ollen riski personalisoituu ja siitä tulee ihmiselle pysyvä tila. Jotkut ihmiset nähdään jatkuvasti jonkun riskin alaisena. Riskeistä on tehty bisnestä, joka ilmenee kaikenlaisissa riskianalyysissä ja riskien hallintaohjelmissa. (Furedi 1998, 2-4.) En voi olla näkemättä Furedin näkemyksessä yhtäläisyyksiä siihen keskusteluun, jota käydään nuorten syrjäytymisestä. Nuorten syrjäytymisen vakavuutta ei tietenkään pidä kyseenalaistaa, mutta kyseenalaistan sitä, miten käsitteestä itsestään on tullut osa pelon kulttuuria ja poliittista keskustelua, jolloin se saattaa menettää osan todellista merkitystään.

Nykyaikana riskien tunnistamisen tarve saattaa johtua nimenomaan siitä, että myöhäismodernissa yhteiskunnassa elämme jatkuvassa epävarmuudessa eikä tulevaa pystytä ennakoimaan. Furedin mukaan epävarmuus liittyy vahvasti varovaisuuden teemaan. Emme välttämättä ole huolissamme riskeistä vaan myös epäileviä sen suhteen, löydämmekö ratkaisuja ongelmiimme. Tämänlaisen varovaisuuden vuoksi ei uskalleta tehdä uusia suunnitelmia ennen kuin sen hetkisen toiminnan seuraukset ovat selkeitä. Varovaisuus aiheuttaa yhteiskunnassa tarvetta rajoitusten ja sääntöjen luomiseen. Ne saattavat luoda turvallisuuden tunnetta mutta samalla estävät muutoksen. (Mt. 8-9.) Kun vertaa Furedin näkemystä Mannheimin näkemyksiin uuden sukupolven tehtävistä, voidaan kysyä, voisiko huoli nuorten syrjäytymisestä ja näin ollen syrjäytymisen ehkäiseminen estää mahdollista yhteiskunnan muutosta. Estääkö huoli nuorista, jotka ”putoavat” yhteiskunnan kyydistä, näkemästä niitä uusia tapoja yhteiskunnassa, joilla voisi täällä lunastaa paikkansa kansalaisena. Nuoret eivät välttämättä ole syrjäytyneitä, vaikka tulkitsemmekin heidät ”syrjäytymisvaarassa” oleviksi. Heidät saatetaan itse asiassa syrjäyttää yhteiskunnasta, koska emme

tunnusta uusia tapoja löytää paikkaa kansalaisena. Kuten Furedikin toteaa, pakkomielleisyys nähdä riskejä kaikkialla ja leimata ihmisiä riskin alla oleviksi, estää meitä näkemästä yksilön todellista potentiaalia (Mt. 10).

Frank Furedin pohdinta riskien luonteesta on mielenkiintoinen. Hänen mukaan riskin merkitys perustuu eroon todellisuuden ja mahdollisuuden välillä. Suhde todellisuuden ja tulevaisuuden välillä riippuu siitä, millaiseksi maailma sillä hetkellä koetaan. Tulevaisuuteen liittyvät pelot kytkeytyvät vahvasti siihen huoleen, jota tällä hetkellä koemme. Näin ollen riskin määritelmä muotoutuu sen kautta, millaiset ovat yhteiskunnan keinot hallita muutosta ja tulevaisuutta. Tämä edelleen tarkoittaa Furedin mukaan sitä, että puheemme riskeistä juontuvat siitä, millaisiksi koemme ne vaarat, jotka mahdollisesti uhkaavat oman toimintamme tuloksena. (Mt. 18.) Edelleen viittaa tässä kohtaa siihen, että tämänkaltaisen ajattelun kautta olemme huolissamme *mahdollisista* vaaroista, joita *syrjäytymisvaarassa* olevat nuoret *saattavat* kohdata oman toimintansa tuloksena. Jos emme pysty ennustamaan tietyn käyttäytymisen tulosta, koemme sen riskiksi, kuten esimerkiksi sen, ettei nuorella ole tulevaisuuden suunnitelmia tai tahtotilaa tehdä niitä. Mutta onko hän silti syrjäytymisvaarassa? Toisaalta taas nuoret eivät ehkä itsekään tee valintoja, koska pelkäävät niiden seurauksia, mikä on verrattavissa aiemmin erittelemiini Beckin ajatuksiin riskiyhteiskunnasta ja Furlongin ja Cartmelin tekemiin tulkintoihin siitä (Beck 1995, 18-20; Furlong & Cartmel 1997, 3-8). Nyky-yhteiskunnassa se, ettei tiedä oman toimintansa tuloksia, on omiaan aiheuttamaan epävarmuutta ja negatiivista suhtautumista oman toimintansa seurauksiin. Tämä vähentää yksilön valinnan mahdollisuuksia ja luo yhteiskuntaan varautuneen ilmapiirin, joka lähentelee paniikin kaltaista tilaa ja ylireagointia. Riskit nähdään itsenäisenä ilmentymänä ja ihminen itse taas niiden edessä voimattomana. (Furedi 1998, 63-65.)

Tässä kohtaa voisin väittää, että pelon kulttuurin vahvistamisen sijaan pitäisi pyrkiä nostamaan nuorten itsetuntoa valintoja tehdessä ja opettaa luottamaan omiin kykyihinsä selvitä mahdollisista haastavista tilanteista kuin puhua lakkaamatta syrjäytymisvaarasta. Sillä luodaan vain kuvaa pelottavasta tulevaisuudesta, jonka kyytiin moni nuori ei omin voimin uskalla hypätä. Nostan myös esille Frank Furedin ajatuksen siitä, miten yhteiskunta määrittelee yksilön epäpäteväksi, joka ei itse osaa tehdä valintoja. Riskeistä ja valinnoista selviämisen nähdään vaativan erityistaitoja ja resursseja, minkä vuoksi nykyään tarjotaan paljon ohjaus- ja tukipalveluita, sillä ihmistä pelätään jättää yksin valintojen kanssa. Tämä näkyy esimerkiksi lisääntyvänä ohjauspalveluiden tarjoamisena oppilaitoksissa ja oikeastaan koko nuorisotakuun ideassa sekä luo kuvaa yhteiskunnasta, jossa yksilön ei tarvitse osata pärjätä ilman ammattimaista ohjausta ja palveluja.

Kykenemättömyys toimia luokitellaan medikalisoitun yksilön sairaalloiseksi piirteeksi, jota pitää hoitaa ja lääkittää. (Mt. 91-92.) Pitäisikö nuorille siis tarjota ennemminkin enemmän tilaa toimia ja harjoitella valintojen tekemistä ja tehdä vääriä valintoja turvallisesti kuin tuomita heidät epäonnistuneiksi ja syrjäytyneiksi heti, jos he eivät toimi yhteiskunnan odotusten mukaisesti? Opetamme heidät riippuvaisiksi jatkuvasta holhoamisesta, joka omalta osaltaan toimii ristiriidassa sen kanssa, mitä myöhäismoderni yhteiskunta yksilöltä vaatii – yksilöllisyyttä ja valintojen tekemistä. Ja kuten noidankehässä, tämä ristiriita lisää turvattomuuden tunnetta: halua tehdä päätöksiä itsenäisesti, mutta pelkoa tehdä niitä ilman tukea ja ohjausta.

2.5 Yhteiskunnan eri järjestelmät ylläpitävät syrjäytymiskeskustelua

Mirja Satka ja Johanna Moilanen (2004) pohtivat artikkelissaan lapsen asemaa sukupolvisuhteissa inklusion ja eksluusion kautta. Pohdin nuorten asemaa saman käsiteparin kautta. Nuorten osallisuudesta ja toimijuudesta puhuttaessa puhutaan siitä mahdollisuudesta ja tilasta, joka nuorille on yhteiskunnassamme annettu, eli inklusiosta. Eksluusio taas tarkoittaa sitä, että nuoret suljetaan oman nuoruutensa tai nuorten maailman sisään. (Satka & Moilanen 2004, 127.) Satka ja Moilanen päätyvät artikkelissaan ajatukseen, että julkinen puhe lapsista ei ole niinkään kiinnostunut lasten arjesta ja sen monimutkaisuudesta. Ennemmin se pyrkii piilottamaan lapset aikuisten valvonnan alle ja siirtämään vastuun perheeseen. (Mt. 141.) Tämä on mielenkiintoinen näkökulma, joka nostaa keskusteluun myös nuorten aseman. Onko vieläkin julkisella puheella, kuten nyt keväällä 2013 esiintyneet uutisotsikot osoittavat, taipumus käsitellä nuoria massana, joiden ongelmat nähdään yksilön ongelmana, nuorten ongelmana?

”Nuori, nämä kolme merkkiä kertovat syrjäytymisestä!”

Iltalehden otsikko 28.1.2013. Otsikko päivitettiin myöhemmin muotoon ”Nämä merkit kertovat syrjäytymisestä”. (Iltalehti, 28.1.2013)

Tämänlainen puhetapa asettaa nuoret altavastajaan asemaan, jossa nuorilla ei ilman osallisuuden mahdollisuuksia ole välineitä puolustautua. Satkan ja Moilasan mukaan on tapahtunut sukupolvisuhteiden taantuma, jossa on palattu sukupolvien hierarkkiseen suhteeseen ja valvontaan. Tämä luo osaltaan epäluottamusta niin nuorten sukupolveen kuin nuorten epäluottamusta

yhteiskuntaan. Tämän asetelma sopii uusliberalistiseen yhteiskuntaan: yksilöllä itsellään on velvollisuus pitää itseään huolta. (Satka & Moilanen 2004, 141-143.) Ja ne nuoret, jotka eivät tuohon vastuuseen kykene, ovat ongelma. Tästä syystä nuoren kansalaisuuden ja osallisuuden pohtiminen jälkimodernissa yhteiskunnassa on yksi tärkeimmistä asioista. Vahvistammeko nuorisotakuun kaltaisilla ohjelmilla nuorten eksluusiota yhteiskunnasta, jos siihen liittyvä julkinen puhe vetää aina maton nuorten kansalaisuuden alta? Nuorten asema sukupolvisuhteissa on tunnistettava, jotta voimme parantaa heidän kuulemistaan ja osallisuuden mahdollisuuksia (mt. 143).

En malta olla vertaamatta nuorten sukupolvea Jussi Vähämäen (2000) esittelemään yleisön käsitteeseen. Hänen mukaansa yleisö on vaikeasti hallinnoitava joukko, jolla on mielipiteitä ja joka ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Hankalan siitä tekee se, että se ei ole mikään tietty joukko ihmisiä, se on tunnistamaton ryhmä, jolla ei ole tiettyä identiteettiä. Yleisön valtaa ei voi rajoittaa antamalla sille äänen, kuten massalle. Ihmismassa on määriteltävissä ja paikannettavissa eikä sillä ole omaa tahtoa. Yleisö taas on päinvastoin toimija, jonka sääteleminen poliittisin päätöksin on hankalaa, ellei mahdotonta. Tämä johtuu siitä, että se on niin liikkuva ja heterogeeninen joukko, jolla ei ole mitään erityistä tarvetta. (Vähämäki 2000, 115-119.) Voisiko nuorten joukko olla poliittisessa päätöksenteossa ikään kuin hankala yleisö? Jossain määrin nuoret tunnutaan myös nähtävän mielipiteettömänä ohjailtava massana. Kuitenkin nuorten joukko on hyvin heterogeeninen joukko yksilöitä, jotka tulevat täysin erilaisista taustoista ja jotka tarvitsevat yhteiskunnalta erilaista tukea toisiinsa nähden. Nuoria ei oikeastaan yhdistä sukupolvea muu kuin nuoruus. Kuitenkin yhteiskunnalla on tarve määrittää heille yhteiset pyrkimykset ja vastata siihen yhteiskuntaan kiinnittymisen tarpeeseen, jota nuorilta yhteiskunnan määrittelemissä rajoissa edellytetään. Mutta onko tuo nuorten joukko kuitenkaan viime kädessä sellainen, jolle voisi tehdä yhtenäisiä toimenpiteitä? Vai yritetäänkö nuorten joukkoa rajoittaa kuten ajatuksetonta massaa, jotta se olisi paremmin hallittavissa? Pystymmekö räätälöimään yksilölle jotain, joka vastaa hänen tarpeisiinsa, jos toimenpiteet on suunnattu hallitsemattomalle yleisölle? Ehkä tässä on yksi perimmäisistä ongelmista. (Mt. 120-121.)

Tätä tutkimusta varten on olennaista myös määritellä nuoren kansalaisuus. Kansalaisuus on yksinkertaisimmillaan suhde yksilön ja valtion välillä, johon kuuluu yksilön oikeudellinen, poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen asema. Kansalainen on valtion jäsen, jolla on sosiaalisia ja poliittisia oikeuksia ja velvollisuuksia. (Harinen 2000, 27.) Lotta Haikkolan (2005) tutkimus osoitti nuorten olevan täysivaltaisen kansalaisuuden ulkopuolella. Hänen haastattelemansa nuorten

mukaan osallistuminen liittyi selkeästi aikuisuuteen. Täysi-ikäisyys toi näiden haastateltavien mukaan aikuisuuteen liittyviä oikeuksia. Aikuisuuteen liittyi myös kuitenkin vastuullisuus ja kypsyys ja tätä kriteeriä ei välttämättä Haikkolan haastateltavien mukaan vielä 18-vuotias täyttänyt. Nuoret olivat haastateltujen mukaan vastuuttomia ja kärsivät vallan puutteesta, samalla kun aikuinen oli vastuullinen ja omasi auktoriteetin. Tärkein ajatus oli, että näiden nuorten mukaan osallistuminen vaati tietoja ja taitoja, joita nuorella ei ole ja jotka saavuttaa vasta kypsymisen myötä. (Haikkola 2005, 149-152.)

Kansalaisuus saavutetaan perinteisesti kouluttautumisen ja työn tekemisen kautta, jotka ovat perusta Harisen (2000) tutkimuksen mukaan nuoren aikuistumiselle ja itsenäistymiselle. Todellinen kansalainen on muista riippumaton. Itsensä elättämisen velvollisuus voi kuitenkin Harisen haastateltavien nuorten mukaan toteutua myös muuta kautta kuin ammatin hankkimalla. Tärkeintä on kuitenkin se, että yksilö on taloudellisesti riippumaton, myös perheestään. Täysivaltainen kansalaisuus toteutuu vasta sitten, kun on vapaa toimimaan itsenäisesti. (Harinen 2000, 203.) Se, annetaanko nuorille mahdollisuuksia toimia itsenäisesti, on jo toinen kysymys. Onko omaa kansalaisuuttaan oikeasti mahdollista toteuttaa ilman ammatin hankkimista? Nykyään voidaan puhua myös postmodernista kansalaisuudesta. Sillä tarkoitetaan tarvetta määritellä kansalaisuutta aina uudelleen muuttuvassa yhteiskunnassa. Kansalaisuutta ei voida määritellä enää perinteisillä tavoilla, vaan esimerkiksi erilaiset vähemmistöt joutuvat etsimään määritelmää omalle kansalaisuudelleen, tästä esimerkkinä etniset vähemmistöt ja esimerkiksi nuoret. (Kuusela 2006, 41-42.)

Lotta Haikkolan (2005) tutkimuksessa nuoret määrittivät poliittisen vaikuttamisen kaupankäynniksi. Hänen haastateltavansa nuoret eivät kokeneet itsellään olevan resursseja osallistua tuohon kaupankäyntiin. Nuorten mielestä politiikka oli pelkkää rahan jakamista. Poliitikassa tehtiin näiden nuorten mielestä päätöksiä, joista on joko hyötyä nuorille tai sitten he jäävät tämän päätöksenteon ulkopuolelle. Nuoret kokivat olevansa kyvyttömiä vaikuttamaan tällaiseen politiikkaan. (Haikkola 2005, 146-147.) Soinisen mukaan osallistuminen voi kuitenkin osoittaa nuorelle hänen paikkansa yhteiskunnassa samalla kun se myös auttaa nuorta määrittämään hänen minäkuvaansa (Soininen 1999, 123). Jos nuoret eivät koe pystyvänsä osallistumaan yhteiskuntansa päätöksentekoon, miten he voivat tuntea itsensä sen kansalaiseksi? On aika surullista, jos niin useat tutkimukset osoittavat, että nuorten kansalaisuus on vaillinainen. Pohdittavan arvoista on tässä tutkimuksessa, millä tavalla syrjäytymiskeskustelu tuo esille nuoren asemaa tässä yhteiskunnassa, osoittaako se, miten nuoret ovat aina toimenpiteiden kohteena, mutta eivät silti arvokkaita itsessään. Pitäisikö nuorilla olla jokin

muukin osallistua ja olla kansalainen kuin ne perinteiset tavat työn ja koulutuksen kautta, ilman että heidät määritellään heti ulkopuolisiksi?

Tämän teoreettisen taustoituksen perusteelta nostan esiin seuraavat tutkimuskysymykset, joihin yritän aineistoni avulla vastata. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni pohtii myöhäismodernissa yhteiskunnassa kasvaneiden nuorten odotuksia suhteessa perinteiseen elämäntapaan, johon viittaa Tommi Hoikkalan näkemyksiä esitellessäni. Nuoret saatetaan hyvinkin helposti nähdä passiivisina, jos heidän toimintaansa tarkastellaan pelkästään perinteisen elämäntavan näkökulmasta (Hoikkala 1993, 239-240).

- 1. Ylläpidetäänkö nuorisotakuuta ympäröivällä syrjäytymiskeskustelulla perinteistä järjestelmää, jolloin ohipuhutaan nuorten mahdollisuudet kiinnittyä yhteiskuntaan uusilla tavoilla? Onko perinteinen järjestelmä ristiriidassa myöhäismodernissa yhteiskunnassa kasvaneiden nuorten odotusten kanssa?*

Toinen tutkimuskysymykseni perustuu Frank Furedin näkemyksiin pelon kulttuurista. Ollaanko nuorista turhaan huolissaan ja yritetäänkö heidät väkisin pitää kiinni tutussa ja turvallisessa tavassa toteuttaa kansalaisuutta (Furedi 1998, 91-92)? Kansalaisuus kun voisi olla myös jotain muuta kuin työmarkkinakansalaisuutta ja tähän etsin myös vaihtoehtoja tutkimusaineistoni kautta.

- 2. Luoko syrjäytymiskeskustelu omalta osaltaan pelon kulttuuria, joka vaikuttaa yhteiskunnan päättäjien luomiin mielikuviin (syrjäytymisvaarassa olevista) nuorista? Miten tämä vaikuttaa nuoren mahdollisuuksiin toteuttaa kansalaisuuttaan?*

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä pohdin sitä, miten ohipuhuminen ilmenee kohderyhmieni osalta. Asetaanko nuorisotakuun ja ylipäänsä syrjäytymiskeskustelun kautta tiedostamattakin odotuksia nuorille, joita he eivät pysty tai halua täyttää? Tällaiset odotukset saattavat vaikuttaa nuoren siihen, millaisiksi nuoret kokevat osallistumisen ja kuulluksi tulemisen mahdollisuutensa yhteiskunnassa (Satka & Moilanen 2004, 143).

- 3. Ohipuhutaanko nuoret nuorisotakuuta ympäröivällä syrjäytymiskeskustelulla, jolloin heidän todellinen potentiaalinsa sivuutetaan? Miten tämä vaikuttaa haastattelemieni nuorten kokemuksiin omasta asemastaan yhteiskunnassa?*

Tutkimuskysymykseni ovat muotoutuneet tutkimusprosessin myötä. Ensimmäiset versiot tutkimuskysymyksistä loin suunnitteluvaiheessa ja tarkensin niitä teorian myötä. Viilasin kysymykset lopulliseen muotoonsa aineistoa analysoidessa, näin tutkimuskysymykset vastaavat niin teoriataustoitusta kuin myös nostavat esiin huomionarvoiset kohdat, joiden ympärille tutkimusaineiston analyysini muotoutui.

3. NUORET, KENTTÄTYÖNTEKIJÄT JA PÄÄTTÄJÄT – KENEN ÄÄNI KUULUU?

3.1 Sosiaalinen konstruktivismi ja fenomenografinen tutkimus

Tutkimukseni tausta-ajatteluna toimii sosiaalinen konstruktivismi. Analyysin apuvälineenä käytän fenomenografiaa. Mielenkiintoni on asioille annetuissa merkityksissä. Kokemukset ovat tutkimuskohteena hetkellisiä ja niitä voi olla vaikea ilmaista. Käsitteet ja merkityksen sen sijaan taas ovat pysyvämpiä mutta tiedostamattomia, niiden tutkiminen on haastavampaa. Käsityksiä tutkittaessa on pyrittävä saamaan esille myös tutkittavien piilokäsityksiä, joita he luovat eri asioista tiedostamattaan. (Moilanen & Räihä 2001, 52-53.) En ole niinkään kiinnostunut syrjäytymiskeskustelusta, vaan niistä merkityksistä, joita eri toimijat, tässä tapauksessa nuoret, kenttätyöntekijät ja päättäjät sinne antavat. Millaisena tämä yhteiskunta todella näyttäytyy nuorelle ja elävätkö nämä määrittelemäni tasot - nuorten, kenttätyöntekijöiden ja päättäjien tasot - edes niin sanotusti samassa todellisuudessa? Jos eivät, miten he sitten voisivat ymmärtää toisiaan ja niitä merkityksiä, joita he vastavuoroisesti tälle todellisuudelle antavat. Tarkoitukseni onkin tutkia nuorten antamia merkityksiä syrjäytymiskeskustelulle suhteessa päättäjätason ja kenttätyöntason toimijoiden antamiin merkityksiin syrjäytymispuheen kautta.

Kytken oman lähestymistapani konstruktionismiin, johon liittyy Saarisen mukaan Nelson Goodmanin ajatus konstruktiosta. Se tarkoittaa sitä, että konstruomme jatkuvasti erilaisia faktoja ja maailmoja, eli annamme niille merkityksiä. Maailma on olemassa sellaisenaan, koska olemme rakentaneet sen sellaiseksi. Emme voi ymmärtää nuoria koskevaa syrjäytymiskeskustelua kysymättä nuorilta itseltään. Todellisuutta ei siis tavallaan edes ole, se on aina jonkun tulkintaa. Tätä tarkoittaa tutkimukseni subjektiivisuus. (Saarinen 2002, 248-249.) Konstruktionismi ei pohdi sitä, onko asia

totta vai ei, sen mielenkiinnon kohteena on asioiden välinen suhde (Eskola J. & Suoranta J. 1998, 139). Merkityksiä tulkitessa onkin kontekstien tulkitsemisella suuri vaikutus. Tämä johtuu siitä, että esineillä ja asioilla ei itsessään ole merkityksiä, vaan niiden merkityksiä pitää tulkita tilanteen valossa. Jotkut merkitykset ovat tiedostettuja, mutta ne ovat suurelta osin tiedostamattomia. Niiden merkitykset myös muuttuvat suhteessa toisiinsa, jolloin huomio kannattaa kiinnittää myös merkitysrakenteisiin. (Moilanen & Räihä 2001, 44.) Haastattelutilanteessa niin nuoret vaikuttavat toisiinsa, minä vaikutan tutkijana samoin kuin heidän aiemmat kokemuksensa vaikuttavat annettuihin merkityksiin. Tutkittavan antamien merkitysten ymmärtämisessä olennaista on niiden tulkitseminen, tutkija voi myös tulkita merkityksiä väärin. Tämä ilmenee varsinkin ihmisen tavassa ymmärtää asioita omasta näkökulmasta. Todellisuus on näin ollen monitulkinnallinen, saman tilanteen voi tulkita monella eri tavalla, yksilöstä riippuen. (Mt. 45.) Minun on näin ollen myös tiedostettava oma vaikutukseni haastatteluun sekä oman mielenkiintoni ja perehtymiseni aiheeseen, jotka vaikuttavat myös haastattelun kulkuun. Tutkijan onkin tunnistettava oma esiymmärryksensä. Esiymmärryksellä tarkoitetaan sitä tietoa ja oletuksia, joita tutkijalla etukäteen tutkittavasta asiasta on. Ymmärtäessään omat lähtökohtansa tutkija voi välttää omat ennakkoluulonsa ja kykenee paremmin asettumaan tutkittavan näkökulmaan. Sitoudun hermeneuttiseen ajatteluun, jonka mukaan yksilö ei voi koskaan täysin vapautua ennakkoluuloistaan mutta ne tulee kuitenkin tunnistaa. Tällöin ennakkoluuloista voi olla jopa hyötyä. Olennaista on, että merkityksiä kuvataan aineistosta käsin, ei teoriasta (mt. 50-51).

Erityisesti sosiaalinen konstruktivismi sopii lähestymistapaani, siihen miten merkityksiä luodaan nimenomaan sosiaalisissa tilanteissa ja tässä tapauksessa haastattelutilanteessa. Bergerin ja Luckmanin (1985) mukaan todellisuus on sosiaalisesti rakentunut ja tästä syystä tietoisuutta tulisi lähestyä sosiaalisten prosessien kautta (Berger & Luckmann 1985, 13). Merkitysten tulkitseminen on nimenomaan niiden merkitysten tulkitsemista, joita haastateltavani esimerkiksi syrjäytymiselle keskustelussamme antavat. Objektivointi mahdollistaa jokapäiväisen elämän. Tämä johtuu siitä, että objektivoidessaan yksilö luo merkkejä ja antaa niille subjektiivisia merkityksiä. Merkkijärjestelmät on luotu välineeksi merkityksellistämiseksi. Parhaiten se näkyy kielessä, joka on ihmiskunnan tärkein merkkijärjestelmä. Jokapäiväinen elämä on olemassa niiden merkitysten kautta, joita yksilöt sille kielen kautta antavat. Kielen ymmärtäminen auttaa näin ollen ymmärtämään jokapäiväistä todellisuutta. Kieli onkin hyvin kiinni jokapäiväisessä elämässä, se viittaa eniten juuri siihen todellisuuteen, jonka yksilö kokee tietoisesti. (Mt. 50-53.) Berger ja Luckmann viittaavatkin siihen, että sosiaalinen todellisuus ilmenee ainoastaan ihmisten tuotoksena (mt. 70).

Yksilö tiedostaa, että todellisuus jokapäiväisessä elämässä on yhtä todellinen muille kuin hänelle itselleen. Yksilö ei voi olla olemassa ilman jatkuvaa yhteyttä ja kommunikaatiota muiden kanssa. Kuitenkin kaikilla yksilöillä on oma tapansa nähdä maailma, kaikki näkevät maailman omasta näkökulmastaan käsin. Kuitenkin jokainen tiedostaa sen, että elämme samassa maailmassa. Maalaisjärjellinen tieto on se, minkä yksilö jakaa muiden kanssa arjen rutiineissa. Niin kauan, kun arjen rutiinit toteutuvat ilman keskeytystä, ne näyttäytyvät ongelmattomina. (Mt. 37-38.) Bergerin ja Luckmannin mukaan arjen todellisuus jaetaan aina muiden kanssa. Tämä näkyy erityisesti kasvokkaisissa kohtaamisissa, silloinen toinen on täysin todellinen. Yksilö voi olla todellinen myös ilman kasvokkaista kohtaamista, joko maineen kautta tai sitten muun yhteydenpidon kautta. Mutta hän tulee vasta täysin todelliseksi silloin, kun hänet kohtaa kasvokkain. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää, että ihminen aina tulkitsee toisen merkityksiä oman itsensä kautta, myös kasvokkaisessa kohtaamisessa toisen luomat merkitykset voi ymmärtää väärin. Toisten kohtaaminen saakin kaksoismerkityksen, toinen jo itsessään on merkitys siinä kuin myös tilanne, jossa kohtaaminen tapahtuu. (Mt. 43-46.)

Sosiaalinen konstruktionismi johdattaa fenomenografiaan konkreettisena menetelmänä analysoida aineistoa. Siinä ei etsitä niinkään kokemuksia, vaan merkityksiä, joita nuoret esimerkiksi haastattelussa määrittelemilleni teemoille antavat. Merkitysten ymmärtäminen perustuu tulkintaan. Tulkittamisen lähtökohta on kysymysten tekeminen, tulkintakysymyksillä voidaan hahmottaa, mihin tutkimuksella ollaan hakemassa vastauksia. (Moilanen & Räihä 2001, 48-49.) Fenomenografiassa tutkimuksen kohteena on se, miten esimerkiksi tutkimukseni mukaisesti yhteiskunnan odotukset ilmenevät ja rakentuvat kohderyhmieni nuorten tietoisuudessa. Tämän kautta myös se, miten kohderyhmieni nuoret käsittävät esim. syrjäytymispuheen luomat mielikuvat yhteiskunnasta, vaihtelevat kohderyhmän sisällä. Nuorilla on erilaisia arkikokemuksia ja niiden pohjalta luotuja esikäsityksiä yhteiskunnasta. Kohderyhmieni nuorten syrjäytymispuheesta luomat mielikuvat ovat erilaisia myös kohderyhmien sisällä. Ja luonnollisesti mahdolliset sukupolvierot tuottavat juurikin erilaisia käsityksiä yhteiskunnasta eri sukupolvien kesken. (Syrjälä ym. 1994, 114-115.) Fenomenografiassa yksilö nähdään rationaalisena olentona, joka pystyy muodostamaan käsityksen ympäröivän sosiaalisen ympäristön tapahtumista ja olioista liittämällä ne selittäviin yhteyksiin. Ilmiöllä tarkoitetaan fenomenografiassa ihmisen saamaa kokemusta maailmasta, jonka perusteella hän rakentaa käsityksen. Käsityksellä taas tarkoitetaan kuvaa ilmiöstä, joka on rakentunut kokemuksen ja ajattelun kautta. Fenomenografia tarkoittaa siis yksinkertaisesti käsitysten tutkimista. Siinä vertaillaan ihmisten käsityksiä niin toisiinsa kuin myös yksilön omia

käsityksiä suhteessa muihin käsityksiin. Käsitykset eivät ole täysin muuttumattomia, sillä yksilö rakentaa käsitteiden pohjalta uutta asiaa koskevaa tietoa. (Mt. 116-117.)

3.2 Aineistonkeruu

Tutkimusasetelmanani tässä tutkielmassa on lähestyä teemahaastattelun keinoin työpajanuoria, ammattistarttia (amatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus) käyviä nuoria sekä ammatillisten oppilaitosten asuntoloissa asuvia nuoria. Kohderyhmänä ovat edellä mainittujen rajaamat 15-20-vuotiaat suomalaiset nuoret. Lisäksi haastattelin tutkimusta varten myös edellisten ryhmien ohjaajia ja opettajia sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Työ- ja elinkeinoministeriön toimijoita, jotka ovat olleet läheisesti tekemisissä Nuorisotakuun valmistelun kanssa. Keräsin nuorten aineiston ryhmähaastattelun keinoin. Kenttätyöntekijä- ja päättäjätasolta keräsin aineiston joko ryhmä- tai yksilöhaastattelujen kautta. Haastattelin ammattistarttilaisista yhden ryhmän (neljä nuorta), ammatillisten oppilaitosten asuntolassa asuvista nuorista kaksi ryhmää (kymmenen nuorta) ja työpajakoulusta kaksi ryhmää (kymmenen nuorta). Yhteensä siis haastattelin 24 nuorta. Lisäksi haastattelin yhden ammattistarttiopettajan, kaksi työpajaohjaajaa sekä yhden asuntolaohjaajan. Päättäjätasolta haastattelin kaksi henkilöä yksilöhaastatteluna (opetus- ja kulttuuriministeriö) ja kaksi henkilöä ryhmähaastatteluna (työ- ja elinkeinoministeriö). Aineistoni on kerätty hyödyntäen triangulaatiota: olen aluksi perehtynyt nuorten yhteiskuntatakuun väliraporttiin ja kerännyt sieltä haastatteluteemat, soveltanut aineistonkeruumenetelmänä BIKVA-arviointia sekä teemahaastattelua.

Käytin aineiston keräämisessä sovellettuna tanskalaista BIKVA-arviointimallia. Hanne Krogstrupin (2004) kehittämän Bikva-mallin nimi koostuu sanoista Brugerindragelse i kvalitetsvurdering, joka tarkoittaa suomeksi Asiakkaiden osallisuutta laadunvarmistajana. Tämän mallin ajatuksena on ottaa asiakas mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Tämä myös mahdollistaa toiminnan laadullisen arvioinnin. Yleisimpänä tiedonkeruumenetelmänä BIKVA-mallissa toimii ryhmähaastattelu, joka mahdollistaa vuoropuhelun haastateltavien kesken ja näin ollen myös laajemman näkemyksen tutkittavasta asiasta. (Reijonen 2011, 42.) BIKVA-mallissa lähtökohtana ovat asiakkaiden näkemykset palveluiden laadusta ja niiden vaikuttavuudesta, jotka otetaan osaksi toiminnan kehittämistyötä. Arviointiin osallistuneiden asiakkaiden näkemykset viedään käsiteltäväksi organisaation eri tasoille ja lopulta myös asti. Arviointi etenee neliportaisesti, joka

etenee asiakkaiden haastatteluista kenttätyöntekijöiden haastattelemiseen ja edelleen johtohenkilöiden haastattelemisen kautta aina poliittisille päättäjille asti. Keskeisenä ajatuksena on tuoda asiakkaiden näkemykset ongelmista yhteen julkisen vallan päätösten kanssa. (Julkunen 2003, 7.) BIKVA-arvioinnin vahvuus on nuorten äänen esiin tuomisessa ja heidän osallistamisessaan päätöksen tekoon. Yritin tästä syystä käyttää menetelmää aineistonkeruussa, mutta en kuitenkaan lopulta luonut kenttätyöntekijä- ja päättäjätason haastatteluja täysin nuorten haastatteluissa esiin nousseiden teemojen pohjalta. Nostin keskustelussa näiden ryhmien kanssa joitain nuorten ajatuksia esille, mutta enemmän pitäydyin samassa teemahaastattelurungossa kuin nuorten kanssa. BIKVA-arviointi kuitenkin voisi toimiessaan soveltua erittäin hyvin nuorten osallisuuden lisääjänä päätöksen teossa.

Sovelsin BIKVA-arviointimallia valitsemalla tutkimukselleni kolme tasoa: nuorten taso, ohjaajien taso ja yhteiskunnan päättäjien taso. Nuorten tasoa valitsin edustamaan työpajanuoret, ammattistarttinuoret sekä asuntolanuoret, koska nämä kolme ryhmää kuvaavat hyvin niitä ryhmiä, joissa näkyy eniten yhteiskunnan odotusten ja muutosten vaikutukset. Joidenkin työpajanuorten voisi stereotyyppisesti nähdä edustavan syrjäytymisvaarassa tai jopa syrjäytyneitä nuoria. Ammattistarttilaiset taas edustavat ryhmää, jotka eivät ole löytäneet vielä omaa alaansa, vaan ovat tarvitsevat enemmän tukea nivelvaiheessa peruskoulusta toiselle asteelle. Ammattiopiston asuntolassa asuvat nuoret taas edustavat niitä nuoria, jotka ovat saattaneet jo 16-vuotiaana muuttaa pois vanhempien luota. Asuntolassa asuvat nuoret ovat joutuneet muuttamaan omalta paikkakunnalta nuorempina kuin muut ikäisensä, johtuen ehkä vähäisistä valinnan mahdollisuuksista, ja joutuneet näin itsenäistymään aikaisemmin. Kaikilla haastattelemillani nuorilla ovat siirtymät tapahtuneet perinteisestä elämäntavasta poikkeavasti. Sisällytän ohjaajien tason mielipiteitä tutkimukseen, sillä heillä saattaa sukupolvieroista huolimatta olla konkreettisemmat näkemykset nuorten kokemuksista ja tarpeista yhteiskunnasta kuin päättäjätasolla. Näin ollen ohjaajien taso on tavallaan välittäjänä kahden tason välillä ja tästä syystä mielenkiintoinen. Olen tyytyväinen, että sain sisällytettyä tutkimukseeni myös päättäjätason haastatteluja, jolloin minun ei tarvinnut alkuperäisen suunnitelmani mukaan nojautua pelkästään nuorten yhteiskuntatakuun väliraporttiin.

Toteutin tutkimukseni haastattelut pääosin ryhmähaastatteluina. Nuorten haastattelut olivat kaikki ryhmähaastatteluja, kenttätyötason ja päättäjätason osalta käytin sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluja. Tämä johtui siitä, että joko ei ollut enempää toimijoita tai sitten aikataulujen sovittaminen yhteen niin, että useampi olisi samaan aikaan paikalla, oli liian haastavaa. Päädyin

varsinkin nuorten kohdalla ryhmähaastatteluun, sillä voisin väittää, että nuorille on helpompi tuoda esille omia näkemyksiään ja mielipiteitään yhteiskunnasta, jos asiaa käsitellään vapaan keskustelun muodossa. Tiedostan, että jossain tapauksissa yksilöhaastattelut saattaisivat olla parempi vaihtoehto, jos esimerkiksi henkilökemiat vaikeuttavat omien mielipiteiden esiin tuomista. Halusin kuitenkin nuorten pohtivan teemoja yhdessä, jolloin vuoropuhelu voi nostaa esille niitä kohtia, jotka tutkimuksen kannalta ovat mielenkiintoisia. Lisäksi nuoret voivat tukea ja täydentää toisiaan keskustelussa, jolloin esimerkiksi Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan väärin ymmärtäminen ja unohtaminen on vähäisempää. Lisäksi, jos nuoret keskustelevat tutussa ryhmässä, saattaa haastattelutilanne olla luontevampi ja turvallisempi, jolloin mielipiteiden ilmaiseminen on helpompaa. Ryhmähaastattelussa haastateltavan ryhmän sopiva koko on 4-8 haastateltavaa. Tässä tutkimuksessa olen rajannut ryhmän koon noin 4-6 haastateltavaan. (Eskola & Suoranta 1998, 96-97.) Ryhmähaastatteluissa muutama nuori jättäytyi keskustelun ulkopuolelle, parissa haastattelussa oli nuori, joka vain tyytyi tarkkailemaan keskustelua ja nyökkäili välillä hyväksyväksi. Huomasin myös, että haastatteluun osallistumisen aktiivisuuteen vaikutti se, miten tuttuja nuoret oli toisilleen: asuntola- ja pajanuorien keskustelu oli sujuvampaa kuin taas ammattistarttilaisten haastattelussa yksi nuori jäi selvästi keskustelun ulkopuolelle. Myöhemmin selvisi, että hän oli vasta aloittanut ryhmässä ja keskusteluyhteyttä ei ryhmään ollut vielä muodostunut.

Kenttätöntekijöiden haastattelut toteutin nuorten ryhmähaastattelun jälkeen. Käytin hyväksi nuorten haastattelussa esiin nousseita ajatuksia sekä teemahaastattelurunkoa. Toteutin myös päättäjien haastattelut tällä perusteella, peilasin heidän kanssaan keskustelussa myös nuorten ja kenttätöntekijöiden haastatteluissa esiin nousseita asioita. On mielenkiintoista pohtia, heijastavatko kenttätöntekijöiden ajatukset nuorten ajatuksia ja voisiko näiden toimijoiden osallistuminen päätöksentekoon tuoda päätökset lähemmäksi käytäntöä, ”ruohonjuuritasoa”, niiltä osin, kun nuorten osallistuminen päätöksentekoon ei ole mahdollista. Lisäksi pohdin, löytyykö ristiriitaa sukupolvien välillä, värittävätkö sitä Furedin määrittelemä pelon kulttuurin piirteet, vai ovatko näkemykset kuitenkin loppujen lopuksi samanlaisia.

Jaottelin nuorten yhteiskuntatakuun väliraportin haastattelurungon mukaisiin teemoihin, joista muodostin haastattelurungon. Etsin teemat väliraportista käyttäen hyväkseni tässä suunnitelmassa rakentamaani teoriapohjaa. Löysin seuraavan kaltaisia teemoja: yhteiskuntamuutoksen vaikutus nuorten uravalintamahdollisuuksiin, nuoriin kohdistuvat yhteiskunnan odotukset, koulutus- ja uravalintojen merkitys, koulutussiirtymät, tulevaisuusnäkymät, työllistymisen merkitys, syrjäytymisen vaikutukset nuoriin, syrjäytymisen syyt, syrjäytymisen taloudelliset vaikutukset,

nuoruuden määrittely, ohjauksen merkitys, moraalipaniikki ja nuoren velvollisuudet. Olen jo aiemmin esitellyt väliraporttia, mutta perustelen vielä valitsemani teemat.

Koulutus- ja uravalintojen merkitys -teema nousi siitä, että se koetaan työttömyyden ja syrjäytymisen tärkeimmäksi selittäjäksi (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 2012, 17). *Normaalin koulutus- ja urapolun* -teema viittaa elämäntien käsitteeseen. Väliraportissa viitattiin useasti siihen, miten työllistyminen on nuorisotakuun tärkein tavoite (mt. 35-37). Yhteiskunnan *odotukset* nostin taas esille siitä näkökulmasta, miten nuorten vastuu määriteltiin koulutukseen ja työelämään kiinnittymisenä. Tässä voin viitata muun muassa Julkuseen (2004, 256), joka nostaa esille, että nyky-yhteiskunnassa kansalaisuus toteutuu pääasiassa työn tekemisen kautta. Lisäksi nuorten asemasta kertoo hyvin se, miten väliraportissa painotetaan sitä, miten paljon syrjäytyneet nuoret maksavat yhteiskunnalle. Toki sen esiin nostamisen ymmärtää raportissa, joka on kohdennettu hallitukselle, mutta on mielenkiintoista verrata sitä uusliberalistiseen yhteiskuntaan ja nuoren asemaan siinä. Uusliberalismia kuvaa nimenomaan kustannuspuhe, tehokkuus ja keskustelu aktiivisesta kansalaisuudesta, jonka vastapuolena näen keskustelun syrjäytymisestä (Miller & Rose 1997, 136-137). Tähän liittyy myös esiin nostamani *yhteiskuntaan kiinnittymisen* merkitys. Nuoriin kohdistuva julkinen keskustelu teema kuvaa sitä, millaisena nuoret näkevät suhteensa päättäjiin sekä sitä, miten nuorille pyritään antamaan osallistumisen mahdollisuuksia tässä yhteiskunnassa. Tähän liittyy myös ohipuhumisen teema, johon viittaa analyysissä (mm. Anttila 2010, 6-9). Alla on teemahaastattelurunko.

Koulutus- ja uravalintojen merkitys	”Normaalin” koulutus- ja urapolun merkitys	Yhteiskunnan odotusten merkitys	Nuoriin kohdistuva julkinen keskustelu	Yhteiskuntaan kiinnittymisen merkitys
Valintojen ja ohjauksen merkityksen määrittely	Syrjäytymisen ja tulevaisuuskuvan määrittely	Odotusten määrittely	Sukupolven ja syrjäytymiskeskustelun määrittely	Aikuistumisen ja kansalaisuuden määrittely
Onko valintojen tekeminen helppoa? Miksi alavalintoja tehdään? Miten nuoriin suhtaudutaan alavalinnoissa? Mitä tunteita valintojen tekeminen herättää? Yhteiskunnan tuen määrittelemisen valintoja tehdessä? Millaista tukea nuorten tulisi saada valintavaiheessa? Mikä merkitys ohjauksella on valintoja tehdessä?	Perinteisen elämäntien määrittelemisen? Mitä syrjäytyminen tarkoittaa? Mitä syrjäytymisen ehkäiseminen tarkoittaa? Kuka on syrjäytynyt? Miten syrjäytymistä voisi ehkäistä? Millaisena näet tulevaisuuden? Millaisena näet työelämän tulevaisuudessa?	Mitä yhteiskunta vaatii nuorelta? → vastuut ja velvollisuudet Kuka tekee nuoria koskevat päätökset yhteiskunnan tasolla? Voiko noihin päätöksiin vaikuttaa? Mitä ajattelet noista vaatimuksista? Pystyvätkö nuoret täyttämään ne? Vaaditaanko oikeita asioita? Ymmärretäänkö nuoria tarpeeksi hyvin?	Mitä tarkoittaa sukupolvi? Onko aikuisten ja nuorten välillä sukupolvikuilua? Millä tavalla nuorista puhutaan julkisessa keskustelussa? Mitä mieltä olet tuon keskustelun sisällöistä? Kuka johtaa tuota keskustelua? Voiko nuoret osallistua tuohon keskusteluun? Mikä vaikutus tuolla keskustelulla on asenteisiin nuoria kohtaan?	Määrittele kansalaisuus ja yhteiskunta. Milloin nuori on sinusta täysipainoinen yhteiskunnan jäsen? Mitä pitää saavuttaa, jotta tuntee kuuluvansa yhteiskuntaan? Kuvaile aikuistumista, kuka on aikuinen?

Kuvio 1: Teemahaastattelurunko

Päädyin haastatteluun aineistonkeruumenetelmänä, sillä se on fenomenografiselle analyysille tyypillisin aineistomuoto. Fenomenografiassa haastattelu perustuu intersubjektiivisuuteen eli myös tutkijan omat tulkinnat haastateltavan sanomisista vaikuttavat tutkimusprosessiin. Näin ollen tutkimuksen viitekehykseen ei kannata fenomenografiassa liiaksi ripustautua, sitä pitää olla valmis muuttamaan haastattelutilanteen mukaisesti. En voi tehdä edellisten tutkimusten perusteella oletuksia siitä, miten nuoret kokevat esimerkiksi syrjäytymiskeskustelun. Oma tehtäväni on tuoda heidän käsityksensä syrjäytymiskeskustelusta ja asemastaan yhteiskunnassa esille. Haastattelun teemahaastattelurunko toimii vain tukena, siitä pitää pystyä luopumaan, jos se ei vastaakaan keskustelun sisältöä. Näin tuodaan haastateltavien, niin nuorten, kenttätyöntekijöiden kuin päättäjienkin, omat käsitykset esille, ilman että itse liiaksi vaikuttaisin keskustelun sisältöön. Huomaan kuitenkin monessa kohtaa haastatteluissa innostuneeni aiheesta ja tuoneeni esille myös omia ajatuksiani. En kuitenkaan pidä tätä välttämättä pahana, sillä keskustelu tuntui näin luonnollisemmalta, se eteni luontevasti omaan suuntaansa. Tästä syystä jokaisen haastattelun sisältö oli hyvin erilainen, mutta silti ne tukevat toisiaan. Tähän vaikuttaa haastattelutilanteen luontevuus ja luotettavuus. Jutustelimme ja vitsailimme nuorten kanssa, olin tuonut heille naposteltavaa ja kerroin itsestäni. Tarkoitus oli pyrkiä pois niin sanotusta kuulustelutilanteesta, nyt avainasemassa on nuorten syrjäytymiskeskustelulle antamat merkitykset, suhtauduin heihin asiantuntijoina. Tarkoitus oli tuoda haastateltavien ääni esille ja todella kuunnella heitä. Olen tyytyväinen siihen, miten rennoksi pystyin haastattelutilanteen luomaan. Sain myös kenttätyöntekijöiltä ja päättäjiltä hyvää palautetta. Olin luonut haastattelutilanteesta ”kivan” ja ”mukavan”. (Syrjälä ym. 1994, 136-137.)

3.3 Aineiston analysoiminen

Teoriaan perehtyneisyys on välttämätöntä fenomenografisen tutkimuksen kannalta, mutta kuitenkin sen pohjalta ei luokitella käsityksiä ja oletuksia ennakolta. Tämä johtuu siitä, että tutkimuksessa on annettava tilaa tutkittavan kokemukselle, jolloin ennakko-oletukset saattaisivat vaarantaa uuden tiedon löytymisen. Fenomenografiassa käytetään aineistopohjaista teoriaa, joka tarkoittaa sitä, että tutkija ei luo tutkimuksensa perusväittämiä aikaisemmasta tutkimuksesta, vaan luo oman teoriansa keräämästään aineistosta käsin. (Syrjälä ym. 1994, 123.) Pyrin omassa tutkimusprosessissani ennen aineiston keräämistä välttämään aiempien tutkimusten liiallista kuvaamista, jotta kuulisin todella, millaisia kokemuksia nuorilla aiheeseeni liittyen on.

Luonnollisesti sama ajatus koski myös kenttätyöntekijöiden ja päättäjien haastatteluja. Olin kiinnostunut näiden toimijoiden käsityksistä yhteiskunnasta, en siitä, mitä niiden edellisissä tutkimuksissa oletetaan olevan. Tämä on helppo liittää myös fenomenologiseen ajatteluun, joka edellä mainitusti toimii fenomenografian pohjana. Toki nyt analyysivaiheessa pohdin teorian ja aiemman tutkimuksen suhdetta aineistooni ja teenkin sen peilaamalla teoriaa aineistosta nousseisiin aiheisiin ja täydentämällä teoriaa, jota suunnitteluvaiheessa tutkimukselle kasasin. Olen myös jo suunnitteluvaiheessa aloittanut aiheen analysoinnin teemoittelemalla väliraportin ja nostamalla sieltä teemahaastattelujeni teemat. En aio orjallisesti noudattaa fenomenografiaa analyysissäni, vaan käytän sitä lähinnä heuristisesti, sovellettuna analyysissä.

Fenomenografinen aineiston analyysi perustuu sille, että tutkimusaineistoa tulkitaan jatkuvasti, sitä luokitella ja vielä edelleen raportoidessa. Huomasin itse analysoivani aineistoa verratessa haastattelutilanteessa keräämääni aineistoja toisiinsa. Tämän vuoksi toin myös joitain aineistosta nousseita ajatuksia seuraavassa haastattelussa esille ja haastoin pohtimaan ja vertaamaan näkemyksiä toisen tason näkemyksiin BIKVA-arviointimallin mukaisesti. Nuorten haastatteluissa en viittanut toisiin haastatteluihin, sillä halusin yrittää olla vaikuttamatta näiden haastatteluiden sisältöihin. Myös litterointivaiheessa huomasin käyväni läpi aineistoa jo analyysimielessä ja pyrin kirjaamaan ylös jatkuvasti kunkin haastattelun herättämiä ajatuksia. Lisäksi, koska fenomenografisessa tutkimuksessa teoria luodaan aineistosta käsin, tulee luodun teoriankin vielä vaikuttaa aineiston tulkintaan. Pyrinkin käsittelemään teoriaa tutkimussuunnitelmaa syvällisemmin tässä aineistossa, jolloin aineisto ohjaa teoriaa, eikä toisin päin. Kun olen saanut aineiston tulkittua ja nostettua esiin eri kohderyhmäni tasojen - nuorten, kenttätyöntekijöiden ja päättäjien - luomia käsityksiä syrjäytymiskeskustelusta ja nuorten asemasta siinä, tarkoitus on fenomenografisen analyysimenetelmän mukaisesti luokitella näiden käsitysten niin sanotut merkityssisällöt. (Mt. 125.)

Lisäksi pohdin myös ryhmäprosesseissa syntyneitä näkemyksiä syrjäytymiskeskustelusta ja vertaan syntyneitä ajatuksia myös esimerkiksi nuorten tason sisällä. Luokittelu tapahtuu fenomenografiassa merkitysluokkia eli kategorioita muodostamalla, mikä pohjautuu teoreettiseen ajatteluun eli siihen mikä tekee näistä merkityksistä merkityksellisiä tutkimuksen kannalta. Näissä merkityksissä tutkijan huomio kiinnittyy eritoten siihen, miten ne eroavat toisistaan eikä niinkään niiden määrään tai esiintymiseen. En kuitenkaan noudata tätä liian kirjaimellisesti, etsin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kohderyhmieni väliltä mutta samoin myös niiden sisältä. Ryhmäkeskusteluissahan myös luodaan merkityksiä, joka näkyi esimerkiksi siinä, kuinka nuoret selvensivät toisilleen käsitteitä, kuten nuorisotakuu. Näiden teemojen ja fenomenografian tavoin luotujen kategorioiden

kautta pyrin siihen, että voin luoda uutta teoriaa nuorten asemasta yhteiskunnassa ja syrjäytymiskeskustelussa. Fenomenografiassa selitysmalliin pääsemistä voi kuvata hiearkkisesti ylätason ja alataason kategorioilla, jossa alataason kategorioilla kuvataan sitä, miten päädyttiin ylätason kategorioiden selityksiin. Sovellan tätä siltä osin, miten se taipuu omaan aineistooni. (Mt. 127-128.) Haluan silti myös antaa tilaa sellaisille huomioille, joita ei välttämättä kaikista haastatteluista löydy. Lisäksi myös ristiriidat eri kohderyhmieni sisällä saattavat tuoda esille jotain huomion arvoista, jota perinteisellä fenomenografian menetelmällä ei välttämättä pystytä nostamaan esille.

Aion soveltaa fenomenografista menetelmää omassa tutkimuksessani niin, että etsin aineistostani kohderyhmieni yksilöiden käsityksilleen ja kokemuksilleen antamien merkitysten perusteella eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia määrittelemieni kolmen eri tason välillä: nuorten tason, ohjaajien tason ja päättäjien tason välillä. Niistä kokemuksista luodut merkitykset, jotka eniten poikkeavat eri tasojen välillä ja jotka näin ollen saattavat edustaa mahdollisia sukupolvieroja, luon kategorioita. Luokittelen aineiston näiden kategorioiden sekä väliraportista nostamieni teemojen avulla. Analyysini rakentuu pohtimaan nuorten, kenttätöntyöntekijöiden ja päättäjien haastatteluissa luomien näkemysten ja käsitysten eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä neljän teeman sisällä: nuoren oman polun löytämisen haasteet yhteiskunnassa, näkökulmat syrjäytymiskeskustelusta, nuoren asema ja kuuleminen yhteiskunnassa sekä mahdollisten sukupolvierojen ilmeneminen. Käsitteellisesti tutkimukseni pohtii syrjäytymistä, nuoren osallistumista, nuoren kuulemista, sukupolvieroja sekä myöhäismodernin yhteiskunnan vaikutusta kaikkien näiden takana.

Merkityksiä voi alkaa kaivaa aineistosta esiin teemoittamalla. Se tarkoittaa yksinkertaisesti tekstin pelkistämistä osiin. Aineistolähtöisessä menetelmässä samaa tekstipätkää luetaan useaan otteeseen, että siitä pystytään löytämään myös piilomerkitykset. (Moilanen & Räihä 2001, 53.) Itse lähdin etsimään annettuja merkityksiä oman temahaastattelurunkoni avulla, jolloin pystyin nostamaan näille annetut merkitykset esille. Sen jälkeen luin aineiston toisen kertaan läpi ja kiinnitin huomioni aiheeseen liittyviin merkityksiin, joita ei pelkän temahaastattelurungon avulla noussut esille. Teemojen etsimisen jälkeen etsin niiden merkityssisällön, jossa käytin excel-taulukkoja: purin niihin teemoja käsittelevät tekstipätkät, jotka olin aineistosta poiminut. Purin pääteemojen alle vielä erikseen alateemat, joiden kautta kaivoin esille annettuja piilomerkityksiä. Taulukkojen avulla pystyin vertaamaan keskenään eri haastatteluissa annettuja merkityssisältöjä keskenään. Moilanen ja Räihä kuitenkin varoittavat, että tässä vaiheessa tutkija saattaa helposti alkaa luoda teemoja, joita aineistossa ei ole. Tästä syystä yritin parhaimpani mukaan pidättäytyä lukemassani aineistossa ja

siinä, mitä siinä näen. Tavoitteena on merkityssisältöjen avulla luoda mahdollisimman yhtenäinen merkityksenantojen verkosto. Kuitenkaan ristiriitaisuuksia ei kannata täysin purkaa pois, ne saattavat tuoda esille jotain tutkimukselle olennaista, jonka pois jättäminen jättää tutkimuksen pinnalliseksi. (Mt. 54-55.)

Analyysini keskittyy litteroitaessa nousseiden teemojen ympärillä. Näitä teemoja ovat nuoruuden ymmärtäminen, nuoruus myöhäismodernissa yhteiskunnassa, uusliberalistinen yhteiskunta ja nuoren kansalaisuus, huoli, riskit ja luokittelu, sukupolvien vuoropuhelu ja nuoren osallisuus sekä uusi yhteiskunta ja yhteisöllisyys. Avaan syrjäytymiskeskustelua näiden teemojen kautta. Teemat muotoutuivat niin litteroitaessa kuin myös suhteessa käyttämäni teemahaastattelurunkoon. Olen nostanut esiin jokaisen luvun alussa taulukon, johon olen koonnut teemoittain niin nuorten, kenttätyöntekijöiden kuin päättäjien aiheille antamia merkityksiä. Tämän ja excel-tilukoon teemoittelemani aineiston perusteella olen luonut analyysini, jossa olen sovellettuna käyttänyt aiemmin esittelemääni fenomenografiaa. Käytän havainnollistavana keinona sitaatteja. Sitaattien käyttämisestä tutkimuksessa tulee harkita tarkasti. Moilanen ja Räihä viittaavat Savolaisen (1991) tapaan jakaa lainausten käyttö neljään eri tapaa: tulkinnan perusteleva sitaattilla, aineistoa kuvaavan esimerkin käyttö, tekstin elävöittäminen ja tiivistettynä kertomuksena. Usein sitaattien käyttö jää kuvaamisen tasolle eikä se yllä tulkinnan tasolle. (Moilanen & Räihä 2001, 62.) Tästä syystä pyrin välttämään liiaksi sitaattien käyttöä. Tulkitsen ensin aineistoni ja lisään sen jälkeen tarvittaessa tekstin väliin sitaatin, joka perustelee tulkintaani ja toimii sen tukena. Kuitenkin perustelluissa kohdissa sitaatit voivat myös lisätä tutkimuksen uskottavuutta.

3.4 Tutkimuksen eettisyys ja lähdekritiikki

Jokaiselta haastatellulta taholta on haettu tutkimusluvat ja niitä on tiedotettu tutkimuksesta. Nuorten huoltajien luvissa on käytetty käytäntöä, joka on kyseisellä oppilaitoksella/taholla. Ammattistarttilaisilta ja työpajalaisilta on kerätty kirjalliset luvat niin nuorilta kuin heidän huoltajiltaan, kaksi nuorta oli työpajalla unohtanut tuoda lupalapun ja lupa hoidettiin niin, että he soittivat vanhemmilleen. Näiden nuorten osalta tutkimukseen on siis suullinen lupa. Asuntolassa asuvien nuorten osalta asuntolaohjaaja on tiedottanut oppilaitoksen sähköisen järjestelmän kautta vanhempia ja nuoria tutkimuksesta. Huoltajat ovat voineet ilmoittaa, jos heidän nuorensa ei haastatteluun saa osallistua. Päättäjätason toimijat ovat antaneet luvan tutkimukselle sähköpostilla

ja osallistumalla haastatteluihin. En ole laittanut tutkimuslupia tutkielmani liitteeksi, sillä niistä voi helposti tunnistaa kohderyhmäni: nuorten ja kenttätyöntekijöiden osalta ainakin oppilaitoksen ja päättäjätason osalta jopa haastatellun nimen. Koen tutkimusluvut tärkeimmäksi tutkimukseni eettisyyden takaavaksi periaatteeksi. On tärkeää, että tutkimukseen osallistuvia viranomaistahoja on tiedotettu tutkimuksestani ja heiltä on hankittu asianomaiset luvat. Lisäksi tutkittavia on tiedotettu tutkimuksen sisällöstä ja heillä on ollut mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseen. Olen taannut tämän sillä, että jokaiselle tutkittavalle ja organisaatiolle on lähetetty etukäteen tutkimuksesta tiedote ja olen painottanut sitä, että tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Sitä en tosin tiedä, miten tutkimuksesta on kerrottu oppilaitoksessa. Olen kuullut, että esimerkiksi asuntolassa asuvat nuoret oli pyydetty haastatteluun, mutta monet eivät oikein tienneet, minne olivat tulleet. Käytin heidän kanssaan aikaa siihen, että kävimme läpi tutkimukseni sisältöä ja tarkoitusta. Olen myös käynyt läpi kaikkien haastatteluihin osallistuneiden nuorten kanssa sitä, mitä tutkimuksen tekeminen yleisesti tarkoittaa. Nuorten on myös ollut mahdollista lähettää jälkikäteen minulle sähköpostia, ja olen luvannut pyynnöstä lähettää heille valmiin tutkimuksen luettavaksi. Monet kokivat keskustelumme perusteella, että tällä tutkimuksella voi oikeasti vaikuttaa johonkin. Uskon, että tutkimuksestani on todellakin hyötyä nuorille. Sen lisäksi, että sain heidät ajattelemaan yhteiskunnallisia asioita, voin myös ehkä vaikuttaa siihen, että he kokevat itsensä vakavasti otettaviksi kansalaisiksi yhteiskunnassamme. (Eskola & Suoranta 1998, 52-56.)

Olen myös pyrkinyt turvaamaan tutkimuksessani haastateltavien anonymiteetin. Tällä tarkoitan sitä, että tutkimuksesta ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. En näe tarpeelliseksi enää analysointivaiheessa eritellä esimerkiksi nuorten tason sisällä ammattistarttinuoria, asuntolassa asuvia nuoria ja työpajanuoria keskenään. Puhunkin heistä esimerkiksi tekstisitaattien kohdalla nimellä nuori. Vaikka nuoret olivat sitä mieltä, että heidän tunnistamisellaan tutkimuksesta ei ole väliä, haluan kuitenkin lupaukseni mukaan turvata sen, ettei heitä tutkimuksesta voi tunnistaa. Sen vuoksi en paljasta edes aluetta, jolla olen aineiston kerännyt. Tällä tavalla turvaan tutkimukseen osallistujien tunnistamattomuuden ja minun ja haastateltavien välisen luottamuksellisuuden (mt. 57-58). Haastatteluihin osallistuvat kenttätyöntekijät voisi tunnistaa tutkimuksesta vielä paremmin, jos erittelisin, mistä olen hankkinut aineiston, joten myös tämän vuoksi jätän organisaatiot mainitsematta ja puhun heistäkin esimerkiksi nimellä kenttätyöntekijä1. Pohdin myös paljon päättäjien osalta luottamuksellisuutta ja anonymiteettiä. Olen kertonut tutkimukseni aineistoa esitellessä, että päättäjätason haastattelut tehtiin opetus- ja kulttuuriministeriössä sekä työ- ja elinkeinoministeriössä. En kuitenkaan analyysivaiheessa näe tarpeelliseksi eritellä näitä kahta

toisistaan, sillä haastatteluuni osallistui vain neljä päättäjätasoista henkilöä. Tällöin haastateltavien tunnistaminen tutkimuksesta olisi hyvin helppoa. Vaikka he ovat julkisessa asemassa ja roolissa, haluan silti taata myös heille luottamuksellisuuden.

Tutkimuksen luotettavuus perustuu laadullisessa tutkimuksessa aina siihen, että tutkija itse on subjekti ja vaikuttaa itse tekemiinsä tulkintoihin. Tämä vaikuttaa koko tutkimusprosessiin, sillä tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tutkija itse. Tästä syystä on olennaista, että tutkimukseni aikana pidän huolta siitä, että tekemäni tulkinnat aineistosta vastaavat haastateltavieni antamia merkityksiä. Pyrin siihen, etteivät omat etukäteisoletukseni, vaikka intohimoisesti olen syrjäytymiseen liittyvää julkista keskustelua seurannutkin, vaikuta tekemääni analyysiin. Koska kyse on laadullisesta tutkimuksesta, tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta uskoisin, että niistä saa suuntaa sille, millainen on kohderyhmäni tasojen asetelma toisiinsa nähden syrjäytymiskeskustelussa. Pyrin myös takaamaan tutkimukseni luotettavuutta peilaamalla sitä aiempiin tutkimuksiin. Tarkoitukseni on tuoda esille jotain uutta, ei varmentaa edellisten tutkimusten tuloksia. Haluan, että tutkimukseni tuo jotain lisäarvoa nuorista käytävään julkiseen keskusteluun. (Mt. 211-213.) Merkityksiä esiin kaivaessa hankalaa oli löytää todellisia merkityksiä, ilman että vaikutin niiden sisältöön. Tein itse haastattelutilanteessa ja sen jälkeen tulkintoja, samalla kun haastateltavat puhuessaan loivat tulkintoja todellisuudesta. Kuitenkin on huomioitava se, että nuoret todella uskalsivat tuoda omat näkemyksensä esille. Tämän turvasin sillä, että tutkimustilanne oli rento ja turvallinen. Oman roolini tunnistaminen oli tutkimuksen luotettavuuden kannalta olennaista. Mutta koska fenomenografia perustuu subjektiivisuuteen, kuten laadullinen tutkimus yleensäkin, en voinut täysin välttää jatkuvien tulkintojen tekemistä. (Perttula 2008, 143-144.)

Merkitysten tulkinnassa ei kannata pidättäytyä siinä, että ne ovat täysin yksilöllisiä. Niiden perusteella voidaan myös tehdä varovaisia yleistyksiä ainakin oman aineistonsa sisällä. (Moilanen & Räihä 2001, 63-64.) Tämä takaa sen, että aineistoa tulkitessa voin tehdä yleistyksiä, kunhan teen selväksi sen, että ne eivät ole aineiston ulkopuolelle yleistettävissä, mutta kuvaavat silti hyvän kokoisen kohderyhmäni ajatuksia. Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit perustuvat myös aineiston ja kategorioiden aitouteen ja relevanssiin. Aitoudella tarkoitetaan sitä, että aineisto koskee tutkijan ja tutkittavien näkökulmasta samaa asiaa ja luomieni teemojen kohdalla sitä, että ne vastaavat tutkittavien tarkoittamia merkityksiä. Edelleen tässä korostuu sama todettu asia, pyrin nostamaan analyysini kategoriat esille eri kohderyhmieni tasojen haastatteluista käsin, ilman etukäteisoletuksia ja ilman ylitulkintaa. Kuitenkin tutkimukseni luotettavuutta voi syödä myös se, jos noudatan liiaksi fenomenografiaa ja pakotan aineiston kategorioihin. Tällöin voi

vaarantua se, että analyysi nousisi aineistosta. Aineisto sellaisenaan kuvaa tutkittavieni käsityksiä syrjäytymiskeskustelusta ja nuoren asemasta siinä, ne joko todentavat suunnitteluvaiheessa keräämääni teoriataustoitusta tai sitten ei. Välttämällä ennakko-oletuksia minun on myös mahdollista tuoda esille jotain uusia näkökulmia aiheeseen. (Syrjälä ym. 1994, 130.)

Eskola ja Suoranta (1998) asettavat yleisesti laadulliselle tutkimukselle neljä luotettavuuden näkökulmaa, joista nostaisin tällä esille varsinkin realistisen ja vakuuttavuuden näkökulman. Realistinen näkökulma kuuluttaa sen perään, että tutkimuksessa kuvattaisiin mahdollisimman tarkasti tutkimuksen kohde ja tutkimusprosessi. Tämä toteutuu niin, että olen pyrkinyt tarkasti määrittelemään ja perustelemaan kohderyhmäni. Käytän myös näitä luomiani kohderyhmäni tasoja, nuorten, kenttätyöntekijöiden ja päättäjien tasoja, luontevasti myös aineiston analysointivaiheessa. Pysin siihen, että aineistolähtöisenä tutkimuksena aineistoni pysyy tutkimukseni punaisena lankana. Viittaan siihen jo teoreettisessa viitekehyksessä ja tulkitsen sitä tarkemmin analysointivaiheessa. Tärkeintä on tuoda toimijoiden ääni esille sellaisena, kuin he sen minulle ovat antaneet haastattelutilanteen mahdollistamalla tavalla. Toki pitää muistaa jatkuvasti se, miten jo haastattelutilanne itsessään muokkaa aineiston sisältöä. Sitomalla aineistoni nuorten yhteiskuntatakuun väliraportista nousseisiin teemoihin, ja tällä hetkellä pinnalla olevaan julkiseen keskusteluun, uskon myös saavani tutkimuksella aikaan yhteiskunnallista arvoa. (Eskola & Suoranta 1998, 213-226.)

4. TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1 Nuoruus syrjäytymiskeskustelun yhteiskunnassa

4.1.1 Nuoruus myöhäismodernissa yhteiskunnassa

Avaan analyysiani hyödyntäen alla olevan kaltaisia taulukoita. Olen koonnut niihin teemoittain kohderyhmieni ajatuksia, että ne olisivat helpommin vertailtavissa. Myöhäismodernin yhteiskunnan osalta olen teemoitellut analyysini seuraaviin teemoihin: yksilöllisyys, epävarmuus, sattuma, sekä valintojen lopullisuus. Teemat ovat nousseet aineistoni pohjalta, jota olen tarkastellut

myöhäismodernin teorian näkökulmasta. Avaan seuraavaksi näitä teemoja aineistoni ja taustateorioiden sekä tutkimusten valossa.

Taulukko 1: Myöhäismoderni yhteiskunta

<i>Myöhäismoderni yhteiskunta</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Yksilöllisyys	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoret erilaisia - Ei tarpeeksi yksilöllistä tukea - Suurimmalla osalla asiat hyvin ei tarkota että kaikilla on 	<ul style="list-style-type: none"> - Oman jutun löytäminen - Luovuuden tunnistaminen - Kaikki tilanteet hyvin erilaisia 	<ul style="list-style-type: none"> - Yksilöllisiä mahdollisuuksia - Palvelujen kirjosta luoda oma polku - Joustavat mallit ja polut - Ei ole joustavuutta?
Epävarmuus	<ul style="list-style-type: none"> - pelko, että valitsee väärän alan 	<ul style="list-style-type: none"> - Epävarma ala, turvattomuus 	<ul style="list-style-type: none"> - Epävarmuus kuuluu elämään
Sattuma		<ul style="list-style-type: none"> - Sattumalta valitseminen - Sattuma johdattaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Sattuma johdattaa - Sattumankauppa
Valintojen lopullisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Pitää valita, jotta tietää mitä tekee loppuikänsä - Alavalinta ei ole lopullinen - Ei nyt, mutta viikon päästä - Mielellään ei saa vaihtaa alaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Loppuikänsä? - Väärät valinnat 	<ul style="list-style-type: none"> - Työhön voi kasvaa, vaikka ei olekaan se unelma-ammatti - Ei tarvitse valita loppuelämäksi, ei lopullisia virheitä

Myöhäismodernia aikaa voi olla vaikea ymmärtää johtuen siitä, että elämme juuri tuota aikaa. Sitä voi kuitenkin yrittää tulkita suhteessa historiaan. Ongelmia on vaikea tulkita kriittisesti, sillä olemme liian syvällä vielä tuossa ajassa. (Leonard 1997, 13-14.) Pysin kuitenkin tulkitsemaan kohderyhmieni ajatuksia myöhäismodernia teoriaa käyttäen, tiedostaen kuitenkin samalla oman vajavaisuuteni ja vaikutukseni tulkintoja tehdessä. Myöhäismoderniin yhteiskuntaan liittyy vahvasti yksilöllisyys ja yksilön oma vastuunkantaminen (Beck & Gernsheim 2002, 4). Päättäjien haastatteluissa nousee esille, miten nuorisotakuulla voitaisiin tukea yksilöllisiä polkuja kulkea koulutuksesta työelämään. Haastatteluissa painottuu, miten tarvittaisiin joustavia ratkaisuja ja malleja suorittaa opinnot ja siirtyä työelämään, sillä perinteinen reitti ei vain yksinkertaisesti sovellu kaikille. Näin ollen nuorisotakuukin perustuu pitkälle yksilöllisyyden tukemiseen, siihen, että kaikille saataisiin räätälöityä oma reitti. On kysyttävä onko tämä mahdollista ja toiseksi, mistä johtuu, että yksilöllisiä ja joustavia polkuja tunnutaan tarvitsevan enemmän tai ainakin niiden perään kuulutetaan monessa paikkaa – niin kenttätyöntekijöiden kuin päättäjien haastatteluissa. Mistä tämä johtuu – tarve jatkuvasti joustavimpiin polkuihin. Jos kaikille luodaan yksilölliset polut, olisiko vanhassa järjestelmässä jotain vikaa, jos kohta jokaiselle pitää luoda oma reitti? Tämä on selkeästi esimerkki yksilökeskeisestä kulttuuristamme (mt. 2-3).

Vaikka osa päättäjistä korosti, että joustavia mahdollisuuksia on ja yksilöllisiin tarpeisiin voidaan nuorisotakuun kautta vastata, toisessa päättäjahaastattelussa korostettiin, että todellisuudessa joustoja ei ole, vain vaihtoehtoisia tapoja suorittaa sama vanha reitti työelämään (Hoikkala 1993, 18-20). Tämä on mielestäni huomion arvoinen asia, vaikka joustoja ja mahdollisuuksia on, ne ovat ns. ”vanhan putken” sisällä, johon haluamme nuoret kiinnittää, perinteisen koulutuksen kautta perinteiseen työelämään. Edelleen korostan olevan ongelmallista, jos nuoret nähdään vain tuon perinteisen elämänkulun näkökulmasta päättäjätasolla, silloin nuorille ei anneta tilaa toteuttaa itseään muuten kuin kiinnittymällä perinteisesti koulutukseen ja työelämään (mt. 239-240). Päättäjien haastattelut osoittavat, että vaihtoehtoja on, mutta toisaalta tarjotaanko noita vaihtoehtoja kuitenkin sen saman putken sisällä? Yksilöllisyyden merkitys kuitenkin tunnustetaan myös päättäjätasolla.

Päättäjä 3: Että nyt pitää enemmän niinku, maailma muuttuu niinkun enemmän kompleksisemmaks ja vaikeemmaks ja se väistämättä johtaa siihen, että tarvittais enemmän näitä yksilöllisiä ja yksilöllistä tukee ja yksilöllistä ohjausta. Ja yksilöllisiä polkuja, että kaikkia ei enää voida, tai kaikki ei voi enää päästä sitä tiettyä samaa putkea pitkin, että mitä valtavirta.

Päättäjä 4: Kyllä, kyllä. Joo ja tässähän ei ole mitään muita vaihtoehtoja tarjolla, kun tää vanha putki.

On haastavaa luoda palveluiden kirjosta ja kymmenistä vaihtoehtoisista reiteistä nuorelle se yksilöllinen ja hänelle sopiva reitti. Miten palvelujen tarjoajien ja ohjaustahojen resurssit riittävät siihen, että kartoitetaan kaikki mahdollisuudet ja jokaiselle luodaan yksilöllinen reitti. Perinteinen reitti työelämään on kuitenkin loppujen lopuksi se, mille yhteiskuntamme perustuu ja joka tulee myös yhteiskunnalle edullisemmaksi (Kuure 1999, 9). Itseänsä kauan etsivä palvelusta toiseen kulkeva nuori, voi muodostua yhteiskunnalle rasitukseksi, koska hän ei sovi perinteisiin raameihin (Helne 2002, 26). Ei tarvitse kuin lukea haastatteluiden eetosta tai seurata keskustelua nuorisotakuun ympärillä, niin voi väittää, että perinteisestä reitistä pidetään vahvasti kiinni.

Perinteistä reittiä koulutuksesta työelämään edustaa mielestäni alavalintatilanne peruskoulun yhdeksännellä luokalla, jonka vuoksi käsittelin haastatteluissa kohderyhmieni kanssa myös valintatilannetta. Niin nuorten, kenttätyöntekijöiden kuin myös päättäjien haastatteluissa nousi

esille, miten nuorelta saatetaan odottaa liikoja valintatilanteessa. Voi olla, että nuori ei ole kypsä tekemään 16-vuotiaana niin suurta päätöstä kuin häneltä vaaditaan. Valintatilanne voi tulla hyvin nopeaa yhdeksännellä luokalla, nuorella ei välttämättä ole valmiuksia ja taitoja tehdä valintoja. Silvennoinen, Kivinen ja Ahola (2002) korostavatkin, että olennaista ei ole se, että kaikilla nuorilla on tasa-arvoinen mahdollisuus hakeutua koulutukseen. Huomattavasti tärkeämpää on keskittyä siihen, millaiset mahdollisuudet tuo koulutus antaa heille rakentaa omaa elämäänsä. (Silvennoinen, Kivinen & Ahola 2002, 75.)

Kenttätyöntekijä 3: No suurin osa nuorista on ihan liian nuoria tekeen päätöksiä ysiluokalla. Mun mielestä niiden pitäisi olla koulussa oikeesti 18-vuoteen asti, missä sitten opetetaan sitä tavallaan, sitä arjenhallintaakin. Ei se kaikkia koske. On paljon nuoria, jotka tietää tosi nuorina jo, että mitä he haluaa tehdä ja mihin he menee tai mitä he tekevät asialle. Mut sitten on, siellä on tosi paljon nuoria, jotka ei yhtään tiedä yheksännellä luokalla, mitä he haluaa tehdä. Niinku loppuikänsä.

Nuoruuden pidentyminen vaatii nuorilta myös epävarmuuden sietokykyä. Valintatilanne koetaankin melkein jokaisessa nuorten haastattelussa painostavaksi. Nuoruuden pitkittyessä elämä on usein epävakaa pohjalla, sillä omaa elämää vasta rakennetaan. Lisäksi Aapolan ja Ketokiven mukaan tämä voi johtua myös siitä, että yhteiskunta suuntaa nuoriin hyvin ristiriitaisia odotuksia. Positiivisessa mielessä pidentynyt nuoruus voi myös antaa luvan olla kiinnittymättä ja vapaa samalla kun voi silti käyttää jo hyväkseen aikuisuuteen liittyviä oikeuksia. (Aapola & Ketokivi 2005, 23.) Yhdessä haastattelussa nuoret nostavat jopa itse esille sen, että ovatko nuoret kypsiä tekemään päätöksiä itsenäisesti. Tämän pohjalta voi kysyä, että onko nuorille oikeasti opetettu taitoja ottaa vastuuta ja tehdä itsenäisesti ratkaisuja? Viittaaan aiemmin esittelemääni Furedin ajatukseen, että yksilöt saatetaan opettaa riippuvaisiksi yhteiskunnan palveluista (Furedi 1998, 91-92). Jos näin käy, niin pystyvätkö he tarpeen tullen edes toimimaan itsenäisesti ja kantamaan vastuun? Tästä syystä aiemmin mainittujen elämänhallintaitojen opettaminen olisikin olennaista, jotta olisi myös valmiuksia kohdata ristiriitatilanteita. Näihin arjenhallinnan taitojen vaatimukseen viittaavat omalla tavallaan myös Beck ja Gernstein (2002, 4) pohtiessaan riskiyhteiskuntaa ja sen asettamia vaatimuksia yksilöille.

Päätätjää 2: Ja heillä on suuret odotukset, että nyt kun he tulee sinne TE-toimistoon, niin he saa sen työpaikan tai he pääsee työelämään. Ja se pettymys on ihan hirvee, kun niinku hakee ja hakee ja hakee ja iskee päätä seinään ja se neuvoja vielä tukee

sitä hakuu, mut ei vaan saa mitään työtä. Koska ei oo mitään osaamista, mikä työelämässä, mistä työelämässä olis niinku kysyntää.

Nuorten haastatteluissa nousee esille se, että koska valintatilanne tulee hyvin nopeaa, omien vahvuuksien ja alojen kartoittaminen tulisi aloittaa jo aiemmin. Nuoret kaipaavat oikeaa ja realistista tietoa työelämästä. He eivät koe, että peruskoulussa saa tietoa siitä, mitä työelämä oikeasti on. Tästä syystä saattaa tehdä vääriä valintoja, joihin pettyy, kun ala ei olekaan sitä mitä haluaa. Valintoihin liittyvät riskit ja epävarmuus saattavat aiheuttaa nuorissa pelkoa, eikä niihin uskalleta sitoutua (Furlong & Cartmel 1997, 3-8). Väärät valinnat saattavat myös vaikuttaa pitkälle nuorten tulevaisuuteen samalla kun paineet ja vastuu valinnan tekemisestä on nuorella itsellä. Tämä saattaa myös aiheuttaa paniikkia ja halua heittäytyä pois oravanpyörästä, joka saatetaan yhteiskunnan taholta tulkita syrjäytymisenä tai syrjäytymisvaarassa olemisena. (Hoikkala 1998, 163-164.)

Myöhäismodernin yhteiskunnan epävarmuutta kuvastaa myös se, että sekä kenttätyöntekijöiden kuin myös päättäjien haastatteluissa korostettiin monessa kohtaa sattuman merkitystä ja vaikutusta. Yhteiskunta muuttuu ja on jatkuvassa muutoksessa. Tämä antaa myös sijaa sattumalle. Siinä missä kuka tahansa voi menestyä, myös kuka tahansa, myös menestyjä, voi pudota. Tästä syystä Raija Julkusen mukaan olisi kaikkien kannalta järkevämpää, että vähennetään putoamisen mahdollisuuksia ja köyhyyttä kuin että annetaan tilaa kiivetä huipulle ja myös pudota sieltä lujaa alas. (Julkunen 2004, 262-263.) Niin päättäjien kuin kenttätyöntekijöiden haastatteluissa tuotiin esille, että usein kuullaan niin sanotuista menestyjistä, joiden elämä on mennyt aivan kummallista reittiä ja miten he ovat sattuman kautta päätyneet asemaansa. Tämän kautta he pohtivatkin pitäisikö sattumalle antaa enemmän tilaa, ehkä meidän pitäisi joustaa perinteisestä polusta enemmän ja antaa nuorten kulkea omia reittejään, jolloin hataralta ja kiviseltä näyttävät polut saattavat viedä aivan erilaiseen suuntaan kuin mitä aluksi pelättiin. Olisi vain uskallettava antaa nuorten mennä omia reittejään eikä aina ottaa koppia joka nurkan takana.

Kenttätyöntekijä 4: Koska kyllähän tää maailma, kyllähän täällä, monta kertaa kun joku menestyneet tyypitkin, kun niiltä kysyy, että miten sä oot päätynyt tähän asiaan, monta kertaahan en kertoo ihan oudon reitin. Ne teki yhtäkkiä tommosta ja sit siinä hupsheijaa kävikin yhtäkkiä niin, et se tyyppi, semmonen tyyppi tuli käymään ja

ruvettiin puhumaan semmosista ja sit mä päädyinkin semmoseen ja sit mä menin semmoseen ja jossakin vaiheessa se on ihan eri, ku mistä se niinku alotti.

Nuoret tunnistavat joissain haastatteluissa sen, että päätökset eivät ole lopullisia, että alaa voi vaihtaa, mutta siltikin joissain haastatteluissa puhutaan siitä, mitä aikoo tehdä loppuikänsä. Tässä mielessä perinteinen putki pitää otteensa. Se oma juttu ja unelma-ammatti määrittävät paljon valintatilannetta ja tämän korostuminen näkyy myös kenttätyöntekijöiden puheessa. Nuorten mukaan valintatilanteessa kyllä kerrotaan, että päätöstä ei tarvitse tehdä heti tai lopullisesti, mutta silti sitä vaaditaan jo viikon päästä. Alaa voi nuorten mukaan vaihtaa, mutta sitä ei kuitenkaan mielellään saisi tehdä, sillä kaikki keskeytykset perinteiselle polulle ovat pahasta.

Haastattelija: Tota, miten nuoriin teistä suhtaudutaan alavalinnoissa. Tai siis kun te sanotte, että tulee kauheesti paineita niin tuntuuks teistä, että odotetaan, pitäis heti tietää, mitä teet koko loppuelämäs

Nuori: No joo, vaikka sanotaan, että ei nyt tartte tietää, mut sitten viikon päästä (naurua). Mulle sanottiin silleen, kun mä testasin opettajia kans silleen, et sanoin mä tiedä, mihkä haen, vaikka tiesin ja sit me opettajan kans niinku etittiin kaikkee sellasta ja sit kun mä sanoin en mä tiedä minne haen niin se sano et no kyl sä nyt sit, katotaan viikon päästä. Mä olin vaan silleen, et jos mä en nyt tiedä, mihin mä haen ja se on melkeen mun koko loppuelämän homma, niin miten mä sen viikon päästä päätän. Ne niinku odottaa, et sä tiedät sen tosta noin, mut ne peittää sen sanomalla, et joo vähän ajan päästä

Kenttätyöntekijöiden haastatteluissa nousee kriittisiä ääniä siitä, miten ehkä perinteisiä reittejä tuetaankin enemmän, koska ne koetaan turvallisemmaksi tavaksi edetä. Yhteiskunnan onneksi suuri osa nuorista menee perusreittiä, mutta johtuuko se siitä, että heidät kasvatetaan siihen. Pitääkö siis ne muutamat sopeutumattomat, lukea vain yksittäisinä soraääniä ja poikkeuksina, vai voisivatko he olla niitä, jotka osoittavat muutoksen paikkoja. Leimaamalla heidät syrjäytyneiksi saatetaan samalla ehkäistä yhteiskunnan muutosta, johon myös Furedi (1998, 8-9) viittaa. Kenttätyöntekijöiden haastattelussa myös nostetaan esille, miten esimerkiksi luovat nuoret voivat kohdata vaikeuksia sopeutua perinteisiin reitteihin ja vaatia erilaisia polkuja, jolloin heidät helposti lasketaan ns. syrjäytymisvaarassa oleviksi (mm. Helne 2002, 26; Hoikkala & Paju 2002, 26-27). Samalla kuitenkin haastatteluissa korostetaan, miten nuoren pitäisi löytää oma juttunsa ja paikkansa, loppujen lopuksi myös erilaisen ja luovan nuoren pitää kiinnittyä yhteiskuntaan. Koulumaailma voi

olla myös hyvin jäykkä, eikä se helposti tarjoa joustoa; huono todistus heikentää mahdollisuuksia nuorella löytää oma paikkansa. Kenttätyöntekijöiden haastatteluissa näkyikin huoli niistä nuorista, jotka oppivat tekemällä eivätkö mukaudu helposti perinteiseen koulujärjestelmään.

Kenttätyöntekijä 1: Mutta täs onkin sellanen tilanne, et tää on mielenkiintoinen näkökulma, tää, että kun meillä on paljon luovia nuoria, joille pitäis niinku tavallaan, jännä että luovuudessa elää siis sitä että tota ja jotta sä pärjääät sillä luovuudella, niin se vaatii nimenomaan aikaa ja sitten tuntuu, että me ei anneta sitä aikaa. Niin se tavallaan, nyt sen pitäis nopeesti tehdä ratkaisu ja sitoutua johonkin, kun se juttu mihin sä sitoudut ei välttämättä oo se sun juttu ikään kuin

Nuorten haastatteluissa nousee esille hyvin samankaltaisia ajatuksia. Heidän haastatteluissaan korostuu se, miten nuoret ja heidän tilanteensa ovat erilaisia. Muutamassa haastatteluissa todetaan, että se, että suurimmalla osalla nuorista menee hyvin, ei tarkoita sitä, että kaikilla menee. Myös niin kenttätyöntekijöiden kuin päättäjien puheessa näkyy keskustelu massareiteistä. Kenttätyöntekijöiden haastatteluissa korostuu se, miten isolle massalle suunnitellut massareitit saattavat sulkea valtavan määrän nuoria ulkopuolelle, kaikki eivät vain mahdu samaan muottiin. Kuten Vähämäki (2000) toteaa, nuoret ovat niin heterogeeninen joukko erilaisia yksilöitä, joista on mahdotonta tehdä yleistyksiä. Miten siis pystytään yksilöimään palveluita, jos palvelut on suunniteltu hallitsemattomalle massalle? (Vähämäki 2000, 120-121.) Jos vertaa siihen, miten haastattelemani nuoret kokivat tarvitsevänsä enemmän yksilöllistä kohtaamista, ei tällaisten massareittien suunnittelusta voi olla hyötyä pidemmällä tähtäimellä. Mielenkiintoista tähän on kuitenkin verrata eräässä päättäjahaastattelussa noussutta lausahdusta siitä, miten nuorisotakuun ja ylipäänsä vastaavien toimenpiteiden seuraamisessa keskitytään massojen seuraamiseen, jossa pienemmät yksilön muutokset tasaantuvat. Tilastot voivat näyttääkin kauniimmilta, kun nuorisotakuu saadaan vauhtiin, mutta mikä on sen arvo yksilölle. Sulautua tai kadota massaan?

4.1.2 Nuoruus uusliberalistisessa yhteiskunnassa

Uusliberalistisen yhteiskunnan osalta olen jaotellut analyysini tilastopuheen, kilpailemisen, kiireen ja tehokkuuden, kustannuspuheen, massaratkaisujen sekä työelämän tarpeeseen vastaamisen teemoihin. Nämä teemat ovat syntyneet aineistoa analysoidessa uusliberalismin ajatuksen näkökulmasta. Erittelen seuraavaksi teemoja aineistoni ja eri tutkimusten valossa.

Taulukko 2: Uusliberalistinen yhteiskunta.

Uusliberalistinen yhteiskunta			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Tilastopuhe		<ul style="list-style-type: none"> - Palvelut pyörii näennäisesti tilastoilla 	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytyneiden määrä - Tilanne luetaan tilastoista - Asiat vaikea esittää tilastoilla
Kilpaileminen sekä paine olla jotain	<ul style="list-style-type: none"> - Pakkovalinnat aiheuttaa keskeyttämisiä? - Paine valita aiheuttaa sen, ettei osata valita - Nuorten pitäisi olla jotain suurta 	<ul style="list-style-type: none"> - Kilpaileminen työpaikoista - Matala-alan työpaikat kadonneet 	<ul style="list-style-type: none"> - Valtion kilpailukyky, kilpailukyvyn ylläpitäminen - Jos nuorisoiäläluokat pienenee, niin millä me pärjätään
Kiire ja tehokkuus	<ul style="list-style-type: none"> - Nopeesti koulut pois alta - Ei kannata lykätä työelämään siirtymistä 	<ul style="list-style-type: none"> - Kiire, ei oteta huomioon, että nuori kasvaa hitaasti - Tehokkuuden vaatimus - Pitää olla koko ajan tavoitettavissa - Nopeasti pyörivät rattaat, nuori tarvitsisi aikaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Resurssipula, työntekijöillä kiire eikä aikaa - Aika ja resurssit ei riitä kohtaamiseen - Ei katkoksia, yhtenäinen putki
Kustannuspuhe		<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytyminen maksaa - Ollaanko oikeasti huolissaan nuorista? Vai siitä, että se maksaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Taloudella ja tilastoilla perustellaan - Paljonko syrjäytynyt nuori maksaa!! -
Massaratkaisut	<ul style="list-style-type: none"> - Ei yksilöllistä kohtaamista, opotunnit koko ryhmälle - Keskitytään parempiin opiskelijoihin - Kaikkien pitää täyttää samat kriteerit? 	<ul style="list-style-type: none"> - Massaratkaisut, oppilaitokset yhdistyy, yksilöllisyys kärsii - Massareitti ei ole hyvä 	<ul style="list-style-type: none"> - Seurataan isoja virtoja, yksilön muutokset tasaantuu - Ei tarpeeksi joustoja?
Työelämän tarpeeseen vastaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Tarvitaan ammattipätevyys kaikkeen - Ohjataan vaan sellaiseen missä tilaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Sellaiset alat, joilla on töitä - Yritysten ei pakko sitoutua nuorisotakuuseen 	<ul style="list-style-type: none"> - Motivoituneita työntekijöitä työnantajille - Pitää olla työpaikkoja koulutuksen jälkeen

Uusliberalismin vaikutukset syrjäytymiskeskusteluun ovat vahvat, joten sen huomiotta jättäminen tässä tutkimuksessa jättäisi pois jotain olennaista. Uusliberalismi näkyi tutkimusaineistossani tasaisesti niin nuorten, kenttätyöntekijöiden kuin päättäjien puheessa. Sen ajatus virtaa läpi koko aineistoanalyysini, mutta painotan tässä kappaleessa erityisesti kustannustehokkuuden ja kilpailemisen teemoja. Nuorten puheissa tuli esiin edellä mainittuja teemoja, mutta paremmin ne näkyivät kenttätyöntekijöiden ja päättäjien puheessa.

Giddensin mukaan uusliberalismi on vaarallista perinteille. Se on yksi perusvoimista, joka murentaa perinteitä, koska se peräänkuuluttaa yksilöllisyyttä ja markkinavoimia. (Giddens 1994, 9.) Nyky-yhteiskunta on selkeästi markkinayhteiskunta, joka perustuu vastavuoroisuuteen ja sopimukseen. Tällaisessa yhteiskunnassa keskeistä on kysyntä ja tarjonta, joka taas korostaa kilpailun merkitystä. Kuluttajat vaativat yhä enemmän ja näihin vaatimuksiin on mahdollisimman nopeasti osattava vastata. Ongelma on vain se, että jos yhteiskunta perustuu kuluttamiselle ja rahalle, köyhyys tarkoittaa mukaan syrjäytymistä ja epäonnistumista. (Hautamäki 1998, 38.) Näkisin, että uusliberalismin tehokkuusajattelua edustaa tarve muuntaa kaikki määrälliseen ja mitattavaan muotoon. Tämän taustalla on talous ja resurssit, jotka viime kädessä säätelevät koko yhteiskuntaamme. Päättäjien haastatteluissa nousi esille aihe, jota kutsun tilastopuheeksi. Tarkoitin sillä sitä, miten esimerkiksi nuorisotakuun pohjana on Myrskylän (2011) tutkimus ulkopuolelle jääneistä nuorista. Näkisin sen yhtenä uusliberalismin piirteenä: kaiken pitää olla määräteltävissä määrälliseen muotoon, jonka perusteella on esimerkiksi helppo laskea kustannuksia. Myös media on tarttunut paljon tilastoista nostettuihin lukuihin. Päättäjien haastatteluissa toisaalta ilmeni myös kriittisiä näkemyksiä: miten turhauttavaa on, kun puhe nuorten syrjäytymisestä keskittyy kauhisteluun siitä syrjäytyneiden määrästä.

Kenttätööntekijä 3: No mun mielestä ei mitään muuta enää puhuta kun sitä kuinka syrjäytyneitä meidän nuoret on. Siis viimeiset vuodet, pari vuotta tässä. Ne on ihan niinku, jo presidentistä lähtien, ei oo mitään muuta puheenaihetta nuorista, kuinka syrjäytyneitä nuoria ja kuinka paljon se maksaa yhteiskunnalle. No siinä on just taas yks hyvä esimerkki, et miks sille asialle ei sit tehdä jotain. Tai tehdähän. Mut jos tässä nyt on monta vuotta tehty, ja se ei tuota tulosta, niin pitäisköhän laivan suunnan kääntyy johonkin toiseen suuntaan?

Päättäjä 2: et se kolmesataa miljoonaa tulee aika lailla kuntien maksettavaksi ja se tulee meille kaikille veronmaksajille maksettavaksi se kustannus. Et millä meidän yhteiskunta sit jatkossa kun tota osa vanhenee ja nuorisoiäluokat pienenee, niin millä me niinku pärjätään. Et täähän on se, mistä hallitus on kans niinku kiinnostunut, tää visio et mitä tässä pitäis tehdä. Ja kyl tää kustannustietoisuus niin kuntia myös on innostanu, ihan oikeesti, et ruvetaan miettimään, et täs vois tehdä jotain, niin tota.

Jos puhutaan jatkuvasti siitä, kuinka paljon syrjäytyneitä nuoria on ja syrjäytymiseen puuttumista perustellaan sillä, että se maksaa paljon yhteiskunnalle, miten se heijastuu nuorten kokemuksiin

yhteiskunnasta. Se, että resursseja on vähän, johtaa siihen, että resurssien käytöstä vaaditaan yhä tehokkaampaa ja tuottavampaa. Tähän liittyy puhe kustannustehokkuudesta. Tämä johtaa pyrkimykseen hallita julkisia menoja sekä Julkusen mukaan myös siihen, että tarjotaan työvoimaa yksityiselle työelämälle työtä tekevien ikäluokkien pienentyessä. (Julkunen 2006, 84-87.) Kustannuspuhe, resurssit, tehokkuus ja kiire tulivat esille niin päättäjien kuin myös kenttätöntekijöiden haastatteluissa. Nuorten puheessa tehokkuus ja esimerkiksi uusliberalistista yhteiskuntaa kuvaava kilpaileminen korostuivat teemoissa, jotka nimesin ”tarpeeksi ja paineeksi olla jotain” sekä ”nopeaksi siirtymiseksi työelämään”. Seuraava esimerkki ilmentää nuorten näkökulmaa.

Haastattelija: Elikkä kuitenkin että onks se niinkö vanha tapa ajatella, että kaikki menee kouluun ja sitä kautta töihin vai pitäiskö yhteiskunnassa olla muita tapoja olla kansalainen tai kiinnittyä yhteiskuntaan?

Nuori: Mun mielestä pitäis enemmän just niinku puhua tosta, mikä se on se koulutusmuoto,

Nuori: Oppisopimus

Nuori: Oppisopimusjutuista, et jos ei oikeesti niinku halua mihinkään koulunpenkille istumaan, niin pystyis suorittaan sen tutkinnon työssäolemisella, et jos vaan niinku tietää just et mitä haluaa tehdä tai sillai

Nuori: Ja nykypäivänä on aika vaikee saada ammattipätevyyskin pelkästään töitä tekemällä, kun joskus maailmanaikaan kyl sai sillai, kun teit riittävän kauan jotain töitä, niin sai

Nuori: Nykyään maajussitkin joutuu käymään ammattitutkinnon

Nuori: Niin joutuu, et sä voi, jos sulle testamentataan maatila, sä et voi vastaanottaa sitä, sun täytyy myydä se taikka käydä maatalousalanperustutkinto, että sä voit vastaanottaa sen.

Yksilöllisyyden korostaminen nostaa esiin uusliberalismin mukaisesti yksilön vastuuta ja kilpailemista. Yksilön tulee olla omavarainen ja riippumaton, varautua riskeihin kouluttautumalla ja keräämällä kokemuksia, jotta pärjää kilpailussa. Yhteisöllisyys jää tällaisessa asetelmassa toisarvoiseksi. Nämä uusliberalismin ideaalin mukaisesti hyväksytyt yksilöt ovat tarkkailtavissa, näkyviä ja luokiteltavissa, heistä voidaan erottaa menestyjät ja osaajat. Tämä luo työelämään kilpailua ja turvattomuutta, riskit määritellään yksilöstä johtuvaksi. Tuloksena Julkusen mukaan tästä on keskiluokkaistuminen, jota ilmentää myös tämän hetkinen puhe syrjäytymisestä. (Julkunen

2004, 260-261.) Kilpaileminen ja tehokkuuden tavoittelu nousevat esiin lähes kaikissa päättäjien ja kenttätöntekijöiden haastatteluissa. Kilpailemisen kannalta ongelmallista esimerkiksi joidenkin kenttätöntekijähaastatteluiden mukaan se, että matalapalkkaisia työpaikkoja ei enää ole tarpeeksi, vaan niistä joudutaan kilpailemaan. Varsinkin ne nuoret, jotka eivät yksinkertaisesti kykene istumaan koulun penkillä tai ovat toisenlaisia oppijoita, tarvitsisivat matalan kynnyksen työpaikkoja. Näillä hän tarkoittaa työpaikkoja, jotka eivät vaatisi suuria taitoja tai koulutusta, vaan joihin voi työllistyä vähemmällä koulutuksella ja työkokemuksella. Ne nuoret, jotka ovat työelämässä huonommassa asemassa johtuen esimerkiksi työkokemuksen tai koulutuksen puutteesta, jäävät kilpailussa häviäjän rooliin. (Nyyssölä 2002, 134.)

Jussi Vähämäki (1998) viittaa Giddensin ajatukseen, jonka mukaan yksilön kuuluminen yhteisöön riippuu hänen hyödyllisyydestä ja tuottavuudestaan, toimettomuus ei ole mahdollista yhteiskunnassamme. Yksilöillä ei ole tilaa vetäytyä tuotannosta. Toisesta näkökulmasta taas ne yksilöt, jotka ovat jääneet tuotannon ulkopuolelle tai syrjäytyneet siitä, ovat riippuvaisia julkisesta vallasta, sillä yhteiskunnalle hyödyttöminä heillä ei ole edes mahdollisuutta elämänhallintaan. Vasta työn tekeminen on itsensä toteuttamista ja sen ulkopuolelle jääville pitää tarjota tukea, jotta heillä on mahdollisuus saavuttaa työelämän kautta kansalaisuutensa. (Vähämäki 1998, 132-133.)

Kenttätöntekijä 1: Tietysti asioita pitää ratkoo ja sen takia tää pienimuotoinen tekeminen, toiminta ja työ pitäis tuoda ihan eri tavalla, miettikää, tavallaan, niinku maailman meininki on mennyt täysin toiseen suuntaan. Että kaikki tuotetaan äärimmäisen tehokkaasti, tota suurella rahalla ja tota, niin siellä ei pysy enää niitä pieniä työpaikkoja. Kaikista kovin kilpailu on näistä matala-alan työpaikoista. Joka on just hyvä, joka antais itse asiassa tätä lisää aikaa monelle miettiä, miettiä mihin mennä. Mutta niitä on niin hirveen vähän ja niistä vähistä paikoista kilpailee järjettömän iso porukka

Niin päättäjien kuin nuortenkin haastatteluissa näkyy se, että nopea siirtyminen työelämään on tavoiteltavaa. Nuorisotakuun ajatuksena tuntuu olevan, että nuori kulkisi mahdollisimman tehokkaasti läpi tarjotun reitin läpi koulutuksen ja suuntaisi nopeasti työelämään. Huoli putken ulkopuolelle jäävistä on suuri ja nuorisotakuulla yritetään vastata tähän huoleen. Kouluttautumisen keskeyttäminen on uhka, sillä se haaskaa resursseja ja samalla viivyyttää työelämään siirtymistä. Toisaalta myös nuorten puheessa näkyy se, että työelämään haluttaisiin nopeasti. Näin ollen huoli siitä, että nuoret eivät haluaisi kiinnittyä työelämään vaikuttaa perusteettomalta. He siirtyisivät

myös mielellään nopeasti sinne, jos heille se vain sallittaisiin. Mutta toisaalta ilman koulutusta heillä ei ole kilpailukykyä työmarkkinoilla, siellä koulutus ja kokemus ovat siellä valuuttaa. Tällöin heidät yritetään väkisin kouluttaa, jotta he kelpaisivat työelämään. Samalla työnteko on se, jolla nuorten tuntuu olevan vasta mahdollista lunastaa kansalaisuutensa.

Aikuistumisen määrittelyssä korostuu yksilön itsenäisyys ja kyky ottaa itsestään ja muista vastuuta, nuoren pitäisi aikuistuessaan myös löytää itsensä (Aapola & Ketokivi 2005, 27). Nuoret nostivat esille ajatuksen, että tässä yhteiskunnassa kohdistuu nuoreen huomattavat paineet ”olla jotain”, joka kohdistuu nuoriin uusliberalistisessa kilpailutilanteessa. Nykyään kaikenlaisiin ammatteihin vaaditaan tutkinto, nuoren pitää kouluttautua, että hän olisi yhteiskunnalle jotain, että hän lunastaisi paikkansa siinä. Eriarvoisuutta yhteiskunnassa lisää Castellsin mukaan se, että työelämän vaatimukset ovat lisääntyneet. Koulutus määrittää nykyään yksilön arvoa työmarkkinoilla, mutta vain tietyillä yksilöillä on mahdollisuuksia kehittää niitä taitoja, joita muuttunut työelämä vaatii. Alempien sosiaaliryhmien edustajien on vaikeampi päästä hyvään koulutukseen. (Castells 2000, 136.) Paine olla jotain ja valita ammatti saattaa myös saada aikaan sen, että yhteiskunnasta halutaan jättäytyä ulkopuolelle tai että koulutus jätetään kesken.

Se, miten työelämä sanelee tämän yhteiskunnan ehdot, näyttäytyy hyvin kenttätyöntekijöiden ja päättäjien haastatteluissa. Toimenpiteillä pyritään vastaamaan työelämän tarpeeseen ja samalla työelämä viime kädessä määrittää sen, millaisia taitoja nuorelta vaaditaan. Nuorisotakuulla on esimerkiksi haaste saada yritykset ja työnantajat mukaan. Työnantajille halutaan tuoda hyvin koulutettuja ja motivoituneita työntekijöitä töihin. Ongelma vain on, että jos työmarkkinat sanovat viimeisen sanan, asettaa tämä vähemmän kouluttautuneet tai huonommilla arvosanoilla valmistuneet altavastaajan asemaa, he jäävät toiseksi työpaikoista kilpailtaessa (Nyyssölä 2002, 134). Ja tämä on ongelma, jonka uusliberalistinen yhteiskunta tuo syrjäytymiskeskusteluun.

Päättjä 4: Ja tuota, sitten yks iso kohta minusta on se, että eihän se riitä, et me koulutetaan ja kaikki, että on niinkun koulutustakuu, et meillä pitää olla ne työpaikat, jos ajatellaan niinku ammatillista koulutusta. Et nyt sitten ehkä se viis-kuustoistavuotiaan syrjäytymisuran alku siirtyy siitä nivel, se häviää siitä nivelvaiheesta, mutta se ihan sama, jos 19-vuotiaana jää työttömäksi. Et tuota, haetaan vaan niinku lisääaikaa.

4.1.3 Nuoren kansalaisuus ja asema yhteiskunnassa

Nuoren kansalaisuuden ja aseman teema nousi hyvin selkeästi esille aineistossani kohderyhmieni eritellessä niitä odotuksia, joita nuoreen yhteiskunnassamme kohdistetaan. Erityisen mielenkiintoista on pohtia, miten nämä odotukset muotoilevat syrjäytymisen käsitettä ja suhtautumistamme nuoriin, jotka eivät täytä odotuksia halutulla tavalla. Jaottelin tässä luvussa aineistoni seuraaviin teemoihin: kiinnittyminen yhteiskuntaan, nuoren asema, työmarkkinakansalaisuus sekä oma juttu ja paikka yhteiskunnassa.

Taulukko 7: Nuoren kansalaisuus ja asema.

<i>Nuoren kansalaisuus ja asema</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Kiinnittyminen yhteiskuntaan	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorilta vaaditaan perinteistä elämäntapaa - Pitää olla hyvä todistus ja koulutus 	<ul style="list-style-type: none"> - Pienimuotoisenkin työn pitäisi kannattaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Ei voi ajalehtia loputtomiin - Ei voi odottaa unelmatyöpaikkaa, - Nuoren pitää sitoutua palveluihin
Nuoren asema	<ul style="list-style-type: none"> - hyvä kansalainen on ylijumala - Jos ei täytä odotuksia, on syrjäytynyt - Odotukset eivät ole realistisia, sellainen nuori on teennäinen 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorilta odotetaan liikoja - Yhteiskuntakelpoiseksi kasvattaminen - Nuori ei saa olla hankala 	<ul style="list-style-type: none"> - Tekemisen kenttä yhteiskunnan hyväksymien rajojen sisällä - Nuorilla erilaiset kriteerit kun aikuisille
Työmarkkinakansalaisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Velvollisuus tehdä töitä ja maksaa veroja - Kun tekee töitä, niin sitten pärjää - Äkkiä töihin, että voi tukea yhteiskuntaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Kansalaisuus on verorahojen tienaamista - Pitää pystyä elättämään itsensä - Pitää kannustaa sellaisille aloille, missä on töitä 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitää hankkia osaamista työelämään - Pitää kerätä kokemusta - Pitää hankkia koulutus → muuten työtön
Oma juttu ja paikka yhteiskunnassa	<ul style="list-style-type: none"> - Koulun käyminen on nuoren velvollisuus - Nuoria ei hyväksytä koskaan - ”Ei kukaan oo täysipäinen yhteiskunnan jäsen” 	<ul style="list-style-type: none"> - Oma juttu ja mielenkiintoista tekemistä - Oma ala 	<ul style="list-style-type: none"> - Oman jutun löytäminen käytännön tekemisen kautta - Voiko nuorella olla yks ja ainut oma juttu? - Vaihtoehtoja saavuttaa oma juttu

Lähestyin kansalaisen käsitettä ja nuoren asemaa yhteiskunnassa kysymällä nuorilta, millainen on niin sanottu mallikansalainen ja millaisia odotuksia nuoreen kohdistuu. Nuorten vastausten perusteella tällainen mallinuori täyttää kaikki häneen kohdistetut odotukset, kulkee perinteisiä polkuja ja hänen elämänsä on hyvin helppoa. Yhdessä haastattelussa toivomusten mukaisesti toimiva nuorta kuvattiin ylijumalaksi ja toisessa huomioitiin, että tällainen nuori on hyvin

teennäinen. Millaisia nämä odotukset nuorten mielestä sitten ovat? Heidän mukaansa koulun pitäisi mennä hyvin, arvosanojen olla hyviä, siirtymän toiselle asteelle on sujuttava mahdollisimman kivuttomasti ja nopeasti ja mieluiten peruskoulusta jatketaan lukioon eikä ammattikoulutukseen. Miksi lukio näkyy silti nuorten puheessa sellaisena, että sitä arvostettaisiin enemmän? Liittykö tämä myös siihen, että heidän mukaansa yllä mainitusti ns. perustyötä ei enää arvosteta?

Haastattelija: Elikä sitten se, että tota, jos mietitään että, millainen se sitten, jos teidän pitää määritellä millainen on semmonen hyvä kansalainen, millainen on sitten hyvä kansalainen, että mitä kaikkea se tekee, että ne aattelee, että onpas tossa oikein malliesimerkki, niin mitä sen ihmisen pitäis tehdä tai olla

Nuori: Ylijumala. Se tai sellanen, joka osaa ihan kaiken ja sitten tota siis niin, lyhyesti sanottuna.

Haaastattelija: Eli onks sille esimerkiksi, millaista sille oli valintojen tekeminen peruskoulussa?

Nuori: Helppoa

Haastattelija: Minne se meni esimerkiksi

Nuori: Johki lukioon ja siitä yliopistoon ja

Nuori: lääkäriks, ylilääkäriks ja tutkii polvee. just jotain tollasii. Tai sit just näitä jotain, mitä noi on, niinku politiikkahenkilöitä, että heti täytyis mennä niinku just se tietty polku, että susta tulis jotain ylempiä ihmisiä, et sä et sais olla siivooja, jos sä vaikka haluaisit

Toisen asteen jälkeen tällainen mallinuori odotusten mukaan jatkaisi jatko-opintoihin, mieluiten yliopistoon ja valmistuisi hyvään tutkintoon, perustaisi perheen, hankkisi lapsia ja tekisi töitä eläkeikään asti. Näissä vastauksissa näkyy, että nuoret kokevat yhä, että perinteinen elämäntapa on se, jota nuorten odotetaan yhteiskunnan taholta seuraavan. Jos jostain syystä poikkeat polulta, se tarkoittaa nuorten mielestä sitä, että olet yhteiskunnan näkökulmasta syrjäytymisvaarassa tai jopa syrjäytynyt. Kansalaisuutta määritteleekin nykyään pitkälti aktiivisuus, jota painotetaan yksilölle jo lapsuudesta. Passiivinen yksilö taas puolestaan näyttäytyy yhteiskunnalle ongelmallisena kilpailukykyä häittäavana tekijänä. Tällainen yksilö jää helposti yhteiskunnan ulkopuolelle, syrjään, eikä hän ole yhteiskunnan silmissä täysivaltainen kansalainen, koska hän ei täytä velvollisuuttaan. (Saastamoinen 2006, 53.) Voisin vielä ajatella, että aktiivinen yksilö on nimenomaan sellainen, joka toimii oletettujen normien mukaisesti. Passiivinen on helposti sellainen, joka on jostain syystä jäänyt koulutuksen ja työn ulkopuolelle.

Kenttätyöntekijöiden haastattelun mukaan heiltä odotetaan, että nuoret kasvatetaan yhteiskuntakelpoisiksi. Kansalaisuuden näkökulmasta nuorelta odotetaan sitä, että hän pystyisi elättämään itsensä – ja mitä aikaisemmin tämä tapahtuu, sitä parempi. (Mm. Haikkola 2005, 158.) Samalla tavalla nuorten mielestä työn tekeminen määrittää kansalaisuuden. Kenttätyöntekijöiden haastatteluista voi tulkita, että nuoren tehtävä on löytää oma paikkansa ja juttunsa yhteiskunnassa. Nuori tulee nopeasti tilanteeseen, jossa pitäisi valmistautua siihen, että täytyisi alkaa tekemään työtä. Haastattelemilleni nuorille oli tärkeää, että valittu ala olisi mielenkiintoinen ja oma juttu. Eräs haastatelluista päättäjistä nostaa kuitenkin esille, että miksi nuoren pitää löytää yksi oma juttu? Aina ei välttämättä pääse tekemään sitä, mikä on se suurin unelma, mutta sen sijaan voi löytää monia muita juttuja, joista voi alkaa kehittää itselleen työuraa. Kuitenkin itse kysyisin, että miksi ylipäänsä pitää olla se oma juttu, että on yhteiskunnalle hyödyllinen? Miksi nuorelle luodaan paineet kuitenkin jollain tavalla löytää se oma juttu, lunastaa paikkansa tekemällä työtä?

Päättäjä 1: Mä kuvailisin asiaa esimerkiksi niin, että mä olin hiljahtain tässä yhdessä seminaarissa, missä puhuttiin moni puheenvuoro ennen minua puhui siitä, että on tärkeä, että nuori löytää sen oman jutun. Oman jutun. Ja että on se, että nuori pääsee siihen omaan juttuun. Et nuorella on yks ja ainut oma juttu. Mä en ole vielä tavannut nuorta, jolla olis yksi ainut oma juttu, yleensä niillä on aika monta omaa juttua. Ja mä alotin puheenvuoroni sillä tavalla että, mä sanoin että et mä tuen sitä ajatusta, että nuorta autetaan löytämään oma polku ja omia juttuja. Mutta ei tehdä sellaista luuloa nuorelle, että hänellä on elämässään vain yksi juttu. Mä sanoin että se voi olla hirttosilmukka.

Suomessa hyvinvointivaltio takaa yksilön hyvinvoinnin, minkä vakuudeksi päättäjät kohdistavat vaatimuksia yksilöön. Näitä vaatimukset näkyvät julkisessa keskustelussa ja myös esitetyissä ratkaisumalleissa. Nuorilta vaaditaan aktiivisuutta niin koulutukseen kuin työelämään siirtymisessä. Esimerkiksi toimeentulotuen määrästä keskustellaan jatkuvasti ja Petri Pajun mielestä nyky-yhteiskunnan moraalipaniikkia kuvaa se, miten keskustellaan tukien väärinkäytön mahdollisuuksista ja liiallisesta houkuttavuudesta nuorten taholta. (Paju 1999, 41-43.) Päättäjien haastatteluissa näkyy selvästi se, että nuorilta oletetaan sitä, että he hankkivat koulutuksen ja työkokemusta ja kiinnittyvät niiden avulla työelämään. Nuoren velvollisuus voisi jopa olla osaamisen kerääminen työelämää varten. (Harinen 2000, 203.) Koulutus on avainsana työelämään, ilman sitä on vaikea, ellei mahdoton, työllistyä, lähes jokaiseen työpaikkaan vaaditaan ainakin

toisen asteen koulutus. Nuorille sallitaan ajelehtiminen ja aikalisän ottaminen, sen kautta kun voi kerätä paljonkin hyödyllistä kokemusta, mutta esimerkiksi päättäjien haastattelujen perusteella ajelehtimistä ei sallita loputtomiin, jossain vaiheessa on löydettävä oma paikkansa ja kiinnityttävä yhteiskuntaan. Lisäksi yhdessä haastattelussa viitataan siihen, että tällainen ajelehtiminen ja itsensä etsimisen paikka pitää kuitenkin olla yhteiskunnan sallittujen rajojen sisällä. Ajatuksena on kuitenkin se, että nuori lopulta kiinnittyisi yhteiskuntaan työelämän kautta. Tärkeää on, että nuorelle vain tarjotaan vaihtoehtoisia tapoja löytää oma juttunsa ja tätä pyritään tukemaan myös nuorisotakuun kautta

Nuoret korostavat sitä, että tällaiset odotukset eivät ole missään nimessä realistisia. Kenttätyöntekijöiden ja päättäjien puheessa tuodaan esille, että nuorille sallitaan yksilöllisiä polkuja ja erilaisia reittejä, mutta miksi nuorilla on mielikuva siitä, että tässä yhteiskunnassa pitäisi silti loppujen lopuksi kulkea perinteistä polkua? Toisaalta taas nuorten puheessa näkyy myös se, että pitäisi löytää oma paikka tästä yhteiskunnassa ja kiinnittyä siihen työelämään siirtymisen kautta. Tämä mielikuva ja ehkä myös haave omasta paikasta tukee ajatusta, että nuoret myös arvostavat perinteistä elämänkulkua. Kuitenkin näiden odotusten täyttämättä jääminen aiheuttaa se pettymyksiä ja turhautumista, johon myös Tommi Hoikkala viittaa omassa tutkimuksessaan (Hoikkala 1998, 163-164).

Nuorten mukaan nuoren velvollisuus on käydä koulua. Tämän jälkeen yhteiskunnassa kansalaisen tehtävä on tehdä työtä ja maksaa veroja. Työelämään pitäisi siirtyä heidän mukaansa nopeasti koulutuksen jälkeen ja omata siellä tarvittava kokemus, tieto ja taidot. Peter Leonardin mukaan kapitalistisen yhteiskunnan perusta onkin se, että yksilöt suuntaavat aktiivisuutensa pääoman kartuttamiseen, joka toteutuu pääasiassa työvoiman kautta (Leonard 1999, 35). Näyttää jopa siltä, että nuoret määrittelevät aikuistumisen työn tekemisen kautta, nuoria kasvatetaan vain työelämää varten. Yhdessä nuorten haastattelussa viitataan siihen, että siirryttyään työelämään, nuoren oletetaan pärjäävän itsenäisesti ja silloin hänelle siirtyy aikuisen vastuu. Tämän mukaan kansalaisuus olisi nimenomaan työn tekemistä. Täysi kansalaisuus ja kiinnittyminen yhteiskuntaan tapahtuvat sellaisen työn kautta, joka on pysyvä ja johon on kouluttautunut. Siinä missä yhteiskunta lupaa pitää yksilöstä huolta, yksilön velvollisuus on ansiotyönä maksaa tuo palvelus takaisin. Ne, jotka siihen eivät kykene, ovat epäilyttäviä, taakka, joiden elämisen työntekijät joutuvat maksamaan. (Julkunen 2004, 256-257.) Tämä asetelma asettaa jo itsessään nuoret huonompaan asemaan. Jos nuori ei valitse uraa ja kiinnity nopeasti perinteiseen työelämään, hän on uhka yhteiskunnan hyvinvoinnille. Tällöin häntä kutsutaan syrjäytymisvaarassa olevaksi. Tällöin

tarvitaan nopeita toimia, että nuo polulta eksyneet saadaan nopeasti takaisin työelämään ja lunastamaan paikkansa yhteiskunnassa. Kysymykseksi jääkin, että miten käy yhteiskuntaan sopeutumattomien nuorten?

Nuori: Ihanne on just se, että lukion jälkeen yliopistoon, mutta oikeesti ne menee lukion jälkeen Siwan kassalle

Nuori: Niin joo

Nuori: Tossa on just se ihanne, että minne tahansa meneekin, niin pääsee sitte siitä minimiajassa läpi niin mitä on, ammattikoulun suorittaa siinä kolmessa vuodessa, mitä lukion kolmessa vuodessa ja näin edespäin ja sen jälkeen välittömästi töihin ja sitten pitäis eläkeikään asti tehdä töitä, tosin se eläkeikä on vähän häilyvä käsite nykyään

Nuori: Niin on

Nuori: Ja nousee koko ajan

Haastatteleman nuoret näkevätkin velvollisuutenaan työelämään kiinnittymisen. Lotta Haikkolan (2009) tutkimuksessa haastatellut nuoret kokivat kansalaisuuden jossain määrin niin sanottuna työmarkkinakansalaisuutena, jossa kansalaisen tulee palvella yhteiskuntaa työntekijänä. Työtä tekemällä maksetaan takaisin ne palvelut, joita yhteiskunta kansalaiselleen tarjoaa. (Haikkola 2005, 154-156.) Kansalainen oli heidän mukaan yksilö, joka tekee työtä ja täyttää velvollisuutensa yhteiskunnassa. Nuoren kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että hän suorittaa ahkerasti opiskelunsa, hankkii hyvän koulutuksen, kiinnittyy työelämään ja takaa tällä oman hyvinvointinsa. (Mt. 158.) Nuorisotakuulla pyritään estämään nuorten työttömyyttä, joka tässä keskustelussa tuntuu olevan se kaikkein pahin mörkö. Tämä tukee ajatusta, että kansalaisuus todellakin on työn tekemistä ja yhteiskunnalle verorahojen tuottamista. Haastattelemini nuorten mielestä heiltä odotetaan liikoja. He eivät omasta mielestään pysty täyttämään edellä mainittuja vaatimuksia, tämä aiheuttaa hyvin paljon turhautumista. Yhdessä haastattelussa viitataan jopa siihen, että nuoria ei ikinä hyväksytä kansalaisina. Kukaan ei ole heidän mielestään ”täysipäinen” yhteiskunnan jäsen.

Kenttätöntekijöiden vastaukset ovat hyvin samanlaisia kuin nuorten. Kansalaisuus on heille verorahojen tienaamista yhteiskunnalle. Vasta sillä lunastaa paikkansa täällä. Kenttätöntekijät viittaavat siihen, että nuorilta odotettaisiin liikoja, kaikki nuoret eivät kykene täyttämään odotuksia ja esimerkiksi kiinnittymään työelämään toivotulla tavalla. Ajateltiin jopa, että nuorten kohdalla pitäisi hyväksyä myös pienimuotoinen työ. Tällaisen työn tekemisen pitäisi myös olla kannattavaa.

Jos esimerkiksi osa-aikainen työ aiheuttaa sen, että nuori menettää tuet, ei se motivoi tekemään työtä. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, miten meillä arvostetaan perustyötä ja esimerkiksi siivoojan ammattia. Jos nuorilta vaaditaan korkealle kouluttautumista ja odotukset ovat tutkintopainotteisia, onko ihme, että nuoret puhuvat ”paskaduuneista”?

Kenttätyöntekijä 1: Eliikkä se tota noin, toinen juttu, minkä mä haluisin tuoda esiin, on se, että meidän täytyis tätä yhteiskunnan verorakennetta muuttaa sillä tavalla tai sitten miettiä kansalaispalkkaa tai jotain muita ratkaisuja sellaseen tilanteeseen, et pienimuotoinenkin työ kannattaisi. Eliikkä meillä on niinku tavallaan sellanen tilanne, vähän niinku on-off työmarkkinat, että tavallaan sä oot joko kaheksan tuntia töissä tai sitten sä oot sieltä pois, et tavallaan pitäis olla niinku monentasosta, että sä voit osallistua yhteiskuntaan niinku monella eri tavalla ja eri aikoja ja sun elämäntilanteeseen sopivasti. Kun siis tää on tällänen on-off markkinat tilanne tällä hetkellä, joka tota noin niin on hirveen jäykkä.

Yhdessä päättäjähastattelussa pohditaan huolta sellaisista nuorista, jotka eivät toimi oletusten mukaisesti ja tekevät vaihtoehtoisia ratkaisuja, jotka eivät välttämättä ole ”yhteiskunnan hyväksytyjen rajojen sisällä”. Tämä määrittelee pitkälle nuoren asemaa ja kansalaisuutta. Nuorista ollaan huolissaan ja nuorten oletetaan kulkevan ennalta määrättyjä reittejä pitkin. Mielenkiintoista kuitenkin on, että esimerkiksi aikuisen oravanpyörästä ulos heittäytyminen ja muuttaminen omavaraiseen talouteen syrjäseudulle nähdään rohkeana ja ihannoitavana asiana, samalla kun nuoren kohdalla se tarkoittaa yhteiskunnan ulkopuolelle jättäytymistä ja syrjäytymistä. Näin ollen meillä on aikuisen kansalaisuudelle aivan erilaiset kriteerit kuin nuorelle. Nuoren pitäisi olla kuuliaisempi, koska hänen oletetaan olevan nuori ja keskeneräinen, ettei hän kykene itsenäiseen päätöksentekoon. Kuitenkin saatamme sulkea tällaisella ajatuksella itse potentiaalisia kykyjä yhteiskunnan ulkopuolelle olettamalla heidät ulkopuoliseksi. Kysymys kuuluukin, että pitäisikö meidän sallia nuorelle enemmän sen sijaan, että yritämme kontrolloida ihan kaikkea palvelujärjestelmien kautta?

Päättäjät 4: Se on varmaan ihan pakko, et näitä palveluita pitäis niinku saada silleen toimimaan yhdessä, että se palvelujen kirjosta voidaan rakentaa nuorelle se oma polku. Eikä mennä että, nuori X on niinku ruskeesilmäinen, niin kaikki ruskeesilmäiset meillä käy tämän palvelun Y. Että, se pitää mennä niinkun nuorta kuunnellen ja ajatellen. Et tässähän tulee sitten resurssit vastaan.(...) Että miksi nuoren kohdalla on erilaiset

kriteerit kun sitten naistenlehdissä puhutaan jostain viiskymppisestä, joka jättää hienon työpaikkansa ja muuttaa maalaamaan punamullalla mökkiä. Niin se on hienoa, joka rohkeni tehdä tälläsen ratkaisun, hyppäs yhteiskunnan rattailta pois. Mut ku se on aikuinen, niin se on hienoo.

Edelleen Helneen ja muiden mukaan (2004) nyky-yhteiskunnassa siirretään vastuuta helposti yksilölle itselleen yhteiskunnan ongelmista, jotka ovat todellisuudessa järjestelmätasoisia. Kun ihmiset oletetaan osallisiksi yhteiskuntaan, heille jää myös samalla vastuu omasta asemastaan, omista ongelmistaan. (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004, 10-11.) Tämä on mielenkiintoinen asetelma, nuoret nähdään syrjäytyneinä, jos he jäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle, jos aineiston mukaisesti kansalaisuuden toteuttaminen on viime kädessä työn tekemistä. Onko syrjäytymiskeskustelu loppujen lopuksi huolta siitä, että nuoret eivät täytäkään velvollisuuksiaan työntekijöinä suurten ikäluokkien ikääntyessä? Walther & muut (2006) nostavat esille, että nuorten kansalaisuuden käsitteestä on tullut pirstaloitunut johtuen siitä, että kansalaisuus määritellään sosiaalisen kiinnittymisen kautta, joka puolestaan liittyy vahvasti työelämään kiinnittymiseen (Walther, Pohl & Burgess 2006, 205). Olennaiseksi kysymykseksi nouseekin, onko nuoren ja ylipäänsä yksilön kansalaisuus loppujen lopuksi työelämään kiinnittymistä - työmarkkinakansalaisuutta?

4.2 Huolen yhteiskunta

4.2.1 Huolen kulttuuri

Huolen kulttuuri muodostuu pelon ilmapiiristä, riskiajattelusta, huolesta, uhista sekä se ilmenee aineistoni näkökulmasta syyllistämisenä ja leimaamisena sekä tapana pitää yksilöt hallinnassa eri palveluiden avulla. Syrjäytymiskeskustelu on osa huolen kulttuuria, joka leimaa tämän hetkistä yhteiskuntaamme. Pohdinkin tässä luvussa viitaten Frank Furedin (1998) ajatuksiin pelon kulttuurista sitä, millaisilla asioilla pidämme yllä huolen kulttuuria, mistä se johtuu ja miten se vaikuttaa nuoriin (Furedi 1998, 2-4). Kuten edellisissä luvuissa, myös nämä teemat ovat nousseet analyysini aikana peilataessani aineistoa teoriataustoitukseen.

Taulukko 3: Pelon kulttuuri.

<i>Pelon kulttuuri</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päätäjät
Pelon ilmapiiri	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten osalta keskitytään negatiivisiin asioihin - Ei puhuta rohkaisevaan sävyyn - Hyvä, että nuorista ollaan huolissaan, mutta ei saa liioitella 	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytymisellä pelotteleminen - Syrjäytymisellä luodaan paniikkia - Nuoret tarvitsee turvallista aikaa tehdä valintoja ja kasvaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteiskunnallinen ja maailmanlaajuinen tilanne luo turvattomuutta ja pelkoa - Nuoruus on riskiaikaa, suurin osa suorittaa kunnialla
Riskiajattelu	<ul style="list-style-type: none"> - Jos ei elämä kulje odotettuja polkuja, niin on syrjäytynyt - Jos on viikon poissa, niin heti on syrjäytynyt - Voi olla kausi päällä, ei iso juttu 	<ul style="list-style-type: none"> - Väärä ohjaus, jos valinnassa liikaa riskejä - Riskien välttäminen - Huoli, jos ei ole ”oikea” ammatti 	<ul style="list-style-type: none"> - Valintojen kanssa ei jätetä yksin?
Huoli: Nuoret ovat avuttomia	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorista ollaan turhaan huolissaan - Liian helposti ajatellaan, että syrjäytynyt - Melkein kaikki nuoret määritellään syrjäytyneiksi 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitää ymmärtää viimeiseen asti - Nuori ei saa tehdä virheitä eikä epäonnistua, aina autetaan 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoria ei jätetä päätösten kanssa yksin?
Erilaisuus on uhka	<ul style="list-style-type: none"> - Kaikkien nuorten pitäisi olla samanlaisia 	<ul style="list-style-type: none"> - Perinteinen reitti turvallisempi - Perinteisestä poikkeavat leimataan syrjäytymisvaarassa oleviksi 	<ul style="list-style-type: none"> - Tämän hetkinen tilanne voi vaikuttaa siihen, että vaaditaan tiettyjä asioita ja niistä ei saa poiketa
Syyllyttäminen ja leimaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytyneeksi leimataan liian helposti - Pitäisi olla vähemmän ”selän takana paskan puhumista” 	<ul style="list-style-type: none"> - Aikuisilla on parempi olla, jos on joku, johon luokitella - Pitää mahtua määrättyyn muottiin - Nuoria leimataan helposti 	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytymissana on hirveen voimakas, keskustelussa on valmiiksi syyllyttävä sävy - Syrjäytymiskeskustelulla leimataan nuoria
Palveluista riippuvuus	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytymistä yritetään ehkäistä pitämällä nuoret koulussa 	<ul style="list-style-type: none"> - Hyysätään liian helposti - Nuoret on oppinut avuttomiksi 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoria ei jätetä päätösten kanssa yksin? - Pitäisi olla paikka, jossa voi ottaa aikalisän turvallisesti

Minna Nikunen (2013) pohtii artikkelissaan, joka käsittelee nuorten liikkuvuutta, päättäjien puolelta suunnattua huolta nuoriin. Nuorista ollaan hänen mielestään hallinnon taholta huolissaan ja tästä syystä nuorten valintoja halutaan ohjailla. Nuorisopolitiikassakin nuoret ajatellaan tiettyinä yksittäisenä ryhmänä, päätöksissä korostuu se, mikä on tuon ryhmän tehtävä ja mitä odotuksia siihen kohdistuu. Jos kokonaisuudesta nuorten ”massasta” ollaan huolissaan, peilautuu se välttämättäkin päätöksentekoon. Nikusen mukaan tämä saa aikaa rajoituksia ja suosituksia, joiden käyttöä perustellaan sillä, että huoli edellyttää hallinnon toimia. (Nikunen 2013, 220-221.)

Syrjäytymisellä pelotteleminen luo selkeästi pelon ilmapiiriä. Jo syrjäytyneiden määrän luetteleminen ja sen ympärille muotoutunut julkinen keskustelu ovat omiaan luomaan nuorille mielikuvia yhteiskunnan asenteesta heitä kohtaan. Kenttätyöntekijöiden haastattelujen perusteella syrjäytymisen käsite luo pelon ilmapiiriä nuorten keskuudessa. Onkin pohdinnan arvoista, minkä takia keskustelu nuorisotakuun ympärillä oli aluksi hyvin negatiivista; media tarttui nopeasti Myrskylän esittämiin lukuihin syrjäytymisen määrästä. Ehkä asiantuntijapuheen sekoittuminen julkiseen keskusteluun aiheutti sen, että asiaa alettiin lähestyä mustavalkoisesti. Nuorissa tämä herätti oletetun vastareaktion, he silmin nähden haastatteluissa kokevat syrjäytymistermin hyvin nuoria halveksivaksi, tämä luo itsessään negatiivista ilmapiiriä syrjäytymiskeskustelun ympärille.

Haastattelija: Sitten päästäänkin seuraavaan kysymykseen, että mitä kun puhutaan syrjäytyneestä nuoresta, niin mitä tunteita se herättää se sana, syrjäytynyt nuori, syrjäytyminen

Nuori: Paskalta

Haastattelija: Osaatko perustella?

Nuori: no siis se kuulostaa loukkaavalta

Nuori: joo

Nuori: jos suoraan päin naamaa sanotaan, et sä oot syrjäytynyt, niin varmana tulee turpaan.

Haastattelija: Eliikkä sä näet sen negatiivisena sanana

Nuori: No joo. Siis pelkkä niinku syrjäytynyt, sitä voi niinku verrata jokaiseen sanaan, mikä on niinku syrjä, syrjässä, syrjähyppy lienee, siinä ei oo ku negatiivista sitä ns. taustaa ja se miten ihmiset selittää sen saa sen kuulostamaan viä sairaammalta. Et siinä on myös se, et jos joku niinku vihjaa jollekin vaikka teinipaskalle, että niin sä oot syrjäytynyt tai susta tulee syrjäytynyt, niin siinä on lopputuloksena itsari, vähintään

Nuorten mielestä heistä ollaan turhaan huolissaan suurelta osalta, vaikka joidenkin nuorten kohdalla huoli on ihan aiheellista. Nuorten mukaan syrjäytymiskeskustelussa hirveän helposti yleistetään asioita ja suurennellaan niitä. Työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on heidän puheidensa perusteella täysin hyväksyttävää. Tähän toki yhtyvät myös kenttätyöntekijät ja päättäjät, vaikka he painottavat, että ulkopuolella oleminen on ok, kunhan sieltä löytää kuitenkin tietyn aikarajan sisällä tiensä takaisin yhteiskunnassa määriteltyjen turvallisten rajojen sisälle. Nuorten mielestä kuitenkin sellainen nuori herättää nopeasti huolen, joka ei kulje perinteisiä reittejä. Nuorten mielestä esimerkiksi elämäntilanne voi vaikuttaa siihen, että opiskelu ja työ ovat toissijaisia juttuja. Jossain

määrin voisikin tulkita, että nuoret kaipaavat myös omaa tilaa. Yritetäänkö siis palvelujen ja ohjauksen puolelta vähän liikaakin ohjata nuoria ja tasoitella polkuja, mihin Furedikin (1998, 91-92) viittaa? Joskus kantapään kautta oppiminenkin voi olla hyvin hedelmällistä. Yhdessä nuorten haastattelussa nostetaan esille, että syrjäytymistä yritetään ehkäistä pitämällä nuoret koulussa. Tästä voi jo vetää omat johtopäätöksensä siitä, millä tavalla palvelujärjestelmillä pyritään kontrolloimaan nuorten elämää. Nuoren pitää aina olla jonkun valvovan silmän alla tallessa.

Nuori: No sen on silleen, et jos on vaan semmonen niinku joku vaihe, et ei nyt ihan kiinnosta kaikki, niin heti ollaan silleen kauheen huolissaan ja sit just leimataan syrjäytyneeksi, vaikka se ei oikeesti välttämättä oo sitä. Kauheesti suurennellaan sitä asiaa.

Giddens viittaa siihen, että silloin kun yhteiskunnan talous elää vaikeita aikoja, ne jotka ovat hyötynneet siitä eniten, puolustavat paikkaansa niitä vastaan, jotka ovat huonommassa asemassa (Giddens 1994, 141). Voisiko tämä piirre näkyä myös tämänhetkisessä yhteiskunnassa? Voisiko tämä olla syy, miksi nimenomaan nuoret ja syrjäytyminen nostetaan päällimmäiseksi huolen teemaksi? Syrjäytymiskeskustelu saa nuorten haastattelujen perusteella nuoret vain enemmän ärsyyntymään järjestelmään. Se asettaa heidät uhrin asemaan ja samalla vielä vahvemmin myös syyllisen asemaan. Syrjäytymiskeskustelu yksilöityy nuoreen, eikä sitä nähdä yhteiskunnan ongelmana (vrt. Helne 2002, 44). Nuoret kokevat, että syrjäytymiskeskustelu on hyvin osoittelevaa ja että julkisessa keskustelussa puhe nuorista on monin paikoin negatiivista. Hyviä asioita ei nähdä tai niitä ei vain jostain syystä nosteta esille. Onko tämä huolen kulttuurimme ilmiö? Yhteiskunnan taholta halutaan holhota yksilöä ja mediakin on kiinnostunut shokeeraavammista uutisista, kuin siitä, että nuorissa on kaikesta huolimatta paljon potentiaalia ottaa tulevaisuudessa vastuu tästä yhteiskunnasta ja kasvaa ihan samanlaisiksi aikuisiksi kuin kaikki muutkin, ellei vielä paremmiksi (Walther, Pohl & Burgess 2006, 223-224). Nuorten mukaan nuorista saa olla huolissaan muttei liiaksi. Selän takana pahan puhumista ainakin pitäisi heidän sanojensa mukaan vähentää. Sitä pyyntöä ei kannata ainakaan olan kohautuksella ohittaa.

Haastattelija: Elikkä mitä ne sitten odottaa, miten teidän elämän pitää sitten mennä, että se ois hyväksytty, että olisitte saavuttanut ne odotukset

Nuori: No elikkä koulussa tulee kasista kymppiin ainoastaan todistukset, ja todistuksista kymppii odotetaan, mut jos tulee alle, sanotaan et ihan hyvin se meni ja nauretaan räkäsesti päin naamaa. Ja sitten elämän pitäis mennä silleen niinku, että

opiskelu ysin arvosta, lisäopiskelua kymppin arvosta, töitä, rahaa, mainetta, naimisiin ja kuole pois ja jätä hyvä perintö kakaralle ja sit se jatkaa samaan malliin

Nuori: Niin

Haastattelija: Mitä sitten niiden kohdalla, jotka ei sitten saavutakaan sitä

Nuori: Syrjäytyneitä

Haastattelija: Niin ne on niitä syrjäytyneitä?

Nuori: Niin ne on niitä, jotka ei oo saavuttanut sitä odotettua tasoa, et ne on niitä syrjäytyneitä. Syrjäytyneitä on periaatteessa suoraan se ääripää, että sille pitäis keksii oma aikajana, vähän ku ihmisen historialle. Et siinä on suunnilleen yhtä monta tekijää

Kenttätyöntekijät tunnistavat, että nuorista huolehditaan liikaa ja moni pohti syyllistyneensä myös itse tähän. Jos esimerkiksi nuori valitsee niin sanotusti epätavallisen alan, johon ei vielä perinteistä koulutuksen reittiä ammatillisen koulutuksen kautta, nuori yritetään puhua siitä ympäri tai miettivän myös varavaihtoehtoa. Haastattelemieni kenttätyöntekijöiden mukaan nuori ei myöskään saa olla hankala, sellainen nuori, joka kapinoi enemmän ja menee väkisin vastakarvaan, tulkitaan nopeasti uhaksi yhteiskunnan järjestykseksi. Tällaisille nuorille sitten yritetään järjestää erilaisia palveluita, jotta he saataisiin nopeasti palaamaan takaisin normaaliin järjestykseen. Heille järjestetään joustavia polkuja, joilla voi kulkea saman reitin, mutta vain eri tavalla. Turvallisempaa olisi, jos tietäisi, että nuori jatkaisi normaalisti kolmen vuoden ammatilliseen koulutukseen ja olisi tallessa siellä. Huoli nousee heti, jos nuori ei haaveile ”oikeasta ammatista”, vaan on kiinnostunut esimerkiksi luovasta alasta, jolla työllistämisenäkymät eivät ole kovin hyvät. Onko tällainen ohjaus sitten väärää ohjausta, jos nuoren omaa halua ei kuulla, vaan ohjataan aikuisen paremman kokemuksen perusteella. Pohdittavan arvoista kuitenkin on, että missä vaiheessa nuoret opetetaan sietämään ja käsittelemään riskejä, jos kaikkia kulmia heidän tieltään yritetään silotella? Nuoret tarvitsivat kuitenkin epävarmuuden sietokykyä nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Nuoret ehkä opetetaan avuttomiksi, jolloin he vaativatkin yhteiskunnalta enemmän tukea ja ohjausta, koska eivät ehkä edes uskalla tehdä noita ratkaisuja itsenäisesti. (Aapola & Ketokivi 2005, 23.; Furlong & Cartmel 1997, 3-8.) Kenttätyöntekijöiden puheen mukaan nuoret tarvitsevat turvallista aikaa tehdä valintoja ja kasvaa, mutta olisi mietittävä, millä tavalla me tarjoamme nuorelle tuollaisen tilan tukahduttamatta häntä liialla huolenpidolla ja välittämisellä.

Kenttätyöntekijä 4: nii-i. No tota, siis kyllähän tuolla paljon näkee siis sellasta, jotka ihan oikeesti tarvii sitä, mille tarjotaan, mutta sitten välttämättä sekään ei aina auta.

Että ne ei osaa ottaa sitä vastaan ja se ei jotenki vaan mee perille. Mutta, kyl siel mun mielestä vähän liikaa on sitä hyysäystä. Mutta toisaalta jos ne on alun perinkin oppinu, ku siinä on vähän sitäkin, et ne on alun perinkin oppinut niin avuttomiksi, ne on ne vanhemmatkin jo antanut niille liikaa, niin sitten jos ei niille niinkun ees tuu semmosia taitoja, että ne oppis te tekemään jotain, ni jos me yhtäkkiä vaan niinku katkastaan se yhtäkkiä, niin sillon ne kyllä putoo.

Tästä syystä perinteinen reitti mielletään turvallisemmaksi ja ehkä myös siitä syystä perinteiseltä reitiltä poikkeavat leimataan helposti syrjäytymisvaarassa oleviksi, kuten myös Paju pohtii (Paju 1999, 44-46). Haastattelun perusteella eräs kenttätyöntekijä nostaakin esille, että erilaisuus tuntuu olevan uhka ja nuorten pitäisi mahtua määrättyyn muottiin. Nuori ei edes saisi aiheuttaa huolta, hänessä on jotain vikaa, jos kaikki ei suju kuten aina on sujunut. Sen sijaan ei nähdä että vika saattaisi olla yhteiskunnassa. (Mm. Helne 2002, 44.) Nuorelle ei myöskään anneta tilaa tehdä virheitä, häntä autetaan ja yritetään ymmärtää viimeiseen asti. Toinen kenttätyöntekijä viittaakin siihen, että ehkä aikuisilla on parempi olla, jos on joku, jonne nämä enemmän huomiota ja tukea tarvitsevat nuoret voi luokitella johonkin kategoriaan. Jos voimme nimittää heitä syrjäytyneiksi, ainakin kuvittelemme jollain tasolla, miksi he toimivat eri tavalla kuin muut.

Kenttätyöntekijä 3: Et meillä aikuisilla on parempi mieli, kun me keksitään, että ne on syrjäytyneitä, et niissä on jotain vikaa niissä nuorissa, kun ne ei oo koulussa tai töissä. Ja sen takia, että yhteiskunnalla ei oo varaa elättää heitä.

Päättäjahaastatteluissa näkyy samanlainen keskustelu kuin kenttätyöntekijöiden haastatteluissa. Yhden haastattelun mukaan tämänhetkinen maailmanlaajuinen tilanne voi jo itsessään luoda turvattomuutta ja muotoilla julkista keskustelua sen mukaiseksi. Tilanne voi jopa vaikuttaa siihen, että ylipäänsä yksilöltä vaaditaan tiettyjä asioita ja näistä asioista poikkeamista ei keskustelussa sallita. Ulkopuolella oleminen voi esimerkiksi keskustelun perusteella maksaa yhteiskunnalle, mitä se ei juuri tässä taloudellisessa tilanteessa saa tehdä. Ja tämä taas saa aikaan, että keskustelu saattaa todellisuudessaakin olla joltain osin nuoria syylistävää. Helpointa olisi, jos kaikki kulkisivat samaa reittiä ja kukaan ei olisi erilainen.

Päättäjä 4: Niin. Ja nyt sitten kaikki ne toimenpiteet, mitä mietitään ja mitä ollaan valitsemassa, niin nää ilmiöt voi ruokkia sitä, että valitaan tiettytyyppisiä asioita, joilla yritetään pitää homma kasassa. Ja sillonhan nuoret ei saa kyllä olla erilaisia.

Eikä tehä erilaisia asioita. Että äitien ja isien työn jatkuvuus on vaarassa. Ja jotainhan tässä tapahtuu todennäköisesti, siis sellasta, joku murros on tulossa.

Sallitaanko tällaisella toiminnalla ne oikeasti erilaiset reitit ja tuetaanko sillä riskiensietokyvyn muodostumista nuorelle? Mielestäni ei. Vaikka nuoret tarvitsisivat nimenomaan riskien käsittelykykyä muuttuvassa ja ennustamattomassa yhteiskunnassa. Epävarmuus kasvaa lisääntyneistä paineista. Yhä harvemmalla nuorella on mahdollisuuksia täyttää heihin kohdistuvia odotuksia ja vaikuttaa omaan elämäänsä yhteiskunnassa. Myös tämän hetkinen taloudellinen tilanne maalaa kuvaa tulevaisuudesta, joka on täynnä riskejä, joiden kohtaamiseen nuori ei välttämättä koe omaavansa välineitä. (Blom 2001, 190.) Sen sijaan, että olisimme nuorista huolissaan, pitäisikö meidän nähdä heissä potentiaali muuttaa yhteiskuntaa? Eikä kasvattaa heitä siihen, etteivät he edes uskalla ottaa vastuuta omasta elämästään ja asemastaan yhteiskunnassa.

4.2.2 Syrjäytymiskeskustelu

Syrjäytymiskeskustelua olen analyysini osalta lähestynyt teemoittelemalla aineistoni seuraaviin teemoihin: syrjäytymisen määrittely, syrjäytymisen lopullisuus, ongelmien kasaantuminen, elämäntilanteen vaikutus, sosiaalinen syrjäytyminen sekä aikalisän mahdollisuus. Perustelen näitä teemoja seuraavaksi aineistoni avulla.

Taulukko 4: Syrjäytyminen.

<i>Syrjäytyminen</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Syrjäytymisen määrittely	<ul style="list-style-type: none"> - Erakko - Jostain syrjäytynyt - Syrjäytymiskeskustelu on loukkaava - Leimataan, muttei auteta 	<ul style="list-style-type: none"> - Iso käsite - Nuoria ärsyttää käsite - Jos ei ole kirjoilla missään - Syrjäytynyt, jos ei sovi muottiin 	<ul style="list-style-type: none"> - Mistä syrjäytynyt? Konkreettisuus - Syrjäytyminen on harhaanjohtava käsite
Lopullisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytyminen on vaan vaihe, jota voi muistella vanhana 	<ul style="list-style-type: none"> - Ei ole lopullista 	<ul style="list-style-type: none"> - Ei ole pysyvä massa - Syrjäytymisestä on mahdollista selviytyä - Palvelut pitää olla sellaisia, että sieltä oikeasti päästään pois
Ongelmien kasaantuminen: ”iso käsite”	<ul style="list-style-type: none"> - Ei tapahdu yhtäkkiä - Suurentelu - Masentuminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Oikeita ongelmia - Moniongelmainen - Masentuminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Voimakas käsite - Syrjäytyminen on prosessi - Syrjäytymisestä puhutaan aika rohkeasti

Elämäntilanteen vaikutus	<ul style="list-style-type: none"> - Riippuu ihmisestä, miten reagoi vastoinkäymisiin - Oma valinta 	<ul style="list-style-type: none"> - Voi olla onnellinen, vaikka on ulkopuolella 	<ul style="list-style-type: none"> - Voi olla järkeviä syitä olla ulkopuolella - Kouluttamattomuus tai työttömyys ei ole syrjäytymistä
Sosiaalinen syrjäytyminen	<ul style="list-style-type: none"> - Ei ole sosiaalisia kontakteja - Ei liiku kotoa mihinkään 	<ul style="list-style-type: none"> - Ihmisistä syrjäytyminen - On vain netissä 	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytyminen on ulkopuolisuutta - Pitää olla sosiaaliset suhteet kunnossa
Aikalisän mahdollisuus, ajalehtiminen	<ul style="list-style-type: none"> - Välivuosi on oma asia - Peruskoulun jälkeen ei välttämättä jaksaa heti opiskella - Syrjäytymistä, jos välivuodet pitkittyä 	<ul style="list-style-type: none"> - Turvallinen aika ja paikka etsiä itseänsä - Välivuosi voi olla hyvä juttu, ei saa silti pitkittyä 	<ul style="list-style-type: none"> - Välivuosi ei ole katastrofi - Ajelehtiva nuori - Aikuisille ulkopuolelle jättäytyminen hyväksyttävämpää

Päättäjien haastatteluissa tulee selkeästi esille se, että syrjäytymisen käsitettä käytetään väärin. Julkisessa keskustelussa syrjäytymisen käsite voi olla jopa harhaanjohtava, kun sitä käytetään liikaa ja väärissä yhteyksissä luo se vääriä mielikuvia nuorista, heidän tilanteestaan ja siitä mitä syrjäytyminen itse asiassa on. Manuel Castells määrittelee sosiaalisen ulkopuolisuuden prosessiksi, jossa tietyiltä yksilöiltä evätään sosiaalisten instituutioiden ja arvojen taholta jatkuvasti pääsy asemaan, jossa he voivat saavuttaa autonomisuuden. Näiltä yksilöiltä esimerkiksi evätään pääsy työelämään. Sosiaalinen ulkopuolisuus onkin Castellsin mukaan nimenomaan prosessi, joka muuttuu ajan myötä, riippuen yhteiskunnan tapahtumista ja tilasta. (Castells 2000, 71-72.) Syrjäytyminen onkin haastattelemieni päättäjien mukaan hyvin voimakas käsite. Syrjäytyneellä yksilöllä on kasaantuneita ongelmia, joiden kanssa hän ei enää pärjää yksin. Hän on useista palveluista ulkopuolella, pelkkä koulutuksen puute tai työttömyys eivät ole syrjäytymistä. Mutta nämä kuitenkin luovat syrjäytymisen vaaran, ulkopuolelle jäämisen mahdollisuuden, johon tulee puuttua erilaisin keinoin. Päättäjäpuheessa kuitenkin korostetaan, että syrjäytymiskäsite on voimakas. Liian löyhä sanan viljely vähättelee sen sisältöä. Nuoruus on päättäjienkin mukaan luonnollisesti riskiaikaa, riskit ja niiden kohtaaminen kuuluvat nuoruuteen ja suurin osa nuorista suorittaa tuon aivan kunniallisesti.

Päättäjien mukaan nuorten kohdalla syrjäytymisen käsitettä tulee käyttää varovaisesti. Vaikka muun muassa Myrskylän tutkimuksessa on todettu että ulkopuolella olevia nuoria on 40 000, ei tuo luku ole kuitenkaan pysyvä ryhmä (Myrskylä 2011, 10). Se muuttuu, se ei ole koko ajan sama massa, joka on ulkopuolella, vaan sieltä voi päästä myös pois. Ulkopuolella oleminen voi olla vain vaihe tai tilanne, johon on olemassa ratkaisua. Nuorille ei voi antaa kuvaa, että sisälle olisi mahdotonta päästä takaisin. Päättäjien haastatteluiden mukaan meidän pitää vain luoda keinot, joilla nuori voi

kiinnittyä takaisin yhteiskuntaan. Palveluista täytyy muotoilla sellaisia, että ulkopuolelta myös päästään pois.

Päättyjä 3: Ja jotenkin se syrjäytyminen tollasessakin tapauksessa niin kyllä aina jokaisella on kuitenkin mahdollisuus aina päästä pois ja selviytyä siitä. Et se syrjäytyminen tai mun mielestä syrjäytyminen on kauheen lohduton sana.

Petri Paju (1999) viitatessaan toteaa, että jos työttömyys tarkoittaisi nuoren kohdalla syrjäytymistä, olisi viime laman aikaan syrjäytyneitä ollut kymmeniä tuhansia. Paju viittaa siihen, että myös työtön pystyy nauttimaan huomattavista palveluista ja virikkeistä ja keräämään jopa enemmän taitoja kuin työssäkäyvä, itsensä kehittämisen paikkoja riittää myös heille. Ehkä tästä johtuu, että syrjäytyminen ajatellaan usein myös johtuvaksi yksilön passiivisuudesta ja ”laiskuudesta”. Laiskuutta se ei kuitenkaan ole, vaan Pajun mukaan määrittely johtuu tarrautumisesta työn traditioon. (Paju 1999, 44-46.) Syrjäytymisen sana on myös harhaanjohtava käsite, sillä se ei itse asiassa kerro itsessään mitään muuta kuin sen, että meidän pitää olla huolestuneita ulkopuolella olevasta yksilöstä. Olisi tärkeää pohtia käsitteen konkreettisuutta - mistä yksilö on syrjäytynyt? Pelkkä syrjäytymiskeskustelu saattaa luoda vain negatiivista ilmapiiriä eikä ratkaista kuitenkaan mitään.

Päättyjä 1: (huokaus). Syrjäytymisen käsite niin tota, ämm, mä, mites mä siitä oikein sanoisin, se, (huokaus), se on staattinen tila. Ja mä nään että syrjäytyminen on prosessi, jossa on eri vaiheita. Ja mä itse en käytä puheessani syrjäytymistä tai syrjäytymisvaaraa tai riskiä. Mä mieluummin käytän Pohjoismaista termiä ulkopuolisuus. Ulkopuolisuus voidaan jäsenellä enempi sillai, että se kuvaa erilaisia prosesseja tai hetkiä ja vaiheita, joissa tunnistetaan elementtejä, nyt tunnistajalla tarkoitan esimerkiksi viranomaista.

Syrjäytymisen sijaan päättäjät puhuvat nuorista ajalehtijoina tai ulkopuolella olevina. He myös toteavat, että nuorella voi olla myös järkeviä syitä olla ulkopuolella, se ettei ole missään järjestelmässä kirjoilla ei aina ole huono juttu tai huolestumisen syy. Nämä ovat mielenkiintoisia ajatuksia suhteessa siihen, että edelleen nuorten yhteiskuntatakuun väliraportissa puhutaan syrjäytymisestä varsin problematisoimattomasti. Onko syrjäytymispuhe siis asiantuntijapuhetta, jonka ei olisi pitänyt lipsua julkiseen keskusteluun ja varsinkaan mediakeskusteluun? Myös Furedi viittaa mediakeskusteluun ja siihen, miten se muotoilee riskejä ja pelonkulttuuria. Nuorten on

vaikea välttyä heitä koskevalta syrjäytymiskeskustelulta. (Furedi 1998, 2-4.) Nuorisotakuun esittelytilaisuuksissakin on rohkeasti puhuttu syrjäytymisestä ulkopuolisuuden rinnalla. Ehkä koko syrjäytymiskeskustelu nuorisotakuun ympärillä pitäisi muuttaa positiivisemmaksi. Jos puhumme jatkuvasti siitä, miten paljon syrjäytynyt nuori yhteiskunnalle maksaa, nuoret kokevat olevansa taakka. Tähän viittaa myös yksi haastatelluista päättäjistä.

Päättäjä 3: Niin ja se on niinku hirveen hankala, sitten kun tommosia, tavallaan tällisiä ajatuksia päästetään julkisuuteen ja mediaan ja ties minne ja niitä pyöritellään, niin varsinkin nuorilla on vielä tavallaan hankala ymmärtää sitä, että tällä ihmisellä saattaa nyt olla joku asenne jostain syystä. Tätä vastaan. Eikä niinku, ja kun mediakin on niin kauheen nopeatempoista nykyään, niin ei niitäkään aina välttämättä kiinnosta ihan tarkalleen ne otsikot ja sun muut tehdään semmosiks, et saadaa mahdollisimman monta klikkausta siellä netissä ja mahdollisimman monta lukijaa. Se on se, mihin pyritään. Niin se tavallaan tekee vähän sellasta ristipainetta ja hankaloittaa noitten asioiden tai tota hankaloittaa vähän tota keskustelua ehkä.

Kenttätyöntekijöillä on hyvin samankaltaisia ajatuksia syrjäytymisestä. Syrjäytyminen ei heidänkään mielestä ole lopullista ja laajaa käsitettä käytetään liian löyhästi. He viittaavat siihen, miten nuoret tuntuvat heidän keskusteluissaan inhoavan käsitettä. Kenttätyöntekijöiden mukaan syrjäytyneeksi määritellään juurikin sellainen nuori, joka ei sovi odotettuun muottiin. Syrjäytyneeksi mielletään sellainen nuori, joka katkaisee sopimuksensa yhteiskunnan kanssa harkitsemattomasti esimerkiksi jättäytymällä koulutuksen ulkopuolelle. Tällaisista nuorista ollaan helpommin huolissaan, kuin muista. (Mm. Helne 2002, 44.) He muistuttavat, miten yhteiskunnan näkökulmasta ulkopuolella oleva nuori voi olla täysin onnellinen. Ulkopuoliseksi tai syrjäytyneeksi vain määritellään sellainen nuori, joka ei ole kirjoilla missään.

Niin kenttätyöntekijöiden kuin nuorten puheessa syrjäytynyt määritellään helposti sellaiseksi nuoreksi, joka ei liiku kotoa mihinkään, on vain netissä ja jolla ei ole ihmiskontakteja. Näin ollen molempien mukaan syrjäytyminen on nimenomaan sosiaalista. Molemmat viittaavat myös samaan kuin päättäjät, että syrjäytyneellä yksilöllä ongelmat ovat jo kasaantuneet ja tilanne on sellainen, ettei siinä pärjää yksin. Myös Manuel Castells puhuu sosiaalisesta ulkopuolisuudesta ja siitä, miten se muodostuu pitkässä prosessissa (Castells 2000, 71-72). Ongelmien kasaantuminen saa nuorten ja kenttätyöntekijöiden mukaan aikaan masentumista, joka taas edesauttaa syrjäytymisen prosessia. Tällä he perustelevat sitä, miksei syrjäytymisen käsitettä saa käyttää niin helposti nuorista. Sekä

kenttätöntyöntekijöiden että nuorten puheessa viitataan kuitenkin siihen, että jos nuoret sosiaaliset suhteet ovat kunnossa, syrjäytymisen vaara on pienempi.

Haastattelija: Mutta voisko sellasessakin olla taustalla jotain asioita, mitkä vaikuttaa siihen?

Nuori: Todennäkösemmin

Nuori: Luultavimmin

Nuori: Ei se, hyvin harvassa tapauksessa syrjäytyminen tapahtuu silleen naps (napsauttaa sormia)

Nuori: Siinä on niinku joku, mistä se sit lähtee

Nuori: Siellä on taustalla jo valmiiks se, mutta se vaatii vaan sellasen pienen tönäisyn, niin se periaatteessa siinä vaiheessa pamahtaa. Mutta ei se, ei mikään tollanen ongelma ei tule vaan silleen naps, vaan sää nyt syrjäydyit

Nuori: Niinpä

Nuori: Eikä sekään oo silleen koko ajan

Nuori: Niin sillä on semmosia kausia oikein niinku et

Nuori: Jep

Nuori: Joo

Perinteinen putki, jossa ongelmitta siirrytään koulutuksen kautta suoraan työelämään ja työuralle, ei yksinkertaisesti sovi kaikille ja tarvitseko sen nykypäivänä enää sopiakaan. Pitäisikö meidän sallia myös erilaiset reitit, aikalisät ja ulkopuolella oleminen sen sijaan, että kaikin keinoin yritämme nuoret kiinnittää tuttuun ja turvalliseen tapaan kiinnittyä yhteiskuntaan? Päättäjien haastatteluissa nousee esille, että välivuosi ja miettimisaika eivät ole katastrofaalisia, mutta kunhan sieltä palataan takaisin yhteiskunnan sallimien rajojen sisälle. Sama nousee esille myös kenttätöntyöntekijöiden haastatteluissa: väliaika on hyväksyttävää, mutta sinne ei saa jäädä pitkäksi aikaa eikä ainakaan yksin. Ketokiven tutkimuksen mukaan pidentyneen nuoruuden mukaisesti otettu aikalisä antaa aikaa kypsymiselle. Sen kautta on mahdollista tavoittaa pysyvä ja valmis aikuisuus. (Ketokivi 2005, 116.) Päättäjien haastatteluissa korostuukin, että nuorille pitää tarjota turvallinen aika ja paikka etsiä itseänsä ja vaihtoehtoja. Myös nuoret itse toivovat konkreettista paikkaa, jossa voi miettiä alaa. Tämä paikka ei välttämättä ole koulumainen, se voi tapahtua esimerkiksi työpajalla tai jossain muussa vapaammassa ympäristössä. Kuitenkin haastattelemieni aikuisten mielestä miettimispaikan pitää olla kontrolloidussa ympäristössä tai jonkun palvelun sisällä. Nuoret halutaan siltikin pitää järjestämän otteessa – turvassa (Furedi 1998, 91-92.).

Nuorten mukaan syrjäytymiskeskustelu on negatiivista ja loukkaavaa. Eräs nuori ehdottaa haastattelussa, että voisimme mieluummin puhua ”tietään etsivästä nuoresta” kuin syrjäytymisvaarassa olevasta nuoresta. Nuoret kokivat, että syrjäytymisellä pelotteleminen ohjauksen puolelta on hyvin turhauttavaa ja saa vain aikaan ärsyntyntymistä. He eivät kokeneet nuorten tilannetta niin negatiiviseksi kuin mitä keskustelu nuorisotakuun ympärillä on ollut. He painottivat nimenomaan nuoren omaa valintaa jäädä ulkopuolelle ja pitää esimerkiksi välivuotta. Mielenkiintoista oli, että yhdessä keskustelussa viitattiin siihen, että riippuu nuoresta itsestä, miten hän reagoi vastoinkäymisiin. Jos on itsetunto ja lähipiirin tuki kunnossa, vastoinkäymiset, kuten koulutukseen pääsemättömyys, työttömyys tai muut ongelmatilanteet, eivät saa aikaa masentumista ja näin ollen syrjäytymistä. Ehkä meidän pitäisikin nimenomaan tukea nuorten itsetuntoa ja sosiaalisten suhteiden luomista. Ehkä nämä keinot ovat niitä, joilla voimme ehkäistä ulkopuolisuutta sen sijaan, että yritämme väkisin kiinnittää koulutukseen tai työelämään, jos nuori ei ole niihin sillä hetkellä valmis. Myös Reetta Pietikäisen tutkimuksessa työpajanuorista nousi esille, että nuoret määrittivät syrjäytymisen johtuvan sosiaalisista syistä: yksinäisyydestä ja eristäytymisestä. Erilaista polkua kulkeva nuori ei heidän mukaansa ole syrjäytynyt, eivätkä he myöskään määritelleet tuttaviaan syrjäytyneiksi. (Pietikäinen 2005, 235.) Haastattelemilleni nuorille syrjäytymiseksi määritelty aika voi heidän mielestään olla jopa se, jota voi hymysyin muistella vanhana. Se voi pitää sisällään tärkeitä oppimiskokemuksia. Nuorten mielestä nuorten syrjäytymistä suurennellaan monelta osin.

Nuori: Syrjäytyminen on mun mielestä sitä, että sosiaaliset suhteet katkeavat. Sitten ne saattaa vähän keskittyä pieleen.

Nuori: Sit on niitä jotka just pitää niitä välivuosia

Nuori: Niin, niillä hauskaa sillon ja varmaan mummona ja pappana sit muistelee niitä vuosia tai siis sillon kun ne oli syrjäytyneitä, että muistelee ihan ilolla sitten

Nuori: Niin sitä syrjäytynyttä aikaa

4.2.3 Sopeutumattomuus ja luokittelu

Aineistostani nousi selkeästi myös ajatus siitä, miten syrjäytyneet tai syrjäytyneet nuoret saattavat tulla määritellyiksi syrjäytymisen käsitteellä, koska he eivät sopeudu perinteiseen elämäntapaan. Näistä nuorista herää helposti huoli. Samalla tämä sopeutumattomuus saattaa myös polarisoida

nuoria, pahimmillaan syrjäytymiskeskustelu voi olla keskiluokkainen ilmiö. Olen tämän luvun jakanut seuraaviin teemoihin: sopeutumattomuus, perustyö sekä keskiluokkaisuus.

Taulukko 5: Sopeutumattomuus ja luokittelu

<i>Sopeutumattomuus ja luokittelu</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Sopeutumattomuus	<ul style="list-style-type: none"> - Ei jaksakaan käydä koulua - Arvosanat määrittää jatkoon pääsyä - Jos ei saavuta odotettua tasoa? - Turhautuminen - Vähempi ei kelpaa? - Vaihtoehtoja koulumaisuudelle 	<ul style="list-style-type: none"> - Yksilöllinen polku, ei työnnetä väkisin samaan malliin - Sopeutumattomuus perinteiseen - Järjestelmä tuomitsee erilaiset - Tekemällä oppiminen - Koulumaailma jäykkä? 	<ul style="list-style-type: none"> - Kaikkiin ongelmiin ei pystytä vastaamaan - Sopeutumattomuus (esim. huonot numerot) - Liian suuret odotukset
Perustyö	<ul style="list-style-type: none"> - Miksi kaikkia ammatteja ei arvosteta? - Perustöiden matala arvostus? - ”paskatöiden” tekijät ovat syrjäytyneitä 	<ul style="list-style-type: none"> - Tavistystyötä ei enää ole - Tarvitseeko olla jotain suurta? - Apupojan työt? - Jokainen työ arvokasta? 	<ul style="list-style-type: none"> - Liiallinen koulutuksen arvostus
Keskiluokkaisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjillä elämä on mennyt hyvin ja odotusten mukaan 	<ul style="list-style-type: none"> - Systeemiä määrittää ihmiset, jotka ovat pärjänneet järjestelmässä - Pohjalta ponnistaminen on vaikeaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Luokkayhteiskunta tulossa takaisin?

Miksi sopeutumattomuus nykyisiin järjestelmiin koetaan uhkana ja mitä tuon huolen taustalla voisi olla? Kenttätyöntekijöiden mukaan ongelmat nousevat siitä, kun yritämme väkisin tunkea kaikkia samaan malliin. Jos järjestelmiä ei muuteta, tappelemme samojen asioiden kanssa. Muutettaviksi kohdiksi kenttätyöntekijät ehdottavat hyvin konkreettisia asioita, esimerkiksi nuorten koulupäivien pituutta. Miksi kaikki pakotetaan toimimaan samalla tavalla? Eikö esimerkiksi ammatillinen koulutus voisi mukautua työelämän kaltaiseksi, sillä monessa ammattialan työpaikoissa tehdään työtä kolmessa vuorossa. Toiseksi jotkut nuoret ovat tekemällä oppijoita. Oppisopimus ei sovellu kaikille, joten pitäisi miettiä myös muita tapoja suorittaa ammatillinen koulutus niin, että muutetaan oppilaitosten järjestelmiä, eikä luoda vaihtoehtoisia malleja sen ulkopuolelle tai ympärille. Meidän yhteiskuntamme arvostaa ehkä liikaakin koulutusta, jolloin helposti jäävät jalkoihin ne yksilöt, joiden lähtökohdat ja mahdollisuudet eivät ole odotusten mukaisia. Myös Pietikäisen haastattelemat työpajanuoret kokivat, että yhteiskunnassa arvostetaan liikaa koulutusta. Nuoret ymmärsivät koulutuksen merkityksen, he halusivat kouluttautua, mutta eivät ymmärtäneet, miksi koulutus määrittelee yksilön statuksen. Oppisopimuskoulutus tuntui näistä nuorista paremmalta

vaihtoehdolta kuin perinteinen oppilaitoskouluttautuminen. Näiden nuorten mukaan kouluttautuminen ei voi olla pakko, vaan mahdollisuus kehittää itseään omien halujen mukaisesti. (Pietikäinen 2005, 241-242.)

Usein syrjäytyneiksi määritellään ne yksilöt, jotka eivät sopeudu ns. normaaliin elämään. Kajanoja (2001) nostaa esille, että syrjäytyminen työelämästä voi johtua siitä, että työelämässä on ongelmia ja että työpaikkojen toimintaa pitäisi muuttaa. Näin ollen hän kysyy miksi olemme niin huolissamme syrjäytymisestä, jos se todellisuudessa on avain kehitykselle ja nostaa esille kehittämisen kohteita? (Kajanoja 2001, 202-203.) Jos tällainen sopeutumattomuus tulkitaan yksilön ongelmaksi, sillä saattaa olla tuhoisia vaikutuksia yksilön elämään. Samalla kielletään ongelmat yhteiskunnassa ja syytetään yksilöä. Keskiluokkaisessa yhteiskunnassa ei edes välttämättä ole tarjota työpaikkoja, joita voi suorittaa kouluttamattomana tai vähäisellä koulutuksella. Koulutuksen arvostuksen korostaminen myös saattaa luoda asenteita, joiden vuoksi yksilö ei halua tyytyä tekemään työtä, jossa ei ole tarpeeksi haasteita. (Silvennoinen, Kivinen & Ahola 2002, 70-71.) Tällä hetkellä järjestelmämme ei vain mahdollista työllistymistä ilman koulutusta. Työllistyminen vaatii koulutuksen, ja pelkällä peruskoulupohjalla olevalla nuorella ei ole tarpeeksi taitoa ja tietoa kilpaillakseen työpaikoista koulutuksen ja kokemuksen omaavien nuorten kanssa. On oikeastaan aika surullista, että jos ei täytyä odotettua tasoa, nuori kokee itsensä pettymykseksi yhteiskunnaksi. Tällaisen kuvanhan me annamme nuorelle syrjäytymiskeskustelun kautta

Kenttätyöntekijä 2: Helposti tää järjestelmä tuomitsee sellaset taiteelliset ja luovat tyypit silleen niinku siitä kuvioista pihalle. Et ne ei mahu niihin normeihin, mihin kaikki muut, niin tavallaan ne niinku leimataan ihan turhaan vaan sen osittaisen erilaisuuden perusteella syrjäytyneeksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi. Et siinä hukataan ihan hirvee potentiaali.

Emme pysty tunnistamaan nuorten kaikkea potentiaalia, jos pakkomielteisesti yritämme nähdä riskejä joka puolella (Furedi 1998, 10). Järjestelmään sopeutumattomuuden yhteydessä viitataan myös luokkajärjestelmään. Jopa päättäjien haastatteluissa pohditaan, onko luokkayhteiskunta tulossa takaisin. Nuoriin kohdistetaan liian suuria odotuksia, samalla kun järjestelmät eivät ota huomioon erilaisia taustoja ja tarpeita. On paradoksaalista, että oikeasti yksilöllisiä polkuja ei ole, vaikka samalla joustavia malleja kehitetään valtavasti. Kehitetyt joustot luovat vain mahdollisuuksia suorittaa sama putki vaihtoehtoista reittiä. Tämä todetaan myös päättäjahaastatteluissa. Lisäksi, jos opiskelemaan ja työelämään pääseminen vaatii hyviä numeroita

ja hyvää koulutusta, jäävät jalkoihin ne, joille opintojen suorittaminen on haastavaa tai joiden elämäntilanteeseen opiskelu ei suju. Pohjalta nouseminen on hankalaa, sillä yksilöllä on itsellään hyvin paljon vastuuta. Jo pelkästään oikean tuen piiriin pääseminen voi passiiviselle nuorelle olla ylitsepääsemätön muuri. Päivi Harisen haastatteleminen nuorten mielestä yksilö ei voi paljoa vaikuttaa omaan elämäänsä, yksilö voi ajautua yhteiskunnan ulkopuolelle, mutta se ei ole hänen syynsä. Kuitenkin tällaisessa tapauksessa vastuu siirretään yhteiskunnan puolelta yksilölle, joka on epäonnistunut. (Harinen 2000, 102-103.)

Huono-osaiset ovat usein riippuvaisia valtiosta, sillä heillä ei ole resursseja toimia täysivaltaisesti yhteiskunnassa. Raimo Blomin mukaan yhteiskunta myös toimii huonoiten heidän kohdallaan. Tämä ilmenee myös sosiaalisena leimaamisena, josta voidaan puhua myös syrjäytymiskeskustelun yhteydessä. 1990-luvun laman jälkeen kärsivät eniten huono-osaisimmat, keskiluokka selvisi lamasta parhaiten. (Blom 2001, 173-174.) Tämänhetkinen taloudellinen taantuma tuskin on poikkeus. Niin sanotut putoamisvaarassa ovat ne nuoret, joilla jo alun perin ovat huonommat lähtökohdat. Leimaamisesta puhuminen valitettavasti sopii myös nykyiseen tilanteeseen, julkisessa puheessa huoli ja syy syrjäytymisestä siirretään juuri niille, jotka eniten kaipaisivat positiivista kannustamista ja toisenlaista tukea. Eivätkä missään nimessä lisää pahaa mieltä.

Haastattelija: Ymmärtääkö ne (päättäjät) niinkö sitä, mitä nuorten elämässä tapahtuu

Nuori: Ei

Nuori: Ei, koska en on ihan eri sukupolvea

Nuori: Se on niitten ongelma, että ne ei ajattele tarpeeks laajasti. Niillä on just silleen, et otetaan pari oppilasta, jotka on syrjäytyneitä ja katotaan minkälaisii ne on ja laitetaan siitä se leima kaikkiin muihin. Se on vähän niinku etitään oikeenlaista leimamuottia. Otetaan yks leimamuotti, sit valitaan väärin ja sit leimaillaan

Tuossa tilanteessa nuori vaatisi voimaannuttamista, positiivista tukea ja uskoa omiin kykyihinsä. Miksi me haluamme syyllistää ja leimata? Haastattelemani nuoret myös viittaavat siihen, miten yhteiskunnan näkökulmasta kaikki ns. ”paskatöiden” tekijät ovat syrjäytyneitä – miksei kaikkia ammatteja arvosteta. Nuoret pohtivat sitä, miksi kaikilla pitäisi kaiken mennä mahdollisimman hyvin ja miksei yhteiskunnalle kelpaa vähempi. Myös kenttätyöntekijöiden haastatteluissa nousee esille, miten meidän pitäisi nostaa kaikenlaisen työn arvostusta. Kaikki eivät voi olla tohtoreita, tarvitsemme myös talonmiehiä, siivoojia ja bussikuskeja, kuten yhdessä päättäjähaastattelussa todetaan. Mistä johtuu, että nuoret kokevat tällaisten töiden tekijät taakaksi yhteiskunnalle?

Kasvatammeko me heidät sellaisiin ajatuksiin? Myös nuoret viittaavat siihen, että päätöksentekijöinä on juuri niitä, joiden elämä on mennyt odotusten mukaisesti. Mistä tämä haastatteluissa ilmennyt nuorten kollektiivinen huono itsetunto johtuu?

Haastattelija: Elikkä sitten, esimerkiksi jos olis siivooja, elikkä periaatteessa, mitä sitten niistä ajatellaan, jotka on erilaisii kun toi yli-ihminen, miten niihin sitten suhtaudutaan

Nuori: Ne on niitä huonoja ihmisiä, joiden pitää tehdä ne työt, jotka ne ylemmät ihmiset ei alennu

Nuori: Niin just, niillä on vähän huonompi palkka tai niin. Just siivoojan pitäis olla jumala, kun ihan se ihan oikeesti.. niin

Nuori: Niin

Päätäjä 4: Kyllä, kyllä. Ja sitten toisekseen tämä perustyö, niin sanottu perustyö, niin tuota, sitähan tarvitaan, niin ihan niinku oikeesti. Et tää on jotenkin niinkun uskomatonta miten hitaasti meillä ammatillisen koulutuksen ja oikeen niinkön ammattityön arvostus ei kehity niin nopeasti kuin voisi toivoa. Me ollaan jotenkin semmosia, et pitäis olla aina väitellyt tohtori, et sit se on hienoo. Ja kun jos meillä on kaikki väitelleitä tohtoreita, niin piru vie, kukaan ei aja sitä linja-autoo sen jälkeen.

Kertooko syrjäytymiskeskustelu siitä, miten meillä on tarve luokitella ja diagnosoida kaikkea? Tätä mieltä ovat ainakin osa haastatelluista kenttätyöntekijöistä ja päättäjistä. Asioita tuntuu olevan helpompi hallita, jos meillä on luokitella ne omiin luokkiinsa, jotka poikkeavat keskimääräisestä. Näille ryhmille on sitten helppo suunnata palveluita ja toimenpiteitä. Jos kasvavalla määrällä joudutaan luokittelemaan ja yksilöimään asioita, voisi ongelma olla järjestelmässä eikä yksilössä? Syyllistävä ja leimaava syrjäytymispuhe peräänkuuluttaa yksilön vastuuta. Siinä, missä keskustelussa vaaditaan aktiivisuutta yksilöltä, pitäisi myös nähdä asian vastapuoli. Syrjäytymisestä puhuminen on asenteellista, sillä siinä asetetaan nuori jo valmiiksi heikompaan asemaan. Olisi tärkeää miettiä, missä on ne syyt, että nuoret eivät sopeudu tai tahdo sopeutua tähän yhteiskuntaan kuin yrittää väkisin miettiä keinona, joilla heidän saataisiin osallistumaan. (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004, 17.) Tekemissäni kenttätyöntekijä- ja päättäjahaastattelussa nousee esille se, että vallitsevaa järjestelmää määrittävät pitkälti ne, jotka ovat pärjänneet siinä. Kertomuksista näkyy, miten nuorten ilmaisua käyttäen, että päättäjillä ei heidän mukaansa tunnu olleen ”oikeita” ongelmia. Jossain määrin tätä puhetta voisikin kutsua keskiluokkaiseksi. Ja miten nuori, jonka

lähtökohdat elämään ovat jo hyvin paljon erilaiset ja ongelmallisemmat, voi edes mahtua noiden ajatusten perusteella luotuihin odotuksiin? Ehkä yksilöllisten polkujen sijaan meidän pitäisi pystyä muuttamaan koko järjestelmää.

Haastattelija: Mutta sit se, että millanen sellanen, joka ei syrjäytynyt, niin millanen se on, joka ei oo syrjäytynyt, millä menee hyvin, niin miten sen elämä on mennyt, mitä se on saavuttanut, miten sillä on mennyt koulutusvalinnat, et mikä sitten kelpais niille päättäjille, jos kaikki on syrjäytymisvaarassa tai kaikista ollaan huolissaan?

Nuori: Ei varmaan mikään

Nuori: Niillä päättäjillä on varmaan elämä mennyt sen verran hyvin, ettei ne tiedä asioista mitään

4.3 Sukupolvien välinen vuoropuhelu

4.3.1 Sukupolvien vuoropuhelu

Sukupolvien vuoropuhelun olen jakanut seuraaviin teemoihin analyysini perusteella: ohipuhuminen, väärinymmärtäminen, asenteet ja ennakkoluulot, mediapuheen vaikutus, asiantuntijapuhe sekä ikä. Ohipuhumisen teema kantaa läpi koko analyysin, sillä se kuvaa parhaiten muiden teemojen suhdetta toisiinsa ja kohderyhmiini.

Taulukko 6: Sukupolvien vuoropuhelu

<i>Sukupolvien vuoropuhelu</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Ohipuhuminen	<ul style="list-style-type: none"> - Aikuisten ja nuorten välillä on kuilu - Kuilu ollut aina olemassa, nuoria ei ikinä kuulla 		<ul style="list-style-type: none"> - Nuoren kokemuksen huomioiminen (esim. julkisista palveluista) - Ohipuhumisen sotku pitää selvittää - Nuoret puhuu myös toistensa ohi
Väärinymmärtäminen/ Tietämättömyys	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjien päätökset pyörii oman navan ympärillä - Nuorilta ei kysytä mielipiteitä - Nuorisotakuussa pakotetaan johonkin minne ei halua 	<ul style="list-style-type: none"> - Ei tiedetä, miten nuorisotakuu toimii - Mikä tahansa paikka ei kelpaa - Nuorisotakuu pakottamista? - 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoret ovat tietämättömiä - Nuoret eivät tunne palvelujärjestelmiä - Ennakkoluulot nuorisotakuuta kohtaan -

	-		
Asenteet ja ennakkoluulot	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjät on ylijumalia, jotka luulee olevansa fiksuja - Päättäjät hyödyttömiä 		<ul style="list-style-type: none"> - Asenne nuorisotakuuta kohtaan, negatiivisuus - Nuoret pettyneitä yhteiskuntaan - Asenne, jolla nuori kohdataan
Mediapuheen vaikutus	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorista puhutaan mediassa negatiivisesti - Positiiviset asiat ei nouse esille - Huomiota saa vain radikaaleilla teoilla 		<ul style="list-style-type: none"> - Mediakeskustelu luo ennakkoluuloja
Asiantuntijapuhe	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjät eivät katso nuoren näkökulmasta 	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjät kaukana kentästä - Syrjäytyminen= trendisana, poliittinen jargoni 	<ul style="list-style-type: none"> - Hallinnollisessa mielessä syrjäytynyt, hallinnollinen termi
Ikä	<ul style="list-style-type: none"> - Päätökset tekee ihmiset, jotka on vanhoja ja joiden elämä on helppoa - Voi olla myös väärä kuva vanhoista päättäjistä 		<ul style="list-style-type: none"> - Nuorilla voi olla hyviä muutosehdotuksia

Sukupolvien vuoropuhelua on mielenkiintoista alkaa pohtia edellisissä luvuissa esiin nousseiden asioiden valossa. Onko sukupolvien välillä olemassa ohipuhumista? Kuullaanko järjestelmien taholta nuorten mielipiteitä ja kenen tarpeista lähtien järjestelmiä kehitetään? Edelleen kysymys kuuluu, kenelle rakennamme yhteiskuntaa? Vuoden 2004 nuorisobarometrin mukaan nuoret kokivat eniten sukupolvieroja arvojen ja asenteiden suhteen. Samalla nuorista kolmannes koki, että sukupolvien välillä on kuilu, eroja sukupolvien välillä tunnisti useampi. Nämä barometriin vastanneet nuoret kokivat oman sukupolvensa erityislaatuiseksi, mutta eivät kuitenkaan vastakkaiseksi aiempien sukupolvien kanssa. Mielenkiintoista on, että nämä nuoret eivät kokeneet taloudellisen tai poliittisen valtansa kasvavan tulevaisuudessa edellistä sukupolvea suuremmaksi. Onko kyse siitä, ettei vaikuttamisen mahdollisuuksia tunnisteta vai ettei niitä edes koeta olevan olemassa? Vuoden 2004 nuorisobarometrin mukaan nuoret eivät siis kokeneet voivansa muuttaa yhteiskuntaa. Terhi-Anna Wilskan (2004, 107-110) mukaan tämä voi johtua myös siitä, että nuoret eivät käsitä sukupolvea samalla lailla kuin aiemmat sukupolvet tai että heillä ei ole enää yhtä kiinteää tahoa, jota vastaan kapinoida.

Aholan ja Gallin (2010) tutkimuksen mukaan ohjaajat ja nuoret selittivät syrjäytymisen syitä toisistaan poikkeavin tavoin. Nuoret perustelivat koulupudokkuutensa huonolla koulumenestyksellään ja oppilaitosten vaatimuksilla, kun taas ohjaajat etsivät syitä näiden nuorten esittämien asioiden taustalta. Ristiriita, jonka Ahola ja Galli näkivät tässä, oli se, että vaikka nuoret esimerkiksi kokivat, että keskeyttämisen taustalla oli koulutusjärjestelmän ongelmat, ohjaajat heittivät ongelman takaisin nuoriin ja selittivät keskeyttämistä nuoren ongelmana, oppimisvaikeutena. (Ahola & Galli 2010, 136-137.) Tässä ongelma on nimenomaan siinä, että ohjaajien elämäkokemus ja asiantuntijuus antavat heille näennäisen luvan määritellä nuorten ongelmia yleisemmin ja laajemmin. Siinä, missä omissakin haastatteluissani nuoret puhuvat ongelmistaan ainoastaan omasta tilanteesta käsin, päättäjät veivät ne heti laajempiin yhteyksiin ja paikansivat ongelmat nuoreen itseensä ja hänen taustaansa. Sukupolvien välinen ohipuhuminen näkyykin Aholan ja Gallin mukaan siinä, että asiantuntijatasolla nuorten ongelma yksilöidään nuorista itsestään johtuvaksi sen sijaan, että ongelman ymmärrettäisiin olevan järjestelmässä. (Mt. 141.)

Päättäjät 3: Täytyy nyt sanoa sekin, että tässä on nyt semmosia tiettyjä poteroita, hyvin syviä ennakkoluuloja, poteroita, kun esimerkiksi vieläkin se yks yleisimmistä kritiikeistä mitä nuorisotakuu kohtaa, on se, että nuorta ei kuulla. Kun se on koko

asian ytimessä on se nuoren kuuleminen. Nuoret otetaan mukaan, tehdään kyselyitä, on Allianssia ja tiedotetaan ja tehdään vaikka mitä. Ja silti niinkun se yleisin kritiikki, mitä ei sitten pystytä mitenkään perustelemaan, on se, että nuorta ei kuulla. Ja sitten kun kysyy että miten niin ei kuulla, niin sitten vastaus on tyylillä se, että teidän ootte valtion hallinto, ettehan te ikinä kuule nuorta. Se vastaus on niinku sillä tasolla.

Tässä mielessä päättävävastauksiin verrattaessa kyseessä on ilmiselvää väärinymmärtäminen, nuorisotakuun tiedotus ei ole välttämättä tavoittanut kenttätyöntekijöitä. Johtuisiko tällainen pelko syrjäytymiskeskustelun luomasta negatiivisesta ilmapiiristä? Jos nuorisotakuuta olisi lähdetty käsittelemään mediassa positiivisten asioiden kautta, se tuskin olisi herättänyt nuorissa ärsyyntymistä ja vastareaktioita. Median tapa suurennella ja paisutella asioita saa aikaan väärinkäsityksiä, joka ei ainakaan vähennä väärinymmärryksiä sukupolvien välisessä vuoropuhelussa. Toisaalta kun ajatellaan koko väärinymmärtämisen ajatusta, voisi pohtia, onko nuorten tulkinnat nuorisotakuusta todella niin sanotusti väärinymmärtämistä? Nuorilla voi olla sellaisia ajatuksia ja kokemuksia sekä näkökulmia, joita vanhemmat sukupolvet eivät näe. He peräänkuuluttavat uudenlaisia tapoja toteuttaa kansalaisuutta. Jos nuoret kyseenalaistavat nuorisotakuuta ja näkevät siinä ongelmia, onko heidän näkemyksiään järkevää sivuuttaa? (Ziehe 1991, 42-45.) Tosin pitää myös tiedostaa, että kenttätyöntekijöiden ajatukset nuorisotakuusta voivat heijastua nuorten asenteisiin.

Nuorten haastatteluissa nousee esille, miten mediassa puhutaan yleensäkin nuorista negatiiviseen sävyyn. Tästä syystä nuoret kokevat, ettei heitä kuulla päättäjätasolta. Se tuntuu myös vaikuttavan heidän itsetuntoonsa ja asenteeseen yhteiskuntaa kohtaan. Myös Päivi Harisen haastatteleminen nuorten mielestä on yrittää vaikuttaa mihinkään, koska sillä ei kuitenkaan ole merkitystä. Poliitikassa luvataan paljon, mutta mitään ei tapahdu. (Harinen 2000, 103.) Haastatteleminen nuorten mukaan heidän tekemänsä positiiviset asiat eivät saa huomiota. Ainoita poikkeuksia ovat esimerkiksi laulaja Robin, joka on niin sanotusti menestynyt nuori. On aika surullista nähdä, että nuorten mielestä he saavat huomiota vain radikaaleilla teoilla. Äänensä saa kuuluviin vain karrikoidusti kirkon polttamalla. Jos nuoret kokevat, että saavat huomiota vain huimasti menestymällä tai negatiivisesti, on selvää, että päättäjien ja nuorten sukupolvien välillä on jonkinlainen vuoropuhelun ristiriita. Pohdin tätä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Haastattelija: Mihinkä luokittelette syrjäytymiskeskustelun?

Nuori: Se on sitä hämärää aluetta, kun siinä kuitenkin yritetään positiivisesti esittää se asia, että niinku sitä yritetään estää, mut on negatiivinen aihe, niin ei se lehdistö tiedä, että painaako sen etusivulle vai sinne vikalle sivulle.

Nuori: Niinpä

Nuori: Ainoo positiivinen asia jostain nuorista on joku just Robin tai Tuuli, tai no ei se mun mielestä kauheen positiivista oo

Nuori: No niin.

Nuori: Mut lehdessä sanotaan positiivisesti kaikki

Nuori: Jos sä tienaat vuodessa miljoonia nuorena niin sit se on niinku hyvä homma, mutta

Nuori: Niin ja sit sä pääset lehteen. Tai jos sä teet riittävän kamalan teon

Nuori: Siin on kaks vaihtoehtoo

Nuori: Niin

Nuori: Jälkimmäinen on vähän helpompi kyl

Nuori: No periaatteessa helpompi toteuttaa kyllä, mutta ei kannattava silti

Kenttätöntekijät pohtivat päättäjien ja nuorten välisiä sukupolvieroja siitä näkökulmasta, että päättäjät saattavat olla hyvin kaukana kentästä. Heillä ei välttämättä ole käytännön kokemusta siitä, millaisten asioiden kanssa nuoret kamppailevat. Tällöin päätöksiä voidaan tehdä vain keskiarvojen ja tutkimusten perusteella. Syrjäytymiskeskustelu on esimerkiksi hyvä esimerkki hallinnollisesta puheesta. Siitä on muodostunut trendisana, jolla voidaan perustella toimenpiteiden tärkeyttä ja eräänlainen ”poliittinen jargoni”, jonka voi heittää kehiin, kun haluaa sanoa jotain nuorista. Tätä voisi tulkita niin, että tavallaan myös syrjäytymiskeskustelu on nuorten ohipuhumista, koska nuoren kokemukset ”syrjäytymisestä” ovat erilaisia kuin päättäjätason. Päättäjätasolla nuorten syrjäytyminen nähdään ongelmallisena ja suureen osaa nuoria saatetaan suhtautua negatiivisesti ”syrjäytymisvaarassa” olevina, vaikka nuoret itse näkisivätkin oman tulevaisuutensa valoisana ja ongelmattomana.

Ajatukset päättäjistä vanhoina helppoa elämää elävinä istuvat nuorten haastatteluissa vahvassa. Päättäjien iällä, elämäntavalla ja asemalla perustellaan paljon sitä, mikseivät päättäjät ymmärrä nuoria. Yhdessä haastattelussa nuoret tuntuvat jopa turhautuneilta. Kommentit kuten ”päättäjien päätökset pyörivät niiden oman navan ympärillä” antavat viitteitä asenteista, joita nuorilla voi olla päätöksentekijöitä kohtaan. Päättäjät ovat joitain kaukaisia henkilöitä, jotka kuvittelevat tietävänsä kaiken, eikä nuorten ajatuksia ja mielipiteitä oteta huomioon. Päättäjiä kuvaillaan jopa

hyödyttömiksi. Eräässä haastattelussa viitataan siihen, että kyllä siellä ylimmällä tasolla tiedetään, mutta välissä on paljon sellaisia salkkuherroja, jotka eivät tiedä mistään mitään. Mistä johtuu, että nuoret eivät luota päätöksentekijöihin? Voisiko medially olla osansa siihen, miksi nämä ”salkkuherrat” koetaan epäluotettavaksi?

Haastattelija: onko aikuisten ja nuorten välillä kuilua niitten sukupolvien välillä, ymmärtääkö ne

Nuori: on ja pohjaa ei näy (naurua)

Haastattelija: kun tota, tuntuuko teistä että esimerkiksi kun on päättäjätaso, kun aattelee missä tehdään päätöksiä ja käydään tätä syrjäytymiskeskustelua, tuntuuko, että ne ymmärtää nuoria?

Nuori: Ei todellakaan, ne pyörii oman navan ympärillä kun saturnuksen renkaat

Nuori: Suora vertaus (naurua)

4.3.2 Nuoren osallisuus

Nuoren osallisuus nousee aineiston keskustelussa siinä, tulevatko nuoret syrjäytymiskeskustelun valossa kuulluksi ja millaisia mahdollisuuksia heillä on vaikuttaa sen sisältöihin. Nuoret peräänkuuluttavat aineistossani kohtaamista, mutta se, minkälaisia mahdollisuuksia kohtaamisella on toteutua nuorisotakuun näkökulmasta, jakaa kohderyhmieni näkemyksiä keskenään. Olen jakanut osallisuuden teeman seuraaviin osiin: nuoren kohtaaminen kenttätyötasolla, nuoren kohtaaminen päättäjätasolla, osallisuuden näennäisyys, nuoren oma vastuu ja osallistumisen mahdollisuudet.

Taulukko 8: Osallisuus

<i>Osallisuus</i>			
	Nuoret	Kenttätyöntekijät	Päättäjät
Nuoren kohtaaminen kenttätyötasolla	<ul style="list-style-type: none"> - Kenttätyöntekijät ymmärtää paremmin, koska ne on tekemisissä nuorten kanssa - Nuoret kaipaa yksilöllistä kohtaamista 		<ul style="list-style-type: none"> - Viranomaisen kohtaaminen uusi ja jännittävä tilanne - Nuorelle pitäisi palveluissa varata pidempi aika - Osaaminen nuoren kohtaamiseen
Nuoren kohtaaminen päättäjätasolla	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjien pitäisi kysyä nuorilta ja yrittää enemmän 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoret nuoria, ei kokemusta ja siksi ei kuulla? 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorilta odotetaan vastaantuloa - Nuoret ovat

	<ul style="list-style-type: none"> - Konkreettisia keinoja vaikuttamiseen (esim. video) - Päätöksiin ei pysty vaikuttamaan, koska ne on jo päätetty 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten omien ideoiden kuunteleminen - Päättäjät kaukana nuorten elämästä - Peruskoulussa pitäisi opettaa vaikuttamista 	tasavertainen neuvottelukumppani <ul style="list-style-type: none"> - Osallisuus =nuoren tarve palveluiden keskiössä -
Osallisuuden näennäisyys	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoria ei oteta tosissaan (paitsi mallinuoria) - Kuulluksi tuleminen vaatii radikaaleja tekoja - Nuoria kuullaan, muttei ajatuksen kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten kuuleminen on näennäistä - Nuorille pitää tarjota enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoria ei kuulla oikeasti
Nuoren oma vastuu	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten pitäisi myös itse lähteä liikkeelle 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoria ei välttämättä edes kiinnosta vaikuttaa - Nuoren pitää peruskoulun jälkeen siirtyä aktiiviseen rooliin 	<ul style="list-style-type: none"> - Osallisuus on sitä, kun saa itse ottaa vastuun omasta tulevaisuudestaan - Nuorten oltava itse aktiivisia?
Osallistumisen mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> - Syrjäytyneitä ei tavoiteta, joten niiden mielipidettä ei voida kuulla - Kysytään vaan kilteiltä ja vapaaehtoisilta - Ei kuulla niitä, joita pitäisi kuunnella 		

Nuorisotakuun valmistelussa nuoret ovat päättäjahaastattelun mukaan olleet tasavertaisena neuvottelukumppanina. Nuoria on kuultu sekä kyselyiden ja nuorisotyön ja tutkimuksen asiantuntijoiden kautta nuorisotakuun valmistelussa. Jokaisessa päättäjakeskustelussa nousee esille, miten nuorilta voi saada hyviäkin muutosehdotuksia, nuorilta saattaa saada sellaisia näkökulmia asioihin, joita ei edes ole tajuttu pohtia. Haastateltujen nuorten ajatuksiin kuitenkin viitaten voisi kysyä, että ketkä nuoret ovat olleet kuultuina. Nuoret viittaavat haastatteluissa siihen, että yleensä kuullaan vain niin sanottuja hyviä ja aktiivisia nuoria ja tähän päätyivät myös Lotta Haikkolan haastattelemat nuoret (Haikkola 2005, 146-147). Vaikka nuoria kuultaisiinkin, heitä ei kuulla ajatuksen kanssa ja oikeasti. Haastattelemani nuoret kuitenkin toteavat, että näitä niin kutsuttuja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria voi olla vaikea tavoittaa. Toisaalta pohdittiin kiinnostaako nuoria yleisesti edes ottaa kantaa tällaisiin asioihin. Vaatii paljon työtä murtaa nuorten asenteita yhteiskuntaa, palvelujärjestelmiä ja esimerkiksi nuorisotakuuta kohtaan. Niin sanotuilla syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla voi olla kokemuksia palveluista, jotka ovat aiheuttaneet pettymyksen yhteiskunnan tukeen ja tapaan kohdata heitä. Tästä syystä tarvittaisiin myös palvelujärjestelmien puolelta asennemuutoksia kohdata nuori. Kohtaamiseen kannattaa satsata

aikaa, vaikka se veisikin enemmän resursseja. Se kuitenkin varmasti maksaa itsensä myöhemmin takaisin.

Päättäjät 1: Laissa me voidaan säätää erilaisia asioita ja palveluja ja näin. Mutta kaiken takana on se asenne, jolla nuori kohdataan ja jolla nuori tulee siihen kohtaamisen tilanteeseen. Se ratkaisee, se, se on se avain. Ja ja tota, tässä tilanteessa niin nuorisotakuun tärkein juttu on asennemuutos. Täytyy muistaa, että se asennemuutos voi olla jopa virkistävä. Ei vaan sellanen, joka pakottaa muuttamaan tapaa tehdä työtä, vaan se voi olla myös virkistävä ja tuoda itselle jotain uutta ehkä ammattilaisenakin.

Haastattelemani nuoret kaipaavat muun muassa valintatilanteeseen yksilöllistä tukea. He kokevat, että perinteinen opinto-ohjaus suunnataan liikaa koko ryhmälle. He peräänkuuluttavat kohtaamisen paikkoja ja kuulemista. Nuoret haluaisivat keskustella vaihtoehtoista enemmän kasvotusten ja saada henkilökohtaista tukea valintatilanteeseen, joka määrittää pitkälti heidän tulevaisuuttaan. Päättäjien puheessa näkyy kuitenkin se, että nuorisotakuun näkökulmasta kaikkien ongelmiin ei yksinkertaisesti pystytä vastaamaan.

Haastattelija: Millasta tukea nuori tarttis siinä alavalintavaiheessa, kun suunnittelee tulevaisuuttansa, millasta tukea siihen haluisitte? vai pitäiskö opinto-ohjauksen riittää

Nuori: Yksilöllistä

Haastattelija: Yksilöllistä?

Nuori: Siinä saa opittua paljon paremmin

Haastattelija: Onko opinto-ohjaus sitten liian ryhmäkohtaista?

Nuori: Joo, on se sinänsä, mut ei siitä haittaa oo

Kenttätöntekijöiden haastatteluissa nousee huoli siitä, että nuoria ei kuitenkaan ehditä oikeasti kohdata palvelujärjestelmissä. Instituution ja yksilön tason määritelmässä sosiaalisessa integraatiossa voi nähdä näkökulmaeroja. Hallinnon näkökulmasta nuorten osallisuuden perustana on nuorten pitäminen kiinni annetuissa järjestelmissä. Nuoret taas voivat kokea, kuten Walther ja muut toteavat, että tärkeämpää on tunne siitä, että toteuttaa itseään ja on tyytyväinen. (Walther, Pohl & Burgess 2006, 208.) Onko mahdollista tarjota sellaista kohtaamista nuorisotakuun kautta tarjotuissa palveluissa, että nuoret kokevat sen riittävän. Jos ulkoa päin tulee paineet täyttää seurantaan luotujen mittareiden kriteerit, saattaa kenttätöntekijöiden pelko hyvinkin toteutua.

Kenttätöyöntekijät korostavatkin sitä, että nuorilla pitää olla aito motivaatio sitoutua toimintaan ja se ei toteudu, jos he eivät koe tulevansa kuulluiksi. Haastattelemani päättäjän mukaan nuoren osallisuus toteutuu, jos nuoren tuloa palveluun voisi ennakoida niin, että sille varattaisiin normaalia enemmän aikaa. Onko tähän resursseja, riippuu täysin siitä, miten paikallisella tasolla palvelut toteutetaan. Nuoren osallisuus on sitä, että nuoren tarve on palveluiden keskiössä.

Päättäjä 1: Se on pitempi polku selvittää asiaa, mutta sitäkin kautta hahmottuu kyllä sitten yleensä. Ja nää on semmosia asioita, mitkä pitää miettiä, että mikä on se palveluprosessi, ja se tapa toimia, kun nuoren kanssa ollaan. No toisinpäin, viranomainen ei voi tietää, kuka on hänen seuraava asiakas, onko se minkä ikäinen ihminen. Mutta siinä kun sovitaan seuraavaa aikaa nuoren kanssa, niin siihen voidaan sitten ennakoidusti ottaa pidempi aika ja tää on mun mielestä sellanen asia, joka pitäis ottaa näihin palveluihin joustavaksi. Ja mä väitän jälleen, että tässä toimii sama sääntö, kun siinä nuoren välivuodessa

Kenttätöyöntekijöiden ja päättäjien haastatteluissa näkyy vahvasti se, että myös nuoren omaa aktiivisuutta ja vastuuta peräänkuulutetaan. Päätöksiä ei voi tehdä nuoren puolesta, vaan vastuu on hänellä itsellään. Vastuullinen yksilö on Julkusen mukaan sellainen, joka pitää huolta terveydestään, hankkii koulutuksen ja täyttää kaikki muut hänelle asetetut vastuut. Tällainen yksilö on riippumaton ja aktiivinen, joka myös pitää huolta muista. (Julkunen 2006, 276-277.) Myös nuorisotakuu perustuu loppujen lopuksi sille, että nuori ottaa siinä oman vastuunsa. Nuoren täytyy itse sitoutua palveluihin, sillä voimme tarjota palveluita, mutta on nuoresta itsestään kiinni, miten hän käyttää niitä hyväkseen. Erään haastatellun päättäjän mukaan nuoren osallisuus on sitä, että nuorella on oikeus ottaa vastuu omista tekemisistään ja saada tukea – hänellä on oikeus olla aktiivinen. Se, miten nuori käyttää tuon mahdollisuuden hyväkseen, riippuu täysin hänestä itsestään.

Julkunen määrittelee yksilön vastuun siten, että yksilön on kyettävä palveluviidakosta löytämään itse tarvitsemansa palvelut. Hänen on osattava pyytää apua. Tämä vaatii nuoreltakin erilaisten taitojen hallintaa, kuten vuorovaikutustaitoja, suunnittelukykyä, ajanhallintaa ja ennen kaikkea kärsivällisyyttä. Julkunen kysyykin missä menee sen raja, että nämä toteutuvat yksilön oikeutena ja vapautena ja toisaalta taas yksilön hylkäämisenä. (Mt. 277.) Taustalla näkyy ajatus siitä, että nuoren tulisi kyetä sitoutumaan järjestelmään, sillä vasta silloin hän saa tarvitsemansa tuen ja toisaalta jos hän ei sitä tee, hänet lasketaan ulkopuolella olevaksi ja pahimmassa tapauksessa syrjäytyneeksi. Vuori tulee artikkelissaan siihen tulokseen, että valtava byrokratia ja palveluiden määrä ja

päällekkäisyys eivät itse asiassa millään tavalla kohtaa niiden asiakasta. Asiakkaalta vaaditaan sitä, että hän oppii säntäilemään sen hetkiseen tilanteeseensa sopivien palveluiden sisällä. (Vuori 2013, 181.) Jos nuorisotakuu vaatii nuorelta oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta, pystyykö se kohderyhmä tähän, joita varten toimenpiteet on kehitetty. Vastuunkantaminen nähdään positiivisena ja vastuuta halutaan sysätä yksilölle entisestään. Kuitenkin pitäisi kysyä, että kenen ja mistä asioista pitäisi ottaa vastuuta – yksilön vai yhteiskunnan? (Julkunen 2006, 152-156.)

Päättäjä 2: Mutta että tota eihän sille nuorellekaan kauheen paljon niitä palveluja tulla kotiin tarjoamaan, että sen nuoren on oltava aktiivinen ja haettava. Ja jotta se nuorten neuvoja voi tukee sitä nuorta, niin sen nuoren täytyy itte ilmoittautuu sinne esimerkiksi sinne TE-toimistoon työnhakijaksi. Ja silloin hän niinku pääsee tähän Työ- ja Elinkeinohallinnon nuoriso tota tämän nuorisotakuun piiriin.

Petri Paju (1991) näkee yhtäläisyyksiä poliittisissa aikeissa ja nuorten ajatuksissa. Hän tulee siihen tulokseen, että nuoret eivät halua olla tekemättä mitään, samalla kun yhteiskunta odottaa myös heiltä aktiivisuutta. Nuorten ei haluta jäävän vain kotiin. Nuorten toivotaan osallistuvan yhteiskunnan rakentamiseen ja myös nuoret itse toivovat tätä. He haluavat olla mukana, eivätkä taakkana yhteiskunnalle. (Paju 1999, 70.) Yleisellä tasolla nuorten haastattelussa nousee kuitenkin esille, että yksittäisellä nuorella ei ole mahdollisuuksia tulla kuulluksi. Yhden nuoren mukaan aikuisten ja nuorten välillä on kuilu, jossa pohjaa ei näy. Muut haastatteluun osallistuneet nuoret nyökyttelevät. Toisessa haastattelussa pohditaan, että näin on ollut aina: nuoria ei ole koskaan otettu tosissaan ja nuoret ovat aina kokeneet, etteivät aikuiset kuuntele heitä.

Haastattelija: Voiko nuoret sitten osallistua siihen syrjäytymistä ja yhteiskuntatakuuta koskevaan keskusteluun, onks siihen mitään mahdollisuuksia osallistua?

Nuori: No tosta noin tästä yksittäisenä henkilönä kun lähtis koittaa saada ääntänsä kuuluviin, niin

Nuori: Ei mahdollisuuksia

Nuori: No... Sun pitäis ensin jollakin kiinnittää niiden huomio, niiden päättäjien

Nuori: Niin

Nuori: Ohan meilläkin hallitukses aina

Nuori: Joo, varmasti menee teiänkin hallitukseen kaikki viestit perille sinne mappi ö:hön

Nuorten osallistumisen perustana on Waltherin ja muiden (2006) mukaan se, että nuorella on mahdollisuus valita osallistuuko vai ei, mikä luo toiminnalle avoimuutta ja joustavuutta. Lisäksi nuorille pitää antaa vastuuta osallisuuden takaamiseksi, sillä se saa heidät tuntemaan oman osallisuutensa merkitykselliseksi. Lisäksi tämä luo omalta osaltaan luottamusta toimintaan. (Walther ym. 2006, 206.) Kenttätyöntekijöiden mukaan nuorten osallistumisen keskiössä on nuorten omien ideoiden kuunteleminen. Se, että nuorten ja päättäjien välisessä vuoropuhelussa on ristiriitoja, johtuu kenttätyöntekijöiden mukaan siitä, että päättäjät ovat hyvin kaukana nuorista. Heidän pitäisi yrittää tulla lähemmäs, jalkautua ja kysyä asioita nuorilta itseltään. Pelkkien tutkimusten valossa päätösten tekeminen ei välttämättä aina tuo oikeita ratkaisuja. Nuorten kuuleminen jää hyvin usein näennäiselle tasolle - nuorten ajatuksia kuullaan, mutta niitä ei oteta tosissaan. Tai sitten nuorten osallisuuden vaikutuksia ei tuoda nuorille esille. Näin nuoret eivät myöskään koe hyötyä omalle vaikuttamiselleen. Nuorilta kuullaan mielipiteitä vain koska niitä pitää kuulla, todellisia vaikutuksia kuulemisella ei välttämättä ole. Karrikoiduin esimerkki oli päättäjahaastattelussa, jossa päättäjä kuvasi, miten nuoren kuuleminen toteutetaan käytännössä. Sen perusteella ei enää tarvitse ihmetellä, miksi nuoret kokevat, ettei heitä kuulla.

Päättäjä 4: Must oli hyviä silloin siinä nuorten osallisuushankkeessa, hyviä esimerkkejä siitä, kun valittiin niinku esimerkiks tuo tuo nuorten edustajia, nuorisovaltuustojen edustajia vaikkapa kaupungin hallitukseen. Niin tuota, sit se homma toimi niin, että niillä ei ollut puhe tai päätös tai siis esitysoikeutta tietenkään yleensä, no okei, mutta se ettei oo puheoikeutta, on aika erikoista. Et ne saa istua siellä ja kuunnella. Sit se toinen äärireuna oli, et kun sinne tuli niin, niin sitten kaikki istujat kääntyi nuoree kohti ja no ni, kerropas ne nyt ne hyvät ideat. Jos nuori ei kertonut, niin tuota mitä me näillä nuorilla tehhään, kun eihän näillä oo mitään tuoreita ideoita, ihan tiellähän ne ovat. Et et jotenkin uskomatonta, et eihän se voi olla, et nuori on ku sirkuspelle tai näyttelykappale monasti niissä.

Kenttätyöntekijöiden haastatteluissa pohdittiin, johtuisiko tämä esimerkiksi siitä, että nuoret ovat iältään nuoria, heillä ei koeta olevan tarpeeksi kokemusta ja sen vuoksi aikuinen tuntee olevansa aina askeleen edellä. Myös Helne pohti, että nuorilla ei nähdä olevan kykyjä ja taitoja vaikuttaa, jolloin heidän kansalaisuutensa jää välttämättäkin vaillinaiseksi – samalla kun aikuiset automaattisesti ottavat vaikuttamisen omalle vastuulleen (Helne 2002, 170-172). Toisaalta myös nuoret itse kyseenalaistivat kykynsä vaikuttaa, kuten myös Lotta Haikkola toteaa oman tutkimuksensa osalta (Haikkola 2005, 149-152). Tuollaisessa ajattelussa kuitenkin hukataan valtava

potentiaali. Nuorille pitäisikin tarjota enemmän vaikuttamisen mahdollisuuksia. Nuoret varmasti tuovat äänensä esille, jos heitä kuullaan sellaisilla tavoilla, jotka he kokevat merkityksellisiksi.

Kenttätöyöntekijä 3: No ku joku kysyis niiltä nuorilta mitä ne haluaa, niin aika paljon ne pystyis vaikuttaa. Voi olla, että sieltä avautuis ihan uus maailma ihmisille, jotka tekee näitä päätöksiä. Et mitä ne nuoret ihan itte ja oikeesti ajattelee ja haluaa. Jos ei meillä oo tarjota niille koulupaikkaa, niin minkä takia me tehdään niistä syrjäytyneitä sitten?

Viimeisen lauseen voisi toisaalta myös kyseenalaistaa. Yhdessä kenttätöyöntekijähaastattelussa kun pohditaan, että kiinnostaako nuoria oikeasti vaikuttaa. Toisaalta tuntuu, että nuoret ovat hyvin mukana julkisessa keskustelussa ja ajankohtaisissa asioissa, mutta samalla jos heille järjestetään mahdollisuuksia tulla kuulluksi, he eivät aktivoidu. Tällaisia ovat esimerkiksi haastatellun mukaan nuorisovaltuustot. Harisen tutkimuksen mukaan tämä voisi johtua siitä, että nuoret ovat turhautuneita politiikkaan ja vaikuttamiseen, koska eivät näe vaikuttamisellaan mitään hyötyä (Harinen 2000, 103). Mutta voivatko nämä perinteiset tavat olla vanhentuneita tapoja vaikuttaa? Ehkä nuoret kaipaavat jotain ihan muuta?

4.4 Uusi yhteiskunta ja yhteisöllisyys

Aineistossani tunnistetaan yhteiskunnan muutos ja samalla myös peräänkuulutetaan vanhojen järjestelmien muuttamista nuorten tarpeisiin. Pohdin seuraavaksi, millaista muutosta yhteiskuntaan kohderyhmäni kaipaavat ja mistä lähtökohdista muutosta pitäisi alkaa luomaan. Olen jakanut tämän teeman alla aineistoni seuraaviin alateemoihin: vanhan järjestelmän ylläpitäminen, putkiajattelu, uusi työelämä ja kansalaisuus, nuoret mahdollisuutena sekä uusi yhteisöllisyys.

Taulukko 9: Uusi yhteiskunta.

<i>Uusi yhteiskunta</i>			
	Nuoret	Kenttätöyöntekijät	Päätäjät
Vanhan järjestelmän ylläpitäminen		<ul style="list-style-type: none"> - Valinta: joko hyppää sekaan tai olet ulkona - Perinteiseen järjestelmään luotetaan 	<ul style="list-style-type: none"> - Niin on haluttu aina: nuoret käy koulutuksen ja menee työelämään - Tekeminen

		enemmän	yhteiskunnan hyväksytyjen rajojen sisällä
Putkiajattelu		<ul style="list-style-type: none"> - Systeemi rakennetaan niin, että kaikki kulkee normaalin reitin - Vanha helpommin ennakoitavissa 	<ul style="list-style-type: none"> - Tavallaan sama putki, mutta joustavia vaihtoehtoja siellä sisällä - Ei ole muuta tarjolla kun sama vanha putki
Uusi työelämä ja kansalaisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteiskunta voisi olla sellainen, että jokainen suoriutuisi parhaan kykynsä mukaan - Jos kokee, ettei ole valmis opiskelemaan, täytyykö sinne mennä - Nuoret elää nykyään paljon vapaammin 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoret ajattelee työelämästä eri tavalla - Nuoret haluaa myös omaa aikaa - Me koulutetaan nuoria maailmaan, jota ei ole enää olemassa - Nuorisotakuulla voitaisiin muuttaa järjestelmiä 	<ul style="list-style-type: none"> - Vanha systeemi ei toimi - Voisiko olla muita vaihtoehtoja elää elämä? - Puuttuu työelämän joustot - Miten rakennetaan uutta työelämää (olisi voinut olla osa nuorisotakuuta) - Tarvitaan yksilöllisiä ratkaisuja
Nuoret mahdollisuutena		<ul style="list-style-type: none"> - Nuoret ei halua samaan oravanpyörään - Nuoret on sijoitus tulevaisuuteen - Nuoret näkee, että yhteiskunta ei enää toimi - Nuorena eletään vaarallisemmin ja uskalletaan ottaa riskejä 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoret tulee ottaa mukaan, he voivat nähdä muutoksen kohtia - Nuoret muuttavat maailmaan omanlaisekseen - Nuorista yritetään tehdä kaltaisia sen sijaan, että muutettaisiin järjestelmiä heidän mukaan
Uusi yhteisöllisyys	<ul style="list-style-type: none"> - Kohtaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteisöllisyys korvataan palveluilla - Ihmiset tuntevat toisensa vain pintatasolla - Perhemalli on muuttunut 	<ul style="list-style-type: none"> - Palataan takaisin ihmisten väliseen tekemiseen - Palveluilla tarjotaan aikuisen aikaa nuorelle - Julkinen sektori tarjoaa palveluita, joita ennen tarjosi lähipiiri

Näyttäisi, että yhteiskunta on läpikäymässä murrosvaihetta. Teknologia saattaa muuttaa nopeasti ihmisen arkipäivää ja työelämää, jolloin voi jäädä enemmän vapaa-aikaa. Tämä murrosaika on myöhäismodernin yhteiskunnan mukaisesti ennakoimaton emmekä tiedä, millaisia vaikutuksia valinnoillamme on tulevaisuuteen. Wileniuksen mukaan palvelujen tuottaminen ja kuluttaminen muuttuu ja teknologian myötä työpaikat vähenevät. Emme voi myöskään ennustaa, millaisia taitoja tulevaisuudessa tulemme tarvitsemaan. (Wilenius 2000, 276-278.) Tämä asettaa jo itsessään hankalan lähtökohdan sille, millaiseen yhteiskuntaan nuoria olemme kasvattamassa ja kiinnittämässä.

Päättäjien haastatteluissa näkyy siis hyvin vahvasti, miten ”vanhasta järjestelmästä” halutaan pitää kiinni. Eräs päättäjätoteaa haastattelussa, että itse asiassa nuorisotakuussa ei ole mitään uutta: aina

on haluttu, että nuoret käyvät koulut ja kiinnittyvät työelämään. Nuorisotakuulla tunnutaankin pitävän yllä turvallista putkea. Mielenkiintoista kyllä, Helnekin viittaa siihen, että ehkä syrjäytymiskeskustelua pidetään yllä, koska sillä nimenomaan yritetään pitää perinteisiä rajoja yllä. Näiden rajoitusten kautta on helpompi hallita ja pitää yhteiskuntaa yllä. Perinteinen putki on yhteiskunnalle helpommin organisoitavissa ja hallittavissa. (Helne 2002, 178-185.) Sen sisälle rakennetaan vain vaihtoehtoisia mahdollisuuksia kulkea tuo putki. Yksi haastatelluista päättäjistä toteaaakin ääneen, että eihän meillä oikeastaan nuorille ole muuta tarjota kuin sama vanha putki. Nuorille luodaan mielikuva siitä, että ainut tapa olla hyväksytty kansalainen tässä yhteiskunnassa on kiinnittyä työelämään, mieluiten mahdollisimman nopeasti. Päivi Harisen tutkimuksessa vanhemmat tukivat mielikuvaa ”normaalia” elämäkulusta puheella ja teoilla, lisäksi näille vanhemmille kansalaisuus oli nimenomaan työn tekemistä. (Harinen 2000, 126-127.) Tästä herääkin ajatus, että voisiko meillä olla tarjota nuorille myös vaihtoehtoisia tapoja elää tämä elämä. Kuten aiemmin eräs haastattelemani kenttätöntekijöistä kysyi, miten tällaiseen yhteiskuntaan sitten sopivat luovat ja erilaiset nuoret. Tuskin tarkoitus on sulkea heitä kaikkia tämän yhteiskunnan ulkopuolelle.

Päättjä 1: Ja sitten, ja toisaalta sit se keskustelu, joka nuorisotakuussakin, nuorisotakuuseen liittyy, et halutaan, että nuoret menee koulutukseen ja työelämään, niin eihän siinä ole mitään uutta. Niinhän on haluttu kautta ihmiskunnan historian

Myös kenttätöntekijät pohtivat vanhan järjestelmän merkitystä samalla kun heidän puheessa näkyy myös tarve pitää vanhaa järjestelmää yllä. Eräs kenttätöntekijä nostaa esille, että ehkä perinteistä putkea pidetään yllä, koska siihen luotetaan enemmän. Yhteiskuntaa pyöritetään työelämän kautta, joten luonnollisesti toivotaan, että nuoret kiinnittyisivät pian työelämään ja ottaisivat vastuunsa kansalaisina. Tapio Kuure viittaa myös siihen, että kansalaisuus ymmärretään yhä työmarkkinakansalaisuutena. Hän perustelee sitä ajatuksella, että hyvä kansalainen on hyvä työntekijä samalla kun työttömyys on uhka yhteiskunnan hyvinvoinnille. (Kuure 1999, 9.) Perinteinen järjestelmä on myös paremmin ennakoitavissa ja tästäkin syystä ehkä suurin osa toimenpiteistä myös suunnitellaan sen mukaiseksi. Samalla toinen kenttätöntekijä pohtii, että ehkä järjestelmämme jo rakennetaan niin, että kaikki kulkisi normaalin reitin. Sellaiset nuoret, jotka tarvitsevat vaihtoehtoisia reittejä, koetaan uhaksi yhteiskunnan hyvinvoinnille, ja näin he tulevat määritellyiksi syrjäytymisvaarassa oleviksi.

Kenttätöyöntekijä 4: Mm.. No miten sen nyt ottaa. Onko normaalia sit se, et mihin ne yleisesti päätyy ja hakeutuu ja näin pois päin, et onks se sitte se normaali. Mut toisaalta, jos ne tietäs enemmän et mitä vois tehdä ja et kannustettais niihin erilaisempiin vaihtoehtoihin ja muihin, niin sitten nekin ois ihan yhtä normaaleja. Että. Ehkä normaalia on sitte se, mitä suurin osa porukasta tekee niin siitä tulee vähän niinku se normijuttu, että näin se kuuluu tehdä. Ja ehkä siihen kannustetaankin tietysti ja täähän rakennetaan tää systeemi niin, että ne kulkee sen tietyn reitin. Mut en mä sanois kyllä niinkään että mitään normaalia reittiä on.

Tätä on mielenkiintoista pohtia pidentyneen nuoruuden käsitteen näkökulmasta. Pidentynyt nuoruus on mahdollisuus nuorelle ottaa aikalisä yhteiskunnan häneen luomista paineista ja odotuksista. Se haastaa institutionalisoituneen aikuisuuden, joka perustuu vakiintuneeseen elämään ja jatkuvuuteen. Ketokiven haastattelemani nuorten puheessa näkyi ensin perinteisen aikuisuuden malli, mutta hän löysi heidän puheestaan selvästi merkkejä, jotka puhuvat pidentyneen nuoruuden puolesta. Kuitenkin samat aikuisuuden kriteerit ovat säilyneet, niiden rinnalle on tullut vain vaatimus kypsyystä. Edelleen, tällainen kypsyminen vaatii aikaa. Ketokiven haastateltavat vaativat itsensä löytämistä, mutta samalla pelkäsivät joutuvansa etsimään itseään yhä uudelleen. (Ketokivi 2005, 131-132.) Periaatteessa pidentyneen nuoruuden tavoittelu on ristiriidassa perinteisten elämäntapojen kanssa. Jos nuori pystyy toteuttamaan itseään ja kansalaisuuttaan vain perinteisten mallien kautta, eikö se silloin lisää ulkopuolelle jäämistä?

Päättäjähastatteluissa kuitenkin myös kyseenalaistetaan ns. vanhaa järjestelmää. Erään haastatellun mukaan nuorisotakuu olisi ollut hyvä mahdollisuus pohtia, miten voitaisiin rakentaa uudenlaista työelämää. Työelämään tarvittaisiin uudenlaisia joustoja, joilla mahdollistettaisiin entistä enemmän oman elämän ja työelämän yhteensovittaminen. Myös Hautamäki toteaa, että työelämä on muuttumassa joustavammaksi ja se vaatii aivan erilaisia kykyjä, kuten kykyä yrittäjyyteen. Työ on nykyään itsensä toteuttamista, eikä pelkästään rahan tienaamista. Sen merkitys on muuttunut. (Hautamäki 1998, 40.) Lisäksi päättäjät pohtii haastattelussa, että miksi ylipäätään uravalinnat ja koulutusvalinnat pitää tehdä ”hampaat irvessä”, miksei työ voi olla kivaa. Yksi kenttätöyöntekijä taas nosti esille, että nuoret saattavat ajatella työelämästä eri tavalla kuin vanhemmat sukupolvet. Nuoret tuntuvat myös kaipaavan ja arvostavan enemmän omaa aikaa, heidän elämänsä ei välttämättä pyöri samalla tavalla työelämän ympärillä. Voisiko elämä olla myös jotain muuta? Myös kenttätöyöntekijöiden haastatteluissa nostetaan esille, että nuorisotakuu olisi hyvä mahdollisuus muuttaa järjestelmiä. Mutta annetaanko sen tehdä niin?

Kenttätöyöntekijähaastattelun mukaan me ehkä kasvatamme nuoria yhteiskuntaan, jota kohta ei ole enää olemassa. Ehkä tässä olisi syy, miksi nuoria tulisi kuulla ja ottaa entistä enemmän mukaan päätöksentekoon. Yhteiskunnan muutosvauhti on kiivas, ja jos jotain ei tehdä, kamppailemme aina näiden samojen asioiden kanssa, kuten eräs kenttätöyöntekijä toteaa haastattelussa. Mannheiminkin mukaan uudelle sukupolvelle tulee antaa tilaa, jotta yhteiskunta voisi kehittyä. Perinteistä ei kannata väkisin pitää kiinni, vaan antaa tilaa myös radikaalimmille muutoksille. Haastatteluissani tulee selvästi esille, että Mannheiminkin viittaama murroskausi voi olla tulossa, tämä nuorten sukupolvi voi olla se, joka näkee epäkohdat ja joilla voisi olla valmiuksia muuttaa järjestelmää. (Mannheim 1952, 292-296.) Onko siis oikein, että pakotamme nuoria sopeutumaan järjestelmään väkisin? Tätä mieltä on muun muassa yksi haastattelelmistani päättäjistä. Uudet sukupolvet kuitenkin muuttavat lopulta yhteiskunnan omanlaisekseen, joten miksi nuorille ei anneta siihen mahdollisuuksia? Päättjähaastattelussa todetaan, että ehkä ongelma on siinä, että nuorista yritetään tehdä vanhojen sukupolvien kaltaisia sen sijaan, että järjestelmiä muutetaan heidän mukaiseksi. Ehkä tästä myös johtuu, että olemme niin hirvittävän huolestuneita nuorista, jotka jäävät järjestelmiemme ulkopuolelle. Tavalla tai toisella me itse pidämme sellaiset nuoret tämän järjestelmän ulkopuolella, koska heillä ei ole tarpeeksi mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan omalla tavallaan.

Kenttätöyöntekijä 1: Elikkä tota noin niin, esimerkiksi tämmönen asia, kun maailma muuttuu koko ajan, niin mikä on se tulevaisuuden maailma, et et niinku tavallaan se, öö, et niinkun, et tavallaan me ollaan itse luomassa uutta kulttuuria ja mitkä on ne opit, joilla me tavallaan pystyttäis tota luomaan sitä uutta kulttuuria itsellemme, että me pärjätään. Ku se, että meille on hirveen helposti käy silleen, et me niinku öö, johonkin sellaseen maailmaan ikään kuin koulutetaan nuoria, jota ei enää ole edes olemassa. Kun siitä on aika mennyt ohi, me niinku porskutetaan niinku vanhalla mallilla.

Päättjä 4: Se, että me nähtäis näissä nuorissa se tulevaisuus ja itse asiassa nää nuoret, heidänhän pitäis rakentaa sillä lailla ja muuttaa tätä maailmaa, et se olis sit heidän maailmansa, kun he ovat aikuisia. Niinku jokainen sukupolvi on voinut joskus tehdä.

Kenttätöyöntekijähaastattelujen perusteella nuoret ovat sijoitus tulevaisuuteen, ja tästä syystä meidän kannattaa panostaa heihin resursseja. (Walther, Pohl & Burgess 2006, 223-224.; Nikunen 2013,

229-230.) Nuorisotakuun toteuttamisen syy ei voi olla siinä, että syrjäytynyt maksaa niin paljon. Sen pitäisi olla se, että haluamme panostaa niiden hyvinvointiin, jotka tulevaisuudessa rakentavat ja ylläpitävät tätä yhteiskuntaa. Ja siihen ei ole kovin pitkä aika. Ehkä nuoret jopa näkevät, että yhteiskunta ei enää toimi, tästä syystä kenttätyöntekijähaastatteluissa todetaankin muun muassa, että meidän pitäisi alkaa ajattelemaan uudella tavalla. (mm. Ziehe 1991, 42-45.) Syrjäytymisen vaara ei ole välttämättä uhka tälle yhteiskunnalle, eivätkä myöskään nuoret, jotka haluavat kulkea eri reittiä kuin perinteistä kautta. Nuoruuteen kuuluu riskien ottaminen ja siihen pitää antaa mahdollisuus. Jos ei oteta riskejä, ei koskaan voida myöskään kehittää mitään. Eräs kenttätyöntekijä toteaaakin, että nuoret uskaltavat ottaa riskejä ja elää vaarallisemmin. Ehkä siihenkin pitäisi antaa mahdollisuus.

Kenttätyöntekijä 1: Jos sitä vanhaa maailmaa ei enää ole, niin mietitään, kuinka tämä sukupolvi, kuinka tälle sukupolvelle tehdään niinku, mitä ne ratkaisut on, mitä nyt tarvii tehdä, jotta pärjätään jatkossa. Ja siihen ei välttämättä auta se tavallaan vanha tapa, vaan pitäis ruveta ajattelemaan asioita oikeesti uudelleen. Ja mun mielestä esimerkiksi tää mitä on niinku selkeesti, nuoret on hyvin eettisesti tietoisia monet. Ja tämän huomioon ottaen, että miten maailmasta voisi tehdä eettisemmän paikan, niin tavallaan miksei sitä, sitä niinku kuulla, tavallaan niinku ohitetaan se juttu. Tää pyörä vaan pyörii tälleen näin ja tuu tähän pyörään näin, mutta nuoret näkee, että tää ei voi mennä näin, että mä haluakaan siihen oravanpyörään mikä pyörii tietyllä

Päättäjät ja kenttätyöntekijät pohtivat myös haastatteluissa, että kaivattaisiinko tähän yhteiskuntaan enemmän kohtaamista. Tätä myös nuoret kaipasivat haastatteluissa, yksilöllistä kohtaamista ja kuulemista, aikuisen aikaa. Yksilöllistyminen saattaa aiheuttaa nuorelle stressiä, kun päätökset valintoihin liittyen ovat yksilön itsensä vastuulla (Ziehe 1991, 28-3). Yksilöllisyys ei kuitenkaan välttämättä tarkoita myöhäismodernissa yhteiskunnassa sitä, että yksilö haluaisi jäädä yksin, vaan että hän haluaa tulla kohdatuksi yksilönä, jolloin yksilöllisyyden vaatimus voisi näkyä myös kaipauksena yhteisöllisyyteen. Tällaisen yhteisöllisyyden kaipauksen tuovat esiin niin päättäjät kuin kenttätyöntekijät haastatteluissaan. Eräs päättäjä epäilee, että ehkä tämän minäkeskeisyyden jälkeen ollaan palaamassa takaisin yhteisöllisyyteen. Tällä hetkellä palveluilla joudutaan korvaamaan nuorille luotettavan aikuisen roolia. Giddens nostaa mielenkiintoisesti esille hyvinvointivaltion ja perheinstituution hajoamisen. Hänen mukaansa hyvinvointi-instituutiot saavat ihmiset luottamaan siihen, että valtio takaa sen tuen, mikä aikaisemmin saatiin perheeltä. (Giddens 1994, 36.) Ennen nuorilla oli takanaan lähipiirin ja perheen tuki, mutta perhemuotojen muuttuessa saattaa olla, että ainut tuki tulee yhteiskunnalta. Edelleen saattaa olla, että nuoret vaativat nyt yhteiskunnan

järjestelmiltä sitä, minkä sai ennen perheeltä. Palveluilla korvataan aikuisen tuki. Ehkä se, että joudumme rakentamaan jatkuvasti yksilöllisempiä polkuja, johtuu siitä, että yritämme järjestää nuorille mahdollisuuksia tulla kohdatuksi. Mutta järjestelmät eivät kuitenkaan toimi, koska palvelujärjestelmä on aika kylmä korvike sille, millaista tukea perhe ja lähipiiri voi antaa.

Päättäjät 1: Vaikka toimintaympäristö muuttuu nopeasti ja välineet joita me päivittäin käytämme, niin ihmisyyden muuttuu sinänsä paljon paljon hitaammin. Öö, se että pyytääkö nuoret yhteiskunnalta enemmän tai odottaako yhteiskunta nuorelta enemmän, niin vastaus on ei. Se, mikä on muuttunut, on perhe ja suku, suvun sisäinen yhteisöllisyys. Eli nythän julkinen sektori tuottaa sellaisia palveluja, joita nuori yleensä sai omassa suvussa. (...) . Ja nyt ne nuoret hakevat näitä palveluja julkiselta, julkinen sektori on rakentanut, koska niille on kysyntää. Siksi nuorisotyöntekijöille ja työpajan eri ammattitaidolla oleville ammattilaisille, ne toimii sen nuoren tulevaisuuden päätöksenteon palloseinänä. Sen luotettavan aikuisen. Se on se, mitä siellä palveluissa oikeesti tarjotaan. Aikuisen aikaa nuorelle

Nuoret itse toteavat haastatteluissa, että yhteiskunnan pitäisi olla sellainen, jossa riittäisi, että tekee parhaansa. Ovatko koulutus- ja uravalinnan paineet niin kovat, että nuori voi kokea, ettei hänen parhaansa riitä? Vaikka ajatus olisi yhden ainoan nuoren mielipide, sellaista näkemystä yhteiskunnasta ja sen järjestelmästä ei saisi olla. Postmodernissa yhteiskunnassa työ ei ole enää elämän keskipiste. Nuoruus on myös kokemusten keräämisen aikaa. Vaikka päättäjähastatteluissakin hyväksytään, että nuori voi saada tärkeitä kokemuksia myös koulutuksen ja työelämän ulkopuolelta, antaako järjestelmämme sille tarpeeksi tilaa ja aikaa? Kenttätöytäntekijöiden haastatteluissa nousseeseen ajatukseen siitä, että nuoret saattavat ajatella työelämästä eri lailla, viittaa nuorten haastatteluissa esiin tullut ajatus, että nuoret eläisivät nykyään paljon vapaammin kuin aikaisemmat sukupolvet. Ehkä tämä myös tarkoittaa sitä, että liian kapearajaiset mahdollisuudet toteuttaa kansalaisuus tukahduttavat nuoria ja saattavat saada myös aikaan kapinointia? Kapinointi voi ilmetä vaikkapa sillä, että ei koulutus tai työelämä ei voisi vähempää kiinnostaa (Hoikkala 1998, 163-164). Ehkä kansalaisuuden toteuttamisen tapoja pitäisi todellakin muuttaa yhteiskunnassamme.

Haastattelija: Mutta onks, millanen todellisuus sitten oikeesti on. Tai miten asiat oikeesti on, tai miten ne pitäis ajatella?

Nuori: Kukin suoriutuis parhaan kykynsä mukaan, miten niinku parhaiten pystyy tukemaan yhteiskuntaa, ettei kaikkien tarvisi niinku heti käydä sitä tutkintoa ja näin eespäin. Ja jos kokee, ettei oo valmis esim. käymään mitään ammattitutkintoa, niin ei sinne oo periaatteessa järkeä mennä istumaan. Kuten nää jotkut vetää tän ratkasun, että käy vuoden lukiota ja totee, ettei se oo se homma. Ja ne on tienny sen etukäteen jo, mutta ne on vaan menny sinne vuodeks istumaan, kun ne ei oo keksinyt muutakaan.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani keskittyi pohtimaan nuoren asemaa nuorisotakuun ympärille rakentuneessa syrjäytymiskeskustelussa. Lähestyin aihetta haastattelemalla kolmea tasoa: nuorten, kenttätyöntekijöiden ja päättäjien tasoa. Vertasin näiden kohderyhmieni tutkimusaiheelleni antamia merkityksiä keskenään. Lähestyin tätä asetelmaa myöhäismodernin teorian, sukupolvien välisen ohipuhumisen ja pelon kulttuurin näkökulmasta. Erittelen johtopäätöksiäni tutkimuskysymysteni valossa. Lisäksi pohdin, millaista yhteiskuntaa nuoret haastattelujeni perusteella peräänkuuluttavat, onko sukupolvien välisessä keskustelussa väärinymmärryksiä ja hankaluuksia, ja jos on, ovatko ne loppujen lopuksi ongelma vai voimavara? Millä tavalla nuoret voisivat muuttaa tätä yhteiskuntaa ja onko meillä keinoja auttaa ja tukea heitä tuossa mahdollisessa muutoksessa?

5.1 Syrjäytymiskeskustelu sukupolvien välisen vuoropuhelun peilinä

Ensimmäiseksi kysyin, ylläpidetäänkö syrjäytymiskeskustelulla perinteistä järjestelmää, jolloin ohipuhutaan nuorten mahdollisuudet kiinnittyä yhteiskuntaan uusilla tavoilla? Onko perinteinen järjestelmä ristiriidassa myöhäismodernissa yhteiskunnassa kasvaneiden nuorten odotusten kanssa?

Havaintojeni perusteella syrjäytymiskeskustelu ilmentää nyky-yhteiskunnassa vallassa olevaa pelon kulttuuria. Syrjäytymiskeskustelu tiivistyy ajatukseen riskistä syrjäytyä ja kohdistaa huolen nuoriin, jotka eivät kulje perinteisiä polkuja pitkin. (Furedi 1998, 2-4.) Perinteinen polku koulutuksesta työelämään koetaan yhä kaikkein toivotuimpana niin kenttätyöntekijöiden että päättäjien sekä myös

nuorten puheessa. Näiden polkujen tukeminen erilaisilla reiteillä on olennaista nuorisotakuun näkökulmasta, sillä meidän yhteiskuntamme olemassaolo perustuu siihen, että yksilö hakeutuu nopeasti työelämään ja alkaa niin lunastaa omaa paikkaansa täällä. (Kuure 1999, 9.) Sellainen nuori, joka poikkeaa polulta, koetaan helposti rasisitukseksi ja ongelmaksi, joka pitää mahdollisimman nopeasti kiinnittää takaisin yhteiskuntaan totutuin menetelmin (Helne 2002, 26).

Kenttätöntekijöiden haastatteluissa ongelmana nähdään, että luovat nuoret ja sellaiset nuoret, jotka eivät sopeudu perinteiseen koulujärjestelmään, jäävät auttamattakin tämän järjestelmän ulkopuolelle. Nämä nuoret kokevat, ettei heillä ole mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan, jos yksilön potentiaali määritellään vain sen kautta, miten hän hyödyttää perinteistä työelämää. Nämä nuoret tarvitsisivat uudenlaisia tapoja toteuttaa kansalaisuutta. Miksei nuori voisi olla arvokas sellaisenaan, eikä pelkästään tulevana veronmaksajana? Tällaiset sopeutumattomat nuoret saattavat kuitenkin olla niitä, jotka osoittavat yhteiskunnassa muutoksen paikkoja. Kiinnittämällä heidät väkisin perinteiseen tapaan suorittaa kansalaisuutta saatamme pitää silmät suljettuina siltä, millä tavalla yhteiskuntaa pitäisi muuttaa näiden nuorten tarpeisiin. Tällöin odotamme, että heidän täytyisi muuttua yhteiskunnan tarpeiden mukaan. (Furedi 1998, 8-9; Helne 2002, 26; Hoikkala & Paju 2002, 26-27).

Näin ollen näkisin, että omalta osaltaan nuorisotakuu tuottaa sukupolvieroja yhteiskunnassamme. Nuorisotakuu on tapa ylläpitää perinteistä tapaa suorittaa kansalaisuutta ja ohjata nuoret nopeasti työelämään maksamaan omaa velkaansa tälle yhteiskunnalle. Työtä tekemällä maksetaan yhteiskunnalle oman hyvinvoinnin turvaaminen takaisin. (Haikkola 2005, 154-156.) Haastattelemani nuoret toki itsekin korostavat perinteisen polun merkitystä, he tahtovat löytää oman paikkansa ja tehdä työtä, toiset kouluttautumalla ja toiset vähemmällä kouluttautumisella, mutta silti he esittävät myös kritiikkiä perinteistä kansalaisuutta kohtaan. Tämä näkyy muun muassa ironisena puheena siitä, miten nuoriin kohdistetaan odotuksia, hänen täytyy opiskella nopeasti, mieluiten hyvällä todistuksella ja jatko-opintojen kautta, hankkia vakituinen työ, perhe ja kesämökki ja sen jälkeen jäädä eläkkeelle, ellei eläkeikää ole nostettu niin, ettei sitä enää suurin osa ihmisistä saavuta. Tästä on selkeästi tulkittavissa myös se, että nuorten mielestä kansalaisuutta pitäisi pystyä toteuttamaan myös muulla tavoin.

Nuorten puheesta näkyy huoli, että koulutusta arvostetaan liikaa (Pietikäinen 2005, 241-242). Se on valuuttaa työmarkkinoilla samoin kuin asia, joka määrittelee yksilölle arvon. Sille ei anneta vaihtoehtoja. Jos nuori ei ole valmis valitsemaan alaa ja jatkamaan opiskeluita, hänet yritetään

paniikinomaisesti nopeasti kuitenkin kiinnittää jonnekin. Nuoren kuuluu kerätä kokemuksia ja kouluttautua, jotta hän olisi riippumaton yhteiskunnassa, jossa muista riippuvaiseksi jääminen nähdään epäonnistumisena. Koulutus on turva, joka antaa mahdollisuuden suojautua riskeiltä yhteiskunnassa ja antaa myös välineitä pärjätä uusliberalistisen yhteiskunnan kilpailussa. Työelämä on myöhäismodernissa yhteiskunnassa jatkuvaa itsensä korostamista ja myymistä, jossa vastuu pärjäämisestä on yksin yksilöllä itsellään. Tämä taas saa aikaan keskiluokkaistumista, eli ne pärjäävät, jotka parhaiten sopeutuvat järjestelmään. (Julkunen 2004, 260-261.) Matalan kynnyksen työpaikkoja ei enää ole, ja jos koulutus nähdään turvana työmarkkinoilla, miten käy niiden, joille koulunkäynti ei ole helppoa tai jotka yksinkertaisesti haluavat toteuttaa itseään muulla tavoin, kuten esimerkiksi luovien alojen kautta. Sellaiselle ei ole tässä kilpailuyhteiskunnassa tilaa, jos kaikki perustuu markkinoiden ylläpitämiseen ja kustannustehokkuuteen. Siinä yksittäinen yksilö jää jalkoihin. (Nyyssölä 2002, 134.)

Julkunen näkee, että suomalaisessakin yhteiskunnassa toiminnan taustalla on kilpailukyvyn ylläpitäminen. Nuoret, jotka ovat niin sanotusti syrjäytymisvaarassa ja uhkaavat jäädä yhteiskunnan ulottumattomiin, yritetään nopeasti kiinnittää takaisin. Tämä yhteiskuntaan takaisin kiinnittäminen ei välttämättä ole sitä, että nämä nuoret saadaan integroitua takaisin kilpailuyhteiskuntaan. Raija Julkunen mukaan jo se riittää, että nämä ”syrjäytymisvaarassa” olevat nuoret ovat yhteiskunnan aktivointipolitiikan kohteina. (Julkunen 2006, 276.) Tällainen asetelma asettaa nuorisotakuun kaltaiset toimet hyvin näennäiseksi.

Mielenkiintoista onkin se, miten nuorisotakuukin tavallaan osoittaa syrjäytymisen olevan tiettyjen yksilöiden ongelma. Edelleenkin ei tunnisteta sitä, että järjestelmässä saattaisi olla jotain vikaa, jos jotkut yksilöt eivät pysty tai halua kiinnittyä siihen. Näille yksilöille tuupataan vastuu omasta onnistumisestaan, vaikka todellisuudessa pitäisi avata silmät myös sille, että järjestelmää voisi muuttaa. (Helne, Hänninen & Karjalainen 2004, 10-11.) Nuorisotakuu saa aikaan nuorissa ajatuksia, että heiltä odotetaan liikoja. He eivät koe pystyvänsä täyttämään noita vaatimuksia. Nuoren pitäisi pystyä itse takaamaan oman hyvinvointinsa (Haikkola 2005, 158). Samalla nuoret kuitenkin kokevat, että kukaan ei pysty olemaan ”täysipäinen” kansalainen. Mikä siis on ongelmana? Haluammeko todellakin korostaa sitä, että yksilön arvo määrittyy tälle yhteiskunnalle vain sillä, että hän kouluttautuu ja tekee työtä? Vai olisiko mahdollista, että nuorten kollektiivista itsetuntoa voisi nostaa niin, että he tuntisivat olevansa arvokkaita itsessään, eivätkä vain tulevina työntekijöinä? Nuorisotakuukin on suunniteltu niin heterogeeniselle massalle, että ei välttämättä ole resursseja nähdä jokaisen yksilön potentiaalia. Nuoret kuitenkin peräänkuuluttavat kohtaamista, jonka kautta

voidaan rakentaa heidän luottamusta yhteiskuntaa kohtaan. Jos tuolle kohtaamiselle ei ole aikaa tai tapaamisissa ei kuulla yksilöä, ei ihme, että nuoret kokevat itsensä petetyiksi. (Vähämäki 2000, 120-121.)

Nuorisotakuun avulla tuetaan ja kehitetään palveluita, joilla voidaan kohdata nuori ja tukea hänen siirtymistään työelämään. Nuorisotakuu itsessään toki on tarpeellinen, koska työelämään siirtyminen on se suurin vaatimus, joka nuoreen tässä yhteiskunnassa kohdistetaan. Mielenkiintoista on kuitenkin pohtia, miten opetamme nuorille epävarmuuden sietokykyä, muutosvalmiutta, itsenäisyyttä, joustavuutta ja vastuunkantokykyä, joita tarvitaan myöhäismodernissa yhteiskunnassa, jos heidät jatkuvasti opetetaan siihen, että joku ottaa kopin. Nuorille ei anneta mahdollisuuksia kompuroida ja etsiä omaa tietään, jos tarkoitus on pitää heidät aina jonkun instituution listoilla. Jokaiseen ongelmaan liittyen täytyy hakeutua virastoon, täyttää papereita ja osoittaa olevansa yhteiskunnan näkökulmasta aktiivinen. (Aapola & Ketokivi 2005, 23.; Furlong & Cartmel 1997, 3-8.) Tämä saattaa aiheuttaa nuorelle ahdistusta tehdä valintoja, jos sen joutuu tekemään itsenäisesti ja jos se määrittää sen, millainen arvo yksilöllä on tulevaisuudessa. Ei kai tarkoitus ole kasvattaa nuoria avuttomiksi olennoiksi, joita ohjailaan jatkuvasti vanhemman sukupolven näkökulmasta? Ehkä pitäisi ylihuolehtimisen ja huolen sijaan antaa tilaa myös tehdä omia ratkaisuja, jotka saattavat järjestelmän näkökulmasta näyttää jopa vääriltä.

Syrjäytymiskeskustelu itsessään koetaan leimaavana jopa päättäjätasolla. Paradoksaalisesti syrjäytymisen käsitteen käyttöä vältellään, mutta samalla sitä viljellään myös viranomaispuheessa. Kuitenkin syrjäytyneeksi luokitellaan hyvin harva nuori, tuo ”ongelma” koskettaa hyvin pientä joukkoa, mutta kuitenkin paisunut keskusteluksi, joka saattaa jopa jättää yksilön jalkoihinsa. Syrjäytyneiden nuorten joukko on muuttuva ryhmä, siellä ei olla välttämättä kauaa ja sieltä pääsee pois (Myrskylä 2011, 10). Ongelmallisempaa kuitenkin mielestäni on keskustelu syrjäytymisvaarassa olevista. Käsite sulkee sisällensä hyvin suuren joukon nuoria, ja kuten haastatteluissa tuli esille, myös leimaa valtavan määrän nuoria. Se aiheuttaa ärsytystä, jonka myös kenttätyöntekijät tunnistivat. Ehkä sukupolvien ero näkyy juuri tässä. Me puhumme hirveän helposti niistä, jotka näemme ongelmana tälle yhteiskunnalle ja yritämme mahdollisimman nopeasti ottaa haltuun nuo epäkohdat. Kenttätyöntekijöiden haastatteluissa korostettiin sitä, miten syrjäytyneeksi määritellään juurikin sellainen nuori, joka ei sopeudu perinteiseen järjestelmään ja jättäytyy sen ulkopuolelle. Tällaiset yksilöt nähdään helposti uhkana yhteiskunnan hyvinvoinnille, jolloin heidät yritetään keinolla millä hyvänsä kiinnittää takaisin. (Helne 2002, 44.) Kuitenkin on korostettava, että siinä missä nuoret tunnistivat (sosiaalisen) syrjäytymisen ongelmaksi, he myös

nostivat esille, että ulkopuolelle jättäytyminen ja aikalisän ottaminen voi olla täysin nuoren oma valinta, joka voi olla myös tärkeä kokemus hänen elämässään. Ulkopuolelle jäänyt tai syrjäytymisvaarassa yhteiskunnan näkökulmasta oleva nuori voi olla täysin tyytyväinen elämäänsä. Kysymys kuuluukin, voiko nuorten kohdalla edes puhua syrjäytymisestä. Ehkä haastatteluissani ehdotettu tietään etsivän nuoren käsite ei olekaan niin kaukaa haettu ehdotus syrjäytynyt -käsitteen tilalle. Ainakin se olisi huomattavasti positiivisempi näkemys, eikä leimaisi ja tuottaisi pahaa mieltä kenellekään.

5.2 Nuoriin kohdistuvat mielikuvat ja odotukset huolen ja kilpailun yhteiskunnassa

Toiseksi kysyin, luoko syrjäytymiskeskustelu omalta osaltaan pelon kulttuuria, joka vaikuttaa yhteiskunnan päättäjien luomiin mielikuviin nuorista? Miten tämä vaikuttaa nuoren mahdollisuuksiin toteuttaa kansalaisuuttaan?

Sukupolvierojen sijaan puhuisin tässä yhteydessä nimenomaan siitä huolen kulttuurista, joka leimaa yhteiskuntaamme ja sen sisällä tehtäviä päätöksiä ja josta nuorisotakuu on hyvä esimerkki. Nuoria ei uskalleta jättää yksin, heidät opetetaan riippuvaisiksi palveluista. Suurin huoli on se, jos joku sattuu jäämään palveluiden ulkopuolelle. (Furedi 1998, 91-92.) Nuorisotakuun näkökulmasta olennaisia kohtia ovat siirtymät peruskoulusta toiselle asteelle ja edelleen työelämään. Alavalintavaiheeseen peruskoulussa liittyy valtavasti paineita. Nuorille tämä tilanne luo epävarmuutta, todistus ei välttämättä riitä halutulle alalle tai sitten päätöstä ei vain osata ja haluta tehdä. Valintatilanteeseen liittyy niin paljon riskejä, ettei tutkintoihin välttämättä haluta edes sitoutua, kuten myös Furlong ja Cartmel tuovat esille. (Furlong & Cartmel 1997, 3-8.) Nuoret kokevat, että väärin valintojen tekeminen saattaa vaikuttaa pitkälle heidän tulevaisuuteensa, samalla kun he kokevat olevansa kovin yksin noiden valintojen kanssa. Ehkä tästä syystä monet haluavat myös jättäytyä valintatilanteen ulkopuolelle. (Hoikkala 1998, 163-164.) Miksi ihmeessä tuosta siirtymästä peruskoulusta toiselle asteelle on edes tehty niin iso kynnyks? Se jos mikä edustaa vanhempien sukupolvien perinteitä, jotka välttämättä eivät edes kohtaa nykytyöelämän tarpeita.

Siirtyessään työelämään nuoren tulisi olla itsenäinen, riippumaton ja eritoten aikuinen. Vasta työelämässä nuori pystyy toteuttamaan todellista kansalaisuuttaan. Jos siihen ei kykene, nuori nähdään taakkana ja ongelmana yhteiskunnalle. (Julkunen 2004, 256-257.) Nuorisotakuunkin

taustalla on ajatus siitä, että ulkopuolelle jääminen on kallista yhteiskunnalle. Mutta voisivatko nuoret maksaa oman kansalaisuutensa tässä yhteiskunnassa myös muulla tavalla kuin perinteisin keinoin? Nuori ei saa olla yhteiskunnan näkökulmasta hankala, hänen täytyy sopeutua ja jos hän ei siihen kykene, hänen oletetaan hakeutuvan palveluihin, jotka auttavat hänet kiinnittymään takaisin yhteiskunnan hyväksytyjen rajojen sisäpuolelle. Mutta olisiko meillä ulkopuolisuutta, jos kansalaisuuden rajoja ei määriteltäisi niin tiukasti? Yhä harvempi nuori pystyy täyttämään heihin kohdistettuja odotuksia, kuten myös haastattelemani nuoret ja kenttätöntekijät totesivat. Tämä aiheuttaa samalla äärettömästi paineita yksilölle. Ei ihme, että jotkut haluavat jäädä ulkopuolelle. Yhteiskunta antaa vielä kuvan tulevaisuudesta täynnä riskejä, joten miten nuori voisi edes haluta heittäytyä epävarmuuteen, jos ei koe omaavansa välineitä, joiden avulla voisi edes jollain tavalla pärjätä tuon kaiken keskellä? (Blom 2001, 190.)

Jouko Kajanojan mukaan työttömyys ei ole syrjäytymistä eikä myöskään työelämän ulkopuolelle jääminen, vaan ongelma on se, ettei työelämään pystytä kiinnittymään takaisin, vaikka mahdollisuuksia on. Syrjäytymiskeskustelu on usein leimaavaa. Usein työelämän ulkopuolella olevat ryhmät, kuten liian pitkään opiskelevat, leimataan syrjäytyneiksi, koska he ovat uhka kansantaloudelle. Kajanojan mukaan resursseja tulisi suunnata siihen, että ihmiset haluavat pysyä työelämässä, että he olisivat motivoituneita ja kokisivat pärjäävänsä siellä. (Kajanoja 2001, 194-196.) Nuoret saattavat nähdä työelämän aivan erilaisena kuin mitä se on perinteisesti ollut. Haastattelemani nuoret tunnistivat sen, ettei enää tarvitse valita lopullista alaa peruskoulussa, että ala ja elämäntilanteet voivat muuttua. Nykyisessä työelämässä yksilön on kyettävä olemaan aktiivinen ja muuttumaan tarpeen mukaan. Näiden kykyjen vahvistaminen saattaa monelta osin olla arvokkaampaa kuin pelkän ammattitaidon opettaminen. Työelämän ulkopuolelle jäämisen riski on huomattavasti suurempi, jos ei ole välineitä, joilla hallita työelämän kaaosta. (Kuure 1999, 10-11.) Myöhäismodernille yhteiskunnalle tunnusmaisesti yksilöllisyys on se, jota arvostetaan, ja yksilön on kyettävä markkinoimaan itseään. Koulutuksen arvostus on työelämässä vähäisempää, tärkeämpää olisi, että nuori kykenisi liikkumaan muuttuvan työelämän keskellä. (Castells 2000, 138.)

Miksi siis nuorisotakuussa vika nähdään olevan yksilössä? Poikkeavat leimataan helpommin ongelmaksi, jos he eivät sovi perinteiseen muottiin. Nuori ei saa aiheuttaa huolta, muutoin hän on jotenkin ”poikkeava”. Vikaa ei nähdä yhteiskunnassa. Syrjäytyminen ei kuitenkaan ole välttämättä sittenkään kiinni yksilön passiivisuudesta ja laiskuudesta, vaan ehkä kyse onkin nimenomaan siitä, että olemme niin kiinni perinteissä ja perinteisissä tavoissa tehdä työtä. (Paju 1999, 44-46; Helne

2002, 44.) Eihän työelämäkään enää ole kahdeksasta neljään tehtävää, joten miksi emme luo siihen joustoja. Yksilön elämän keskiössä ei voi olla työ, vaan yhteiskunnasta ja elämästä pitäisi saada jotain muutakin irti kuin työelämä ja työkokemus. Hukkaamme järjettömän määrän potentiaalia nuorissa, jos vainoharhaisesti yritämme nähdä kaikissa riskejä ja jokaisen yksilön olevan jonkinlaisessa vaarassa (Furedi 1998, 10).

Tapio Kuure viittaa siihen, että yhteiskunnassamme uhat nähdään tulevan sisältäpäin. Tämä sisältäpäin tuleva uhka yritetään tunnistaa ja ennaltaehkäistä sekä integroida takaisin yhteiskuntaan. Poliittiset resurssit pyritään kohdentamaan niihin instituutioihin, jotka tulevat kohtaamaan näitä ”syrjäytyviä” ryhmiä. (Kuure 1999, 16.) Tähän yritetään vastata nuorisotakuulla. Nuoret kuitenkin peräänkuuluttavat kohtaamista. Pelkkä resurssien satsaaminen palveluihin ei auta, jos nuorta ei oikeasti kuunnella ja kohdata. Tarvitaan enemmän panostamista kohtaamiseen paikallisella tasolla, siihen, että nuori kokee tulewansa kuulluksi ja ymmärretyksi. Yhteistyön luominen on kuitenkin haastavaa ja vaatii varmasti myös järjestelmien muuttamista niin, että keskiössä olisi nuori ja hänen hyvinvointinsa. (Bardy 2001, 89.) Haastatteluissa nousi esille, että ehkä koko nuorisotakuun ja palveluiden tarve on siinä, että nuoret kaipaavat turvallista kuuntelevaa aikuista. Siinä missä myöhäismoderni yhteiskunta on hajottanut perinteisen perhemuodon ja yhteisöllisyyden, tukea ja turvaa aletaan vaatia yhteiskunnalta. (Giddens 1994, 36.) Mutta voidaanko kylmillä palveluilla ja virastoilla korvata välittävää ihmistä? Ei varmasti voida.

5.3 Nuoren asema yhteiskunnassamme

Kolmanneksi selvitin, ohipuhutaanko nuoret syrjäytymiskeskustelulla, jolloin heidän todellinen potentiaalinsa sivuutetaan? Miten tämä vaikuttaa haastattelemieni nuorten kokemuksiin omasta asemastaan yhteiskunnassa?

Nuoret kokevat, että heitä kohtaan asetetaan liikaa odotuksia. Heidän pitäisi olla sukupolvi, joka muuttaa kaiken. Jossain määrin haastatteluistani voi tulkita näkyvän myös sen, että nuoret kokisivat olevansa myös pettymys, koska eivät kykene täyttämään noita odotuksia. Aikuisuuden määritelmän mukaan yksilön pitäisi olla itsenäinen ja ottaa vastuuta niin itsestään kuin muista. Lisäksi hänen pitäisi pystyä löytämään oma paikkansa yhteiskunnassa. (Aapola & Ketokivi 2005, 27.) Näiden vaatimusten esittäminen voi herättää nuoressa huolta, varsinkin, jos samalla jyllää keskustelu, jossa

nuorta varoitetaan syrjäytymistä ja tekemästä vääriä valintoja. Aikuisuutta ei kuitenkaan niin helposti saavuteta pidentyneen nuoruuden aikakautena, sillä kypsyminen vaatii aikaa. Nuorilta vaaditaan itsensä löytämistä, mutta koska se ei ole muuttuvassa myöhäismodernissa yhteiskunnassa täysin mahdollista, saa se aikaan pelkoa, ettei koskaan täytä yksilölle asetettuja kriteereitä. (Ketokivi 2005, 131-132.) Syrjäytymiskeskustelulla kuitenkin pidetään yllä perinteisiä tapoja toteuttaa kansalaisuutta ja kiinnittyä yhteiskuntaan, mikä on ristiriidassa myös pidentyneen nuoruuden kanssa. Jos suurin osa nuorista elää pidentynyttä nuoruutta, onko ihme, jos joku jää ulkopuolelle, jos mahdollisuudet kiinnittyä yhteiskuntaan toteutuvat vain perinteisten keinojen kautta? (Hoikkala 1993, 239-240.)

Nuorten haastattelujen perusteella sellainen nuori, joka täyttää nuorille asetetut kriteerit, on ylijumala. Tällainen nuori on teennäinen olento, jonka elämä on mennyt hyvin helposti perinteisen polun kautta. On jotenkin surullista kuulla nuorten kokemuksia siitä, että heillä itsellään ei ole mahdollisuuksia täyttää näitä kuvailemiaan kriteereitä, jotka sopivat normaaliin keskiluokkaiseen tapaan suorittaa elämä. Ehkä juuri se on instituutio, jota pitäisi purkaa. Samalla näkyy, että nuoret toki arvostavat perinteitä, mutta eivät koe pystyvänsä saavuttamaan niitä. Ehkä olisi tarpeen korostaa, ettei nyky-yhteiskunnassa edes tarvitse. Suurelta osin kuitenkin sekä nuorten, päättäjien että kenttätöntekijöiden ajatukset olivat hyvin samankaltaisia, kaikki olivat kirjan samalla sivulla, mutta siltikin jonkinlaista ristiriitaa ajattelussa oli. Tämä näkyi nimenomaan siinä, miten nuoret toivoivat kohtaamista ja toisaalta taas nuorisotakuun näkökulmasta heistä puhuttiin helposti liikuteltavana massana, joka pitää ohjata palveluihin. Palveluissa korostui päättäjien ja kenttätöntekijöiden mukaan yksilön oma vastuu, hänen pitää aktiivisesti hakeutua palvelujen piiriin, jotta saa apua yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Nuoren pitää osata pyytää apua. Onko tämä kuitenkaan yksilölle oikeus? Mitäpä, jos asia onkin niin, että nuoret eivät edes halua apua tai koe tarvitsevänsä sitä, vaikka se näyttäisikin päinvastaiselta yhteiskunnan näkökulmasta? (Julkunen 2006, 277.) Yritämmekö liikaa sopeuttaa heitä järjestelmään, jota nuorille ei enää ole edes olemassa?

Hallinnon tasolla nuorista ollaan huolissaan ja heidän valintojaan yritetään ohjailla. Nuoret ajatellaan joukkona, jolle pystytään asettamaan päätöksenteolla tehtäviä. Tällaiselle massalle luodaan helposti rajoituksia, joiden luomista perustellaan huolella. (Nikunen 2013, 220-221.) Nuorten puheiden perusteella tämä kuitenkin nimenomaan ohittaa yksilön. He kokevat syrjäytymiskeskustelun jopa loukkaavaksi. Välivuodet ovat itsensä etsimisen aikaa ja monelle oma valinta, jolloin liiallinen puuttuminen saattaa lisätä ärsyyntymistä yhteiskuntaa kohtaan.

Haastattelemieni nuorten mielestä syrjäytymiskeskustelu on hyvin liioiteltua. Syrjäytymiskeskustelu luo itsessään leimaavia asenteita nuoria kohtaan. Ehkä olennaisempaa olisi pohtia, miksi nuoret eivät sopeudu yhteiskuntaamme kuin yrittää väkisin kiinnittää heitä sellaiseen yhteiskuntaan, johon he eivät edes välttämättä halua kiinnittyä. (Helne, Hänninen, Karjalainen 2004, 17.)

Lisäksi nuoret kokivat, ettei heitä kuulla tai oteta tosissaan. Heidän osallistumisensa on hyvin näennäistä heidän mukaansa. (Haikkola 2005, 146-147.) Ohipuhumisen teema sopii tältä osin hyvin tutkimukseeni ja on korostettava, että ohipuhumisen tunsivat kohderyhmistäni kaikki. Nuoret kokivat, että heidän ajatuksensa sivuutetaan, osallistuminen on väkinäistä eikä heitä oikeasti kuulla. Nuoren täytyy tehdä jotain todella radikaalia, menestyä tai hakea huomiota negatiivisella tavalla, jotta häntä kuultaisiin. Se, onko ohipuhuminen tahallista, on toisarvoista. Päättäjähastatteluissa korostettiin, että nuoria on kuultu eri kyselyillä ja muilla keinoin nuorisotakuuta valmisteltaessa, mutta haastattelemani nuoret huolestuivat siitä, että aina kuullaan vain aktiivisia nuoria. He tosin tunsivat, että nuorisotakuun kohderyhmää voi olla hankala tavoittaa, syrjäytynyt ei vastaa kyselyihin, mutta samalla he kokivat, ettei tavallinen nuori pysty vaikuttamaan mihinkään. Lisäksi ohipuhumiseen liittyvää väärinymmärtämistä esiintyi puolin ja toisin, varsinkin nuorisotakuun käytännön toteuttamiseen liittyen. (Anttila 2010, 6-9.) Ohipuhumista pohdittaessa mielenkiintoista on se, että ohipuhuvatko nuoret myös päättäjätason. Päättäjätaso koettiin kaukaiseksi ja heitä nimiteltiin muun muassa salkkuherroiksi, jotka eivät ymmärrä nuoren elämästä yhtään mitään. Näiden kahden ryhmän välissä asenteet varmasti luovat ohipuhumista ja ehkä osaltaan ohipuhuminen on myös hedelmällistä. (Pohjola & Jokinen 2010, 89.) Kahden sukupolven on hyväkin olla eri mieltä ja kokea joutuvansa taistelemaan paikastaan. Ehkä juuri se saa aikaan muutoksia yhteiskunnassa. Nuorten kokemattomuus on yhteiskunnalle myös voimavara. (Mannheim 1952, 292-296.)

Sukupolvien välistä ohipuhumista tapahtuu silloin, kun eri ikäryhmien edustajat tulkitsevat asioita eri näkökulmista. Siinä missä nuoret näkisivät itsensä aktiivisina vaikuttajina, ollaan toisaalla huolestuneita siitä, että nuoret osallistuvat politiikkaan passiivisesti. Tämän huolen perusteella luodaan ohjelmia ja keinoja, joilla halutaan parantaa nuorten osallistumista. Nämä keinot eivät kuitenkaan toimi odotetulla tavalla ja lisää nuorten vaikuttamista, sillä nuoret ovat saattaneet kehittää aivan muunlaisia keinoja vaikuttaa. Näin ollen päättäjätason huoli nuorten passiivisuudesta on moraalipaniikinomaista ja perustuu perinteisten tapojen vaalimiseen, jolloin aktiivisuutta ei nähdä niissä keinoissa, joita nuoret ovat vaikuttamiselleen kehittäneet. Tässä ongelmana on

väärintulkitseminen. Nuoret leimataan laiskoiksi siitä syystä, että kaksi sukupolvea puhuvat eri kieltä. Ongelmallista tässä on, että nuoret saattavat tällaisessa tilanteessa jäädä altavastaajiksi – vanhemman sukupolven tavat osallistua ovat vakiintuneet perinteisiksi ja ovat olennainen osa poliittista järjestelmää. Järjestelmän muuttaminen vaatisi sukupolvien entistä parempaa vuoropuhelua ja nuorten ajatusten todellista huomioimista päätöksenteossa. (Schoultz 2010, 101-103.) Kenttätöntekijöiden mukaan olennaista juurikin olisi kuunnella nuorten omia ideoita ja ajatuksia, nuorten omilla keinoilla. Nuorten osallistuminen ja vaikuttaminen pitäisi vielä tämän lisäksi toteutua nuorten omilla areenoilla eikä teennäisesti valmiiksi rakennetuilla areenoilla, joita voimme ylhäältä päin ohjailla. Vasta tällä tavoin voidaan kasvattaa nuorten motivaatiota osallistua. (Walther ym. 2006, 222.)

Onko syrjäytymiskeskustelunkin taustalla huoli, joka johtuu väärinymmärtämisestä? Nuoret kun itse kokevat, että syrjäytynyt on henkilö, jolla ei ole mitään sosiaalisia kontakteja. Muuten ulkopuolella olevalla ei ole ongelmia, jos hän on tyytyväinen ja hänellä on läheisiä, jotka välittävät. Ehkä taustalla onkin kaippu juuri ihmisten väliseen kohtaamiseen ja välittämiseen, siihen, että nuoret kokisivat olevansa itsessään arvokkaita? Eikä se, että läheisyys aiemmin mainitusti korvataan toistensa päälle rakennettavilla järkälemäisillä palveluilla. Jos ne eivät onnistu kohtaamaan nuorta ja parantamaan hänen hyvinvointiaan, ne eivät tee mitään muuta kuin maksa tälle yhteiskunnalle valtavasti. Ja eikö turha resurssien kuluttaminen juuri ole suurin pelko tässä uusliberalismin kehhdossa?

Nuoren asema yhteiskunnassa ei voi toteutua pelkästään työmarkkinakansalaisuutena. Tällaisessa ajattelussa hyvä työntekijä on hyvä kansalainen ja työelämän ulkopuolella oleva on passiivinen yksilö, joka on uhka koko tämän lintukodon hyvinvoinnille. (Kuure 1999, 9.) Silloin on helppo puhua syrjäytymisestä. On totta, että perinteinen järjestelmä on helpommin hallittavissa, mutta jos se määrittelee jatkuvasti nuoret ongelmaksi, niin ei se ainakaan auta itseään siinä, että saisi hyviä työntekijöitä rattaiksiinsa. Nuoret ajattelevat työelämästä paljon vapaammin kuin ennen. Kuitenkin koulujärjestelmä on hyvin perinteinen. Se saattaa tukahduttaa nuoria, jos rajat asetetaan liian kapeiksi. Tämä voi ilmetä kapinointina ja haluttomuutena heittäytyä, kun nähdään, millainen oravanpyörä työelämä on. (Hoikkala 1998, 163-164). Ja voiko siitä syyttää nuoria?

Silti me pakotamme nuoret tekemään valintoja samalla kun tuomitsemme ne, jotka eivät niitä osaa tehdä tai uskalla tai halua sitoutua niihin. Nuoret eivät edes välttämättä osaa tehdä lopullisia valintoja. Kuitenkin työelämä vaatisi erikoistumista, mutta jos koulutus on kaiken perusta, miten

käy niille, joita ei yksinkertaisesti vain huvita istua koulun penkillä? (Hoikkala & Paju 2002, 26-27.) Haastatteluissa itseänikin hermostutti kuulla, miten joillekin nuorille on sanottu, että he eivät pääse mihinkään, koska todistus on niin huono. Ja samalla heille asetetaan paine olla jotain? Miksi? Pitäähän elämässä olla muitakin vaihtoehtoja, kuin perinteiset tavat toteuttaa työmarkkinakansalaisuutta. Nuorten arvo ei voi olla siinä, että he kasvattavat kilpailukykyä ja että he ovat panostus tulevaisuuden työntekijöinä. Nuorilla ei saisi olla markkina-arvoa, ja on väärin ajatella heitä tuottavana massana. Valitettavasti vain myös nuorisotakuussa voidaan nähdä merkkejä siitä, miten nuorten kouluttaminen on panostus Suomen kilpailukykyyn ja syrjäytymiskeskustelu on ilmiö siitä huolesta, että meillä ei ole pian tarpeeksi työntekijöitä. (Nikunen 2013, 229-230.) Tämä nousi esille niin kenttätöntekijöiden kuin myös yhdessä päättäjähaastattelussa. Millaisen arvon tämä lopulta asettaa nuorelle? Sitä kannattaa ainakin pohtia. Yksilön tehtävä ei voi olla pelkästään maksaa veroja ja se miten paljon hän niitä maksaa, ei voi olla se, mikä määrittää hänen arvonsa (Harinen 2000, 114-115).

5.4 Nuorten sukupolvi – yhteiskunnan uudistaja, mahdollisuus ja voimavara

Mihin minä sitten tähtään näillä johtopäätöksillä? Siihen, että nuoret pitäisi nähdä voimavarana. Nuorten puheesta näkyy se, miten he kaipaavat elämäänsä kohtaamista, välittämistä ja jotain positiivista. Miksi nuorista pitää puhua niin negatiivisessa sävyssä? Teemme karhunpalveluksen tuolle sukupolvelle, jos leimaamme heitä syrjäytymiskeskustelulla ja heikennämme heidän luottamustaan yhteiskuntaan. Maailmanlaajuisesti elämme muutenkin epävakaa aikaa, joten miksi keskustelu nuorista ei voisi olla voimaannuttavaa sen sijaan, että median annettaisiin mässäillä sillä, miten joka ikinen nuori tuntuu olevan syrjäytymisvaarassa.

Täytyy muistaa, että jokainen sukupolvi on aiemminkin selvinnyt nuoruudesta ja vain pieni määrä nuorista on niitä, jotka todellisesti ovat syrjäytymisen huolen vyöhykkeellä. Vaikka joku nuori ei saisi tehtyä koulutusvalintaa ja pitäisi pari välivuotta, sen pitäisi olla sallittua, kunhan hänellä on mahdollisuudet kiinnittyä takaisin sitten, kun hän sitä haluaa. Paineen ja stressin kasaaminen teini-ikäisen harteille ei edesauta kenenkään hyvinvointia, ei yksilön eikä yhteiskunnan. Täytyy muistaa, että sattumalla on hyvin suuri vaikutus elämässä, jokainen yksilö, niin nuori kuin aikuinen voi pudota, mutta yhtä lailla sieltä pitäisi pystyä kiipeämään takaisin. Nuorille pitää luoda välineitä, joilla selviytyä elämässä ja jolla kiinnittyä yhteiskuntaan. (Julkunen 2004, 262-263.) Niiden ei

välttämättä tarvitse olla uusia palveluita, vaan ne voivat olla välittämistä, kohtaamista ja nuorten oikeaa kuuntelemista. Sitä, että nuoret kokisivat todella kuuluvansa tähän yhteiskuntaan sellaisina kuin he ovat.

Nuoret eivät ole niin avuttomia kuin mikä kuva meillä heistä on tai minkä kuvan annamme nuorille heistä itsestään. Tekemieni haastatteluiden aikana näkyi nuorten kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin ja ne kriittiset mielipiteet, joiden ohipuhuminen olisi valtava menetys. Siinä, missä tämä yhteiskunta vaikuttaa nuorten elämään, myös nuoret muokkaavat sitä jatkuvasti omiin tarpeisiinsa. (Lähteenmaa 2000, 52-53.) Ehkä voisimme antaa heille hieman köyhtä lisää rakentaa uudenlaista yhteiskuntaa sen sijaan, että huolestuneina yritämme molemmin käsin pitää heistä kiinni. Tällä palvelujärjestelmien verkostolla saatamme unohtaa opettaa heille taitoja, joita he todella tarvitsevat rakentaessaan tulevaisuuttaan, itsetuntoa ja itseluottamusta. (Furedi 1998, 91-92.) Mitään muutahan ei hyvinvoiva yksilö tarvitse. Meidän pitäisi nostaa esille hyviä asioita, nähdä nuorissa potentiaalia ja voimavaroja sekä kertoa se heille. Vaikka nuoren asiat olisivat kuinka huonosti, eivät ne sillä parane, että häntä muistutetaan siitä jatkuvasti. Tärkeämpää on kertoa, että hänellä on mahdollisuuksia samalla tavalla kuin muilla olla hyväksytty kansalainen tässä yhteiskunnassa aivan sellaisena kuin hän on - oli hänellä töitä tai ei, maalasi hän tauluja, kiersi maailmaa tai oli pikaruokalassa töissä. (Walther, Pohl & Burgess 2006, 223-224.) Toki huolissaan on hyvä olla, kertoo se myös välittämisestä, mutta se ei saa olla kansalaista rajoittavaa, vaan voimaannuttavaa. Kunhan ei käytetä nuoria moraalisen paniikin luomisen lähteenä.

Riskien ottaminen tässä yhteiskunnassa on sallittua. Se kuuluu nuorten ikään ja sille pitää antaa mahdollisuus. Perinteitä saa ja pitää purkaa ja niitä pitää kyseenalaistaa. (Erola 2004, 83-85.) Ehkä nuorten ulkopuolisuus ja niin sanottu syrjäytyminen johtuukin siitä, että emme osaa muuttaa perinteisiä järjestelmiä. Nuorten syrjäytyminen voi nostaa esiin muutoksen kohtia, joita kannattaa ottaa tosissaan ja joihin kannattaa tarttua. (Kajanoja 2001, 202-203.) Syrjäytyminen ei ole nuoren vika, eikä se ole hänen henkilökohtainen ongelmansa, vaan se kertoo siitä, että yhteiskunta on jostain syystä saanut hänet ajautumaan ulkopuolelle. Nuoret haluavat kiinnittyä yhteiskuntaan ja tuntea kuuluvansa tänne. Ehkä sille pitäisi antaa todellinen tilaisuus heidän omien tarpeidensa mukaan. (Paju 1999, 70.) Ehkä syrjäytymiskeskustelu osoittaa sen, miten helposti nykyään teemme asioista äärettömän vaikeita, vaikka ratkaisut olisivat helppoja. Nuoret haluavat tulla kuulluksi ja välitetyksi. Ihan oikeasti.

Nuorten sukupolvi pystyisi muuttamaan tätä yhteiskuntaa. Kansalaisuutta voisi toteuttaa myös muilla tavoin kuin työelämään kiinnittymisellä. (Ziehe 1991, 42-45.) Ei kukaan halua turhanpäiten kotona maata, jokainen haluaa varmasti tehdä jotain, mutta jos mahdollisuudet yhteiskunnan hyväksytyjen rajojen sisällä ovat kovin pienet, ei se anna tilaa luovuudelle. Se, että toinen maalaa kokonaisen päivän taulua kotona, pitäisi olla yhtä arvokasta yhteiskunnalle kuin se, että toinen tekee kahdeksan tunnin työpäivän kotinsa ulkopuolella. Tarkoitin tällä sitä, että kaikenlaisella tekemisellä pitäisi olla arvo. Kuten yhdessä päättäjahaastattelussa todettiin, yksilön nöyryyttäminen byrokratian ja virastokäyntien keinoin ei varmasti lisää luottamusta yhteiskuntaan ja kuulumisen tunnetta. Kuitenkin totta on, että juuri nuorisotakuullakin pyritään pitämään tuttua perinteistä putkea yllä. Se tuo turvallisuuden tunteen, kun voidaan ylläpitää perinteisiä rajoja ja se on varmasti paljon paremmin hallittavissa. (Helne 2002, 178-185.) Mutta vaikka se olisi paremmin hallittavissa, kertooko se silti siitä, että se olisi toimiva yksilön kannalta? Ei välttämättä.

Ehkä järjestelmää pitäisi muuttaa nuorten mukaiseksi sen sijaan, että nuorista yritetään tehdä vanhojen sukupolvien kaltaisia. Yhteiskunnan muutoksessa nuoret ovat mahdollisuus ja resurssi, joihin kannattaa panostaa ja joita kannattaa arvostaa. (mm. Walther, Pohl & Burgess 2006, 223-224.; Nikunen 2013, 229-230.) Nuoret saattavat hyvinkin tunnistaa paikkoja, joissa yhteiskunta ei toimi, ja ehkä heidän toimintansa on merkki, että meidän pitäisi ajatella yhteiskuntaa aivan uudella tavalla (mm. Ziehe 1991, 42-45). Giddenskin viittaa siihen, että perinteitä ei kannata puolustaa perinteillä, mikä muodostuu liian helposti kapeakatseiseksi fundamentalismiksi. Sen sijaan pitäisi olla avoin muuttamaan perinteitä uusien tarpeiden mukaan ja luopumaan vanhoista. Yksilöillä on voimavaroja kyseenalaistaan perinteitä, ja tämä kyseenalaistaminen muuttaa yhteiskuntaa. (Giddens 1994, 47-48.) On mielenkiintoista ajatella, miten haastatteleman nuoret viittasivat siihen, että eihän nuoria ole koskaan kuunneltu ja ainahan nuoret ovat altavastaajan asemassa. Miksi näin on? Miksi nuorten sukupolvi koetaan aina uhaksi ja ongelmalliseksi, jota pitää pystyä hallitsemaan ja ohjailemaan. Onko nuorten aina pakko kapinoida? Eivätkö he voisi olla arvokkaita ihan itsessään?

AINEISTO

Iltalehden otsikko 28.1.2013. Nämä merkit kertovat syrjäytymisestä. Saatavilla www-muodossa <
http://www.iltalehti.fi/uutiset/2013012816607980_uu.shtml?utm_source=telkku&utm_campaign=utisboksi>. 31.3.2013.

Kenttätyöntekijöiden haastattelu 1 29.11.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Kenttätyöntekijän haastattelu 2 3.12.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Kenttätyöntekijän haastattelu 3 30.1.2013. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Nuorten haastattelu 1 20.11.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Nuorten haastattelu 2 29.11.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Nuorten haastattelu 3 29.11.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Nuorten haastattelu 4 3.12.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Nuorten haastattelu 5 3.12.2012. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. 2012. TEM raportteja 8/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Päättäjien haastattelu 1 1.2.201. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Päättäjien haastattelu 2 1.2.2013. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

Päättäjien haastattelu 3 1.2.2013. Susanna Ågren. Tekijän hallussa, Tampere.

LÄHTEET

Aaltonen K. 2011. Johdanto. Teoksessa K. Aaltonen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy, 15-19.

Aapola S. & Ketokivi K. 2005. Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa S. Aapola & Ketokivi K. (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Nuorisotutkimusseura, 7-32.

Ahola S. & Galli L. 2010. Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa A-H. Anttila, K. Kuussaari & T. Puhakka (toim) *Ohipuhuttu nuoruus?* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 132-143.

Allardt E. 1998. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa J.P. Roos & T. Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 34-53.

Anttila A-H. 2010. Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä. Teoksessa A-H. Anttila, K. Kuussaari & T. Puhakka (toim) *Ohipuhuttu nuoruus?* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 6-12.

- Bardy M. 2001. ”Koko kylä” – yhteinen vastuu ja palvelut. Teoksessa M. Bardy, M. Salmi & T. Heino (toim.) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000 –luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes raportteja 263. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 61-96
- Beck U. 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti reflektiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash (toim.) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: 1995, 11-82.
- Berger P. L. & Luckmann T. 1985 (1987). *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd
- Blom R. 2001. Yhteiskunnan rakennemuutos ja perheiden elinehdot. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Helsinki: WSOY, 171-192.
- Castells M. 2000. *End of Millenium*. Malden: Blackwell Publishing
- Erola J. 2004. Nuoret, epävarmuus ja riskit. Teoksessa T-A. Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 28*, 82-99.
- Eskola J. & Suoranta J. 1998, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Furedi F. 1998. *Culture of fear. Risk-taking and the morality of low expectation*. London: Cassell
- Furlong A. & Cartmel F. 1997. *Young people and social change. Individualization and risk in late modernity*. Buckingham: Open University Press
- Giddens A. 1994. *Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press
- Haikkola L. 2005. Kunnan kansalaisia. Nuoret, ikä ja osallistuminen. Teoksessa S. Aapola & Ketokivi K. (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Tampere: Nuorisotutkimusseura, 138-166.
- Harinen P. 2000. Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto
- Hautamäki A. 1998. Individualismi on humanismia. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J. Siltala & J. Tarkki (toim.) *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13-44.
- Helne T. 2002. *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalipoliitiikan laitos. Väitöskirja.
- Helne T., Hänninen S. & Karjalainen J. 2004. Sisään, mutta mihin ja miten? – Kysymyksiä yhteisyydestä. Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 7-19.
- Helne T. 2004. *Syrjäytymisen solmut – eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on niin hankalaa?* Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 23-53.

- Hoikkala T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus
- Hoikkala T. 1998. Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa J.P. Roos & T.Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Tampere: Gaudeamus, 152-168.
- Hoikkala T. & Paju P. 2002. Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29, 14-31.
- Julkunen R. 2004. Yhteiskunta vakuutuksena, vakuutus yhteiskuntana. Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 249-267.
- Julkunen R. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes
- Kajanoja J. 2001. Huono-osaisuuden hinta. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Helsinki: WSOY, 193-208.
- Ketokivi K. 2005. Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & Ketokivi K. (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Tampere: Nuorisotutkimusseura, 100-137.
- Kuure T. 1999. Kansalaisuuden ulottuvuus Euroopan unionin sosiaalipoliittisissa ohjelmissa. Teoksessa T. Kuure, Kärkkäinen K., Paju P. & Soininen A. (toim.) *Kutsuuko yhteiskuna? Nuoret jäsenyyksiä lunastamassa ja haastamassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 9-37
- Kuusela P. 2006. Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.) *Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 26-52.
- Leonard P. 1997 (2000). *Postmodern Welfare. Reconstructing an Emancipatory Project*. London: SAGE Publications Ltd
- Lähteemaa J. 2000. Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Mannheim K. 1952. The problem of generations. Teoksessa Mannheim K. *Essays on the sociology of knowledge. Collected works*. Volume V. London: RKP
- Miller P. & Rose N. 1997. Köyhiä ohjelmoimassa: köyhyyslaskelma ja asiantuntijatieto. Teoksessa S. Hänninen & J.Karjalainen (toim.) *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*. Tampere: Gaudeamus, 111-149.
- Moilanen P. & Räihä P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltonen & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 44-67.

- Nikunen M. 2013. Nuoret liikkuvat, eliitit kannustavat. Teoksessa M. Lehtonen (toim.) *Liikkuva maailma*. Tampere: Vastapaino, 215-231.
- Nyyssölä K. 2002. Valmennusta ja varastointia. Nuorten työllisyys ja työvoimapolitiikka 1960-luvulta 2000 –luvulle. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29, 120-136
- Paju P. 1999. Äänettömät yhtiökumppanit. Nuorten toimeentulon moraaliset, taloudelliset ja kulttuuriset edellytykset. Teoksessa T. Kuure, Kärkkäinen K., Paju P. & Soininen A. (toim.) *Kutsuuko yhteiskuna? Nuoret jäsenyyksiä lunastamassa ja haastamassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 38-78.
- Perttula J. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115-162.
- Pietikäinen R. 2005. Vaihtoehtoisia polkuja etsimässä – työpajanuorten orientaatiot. Teoksessa S. Aapola & Ketokivi K. (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Tampere: Nuorisotutkimusseura, 219-253.
- Pohjola K. & Jokinen K. 2010. Nuoret miehet reaali- ja virtuaalimaailmojen rajoilla. Teoksessa A-H. Anttila, K. Kuussaari & T. Puhakka (toim) *Ohipuhuttu nuoruus?* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 77-92.
- Pyöriä P. 2003. Eriarvioinen tietoyhteiskunta. Teoksessa H. Melin & J. Nikula (toim.) *Yhteiskunnan muutos*. Tampere: Vastapaino, 193-205.
- Saarinen E. 2002. Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa I. Niiniluoto & E. Saarinen (toim) *Nykyajan filosofia*. Helsinki: WSOY, 215-260
- Saastamoinen M. 2006. Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisuuden ihanne. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.) *Kansalaisuuden ääri viivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 53-84.
- Satka M. & Moilanen J. 2004. Lasten mukaan ottamisen ja poissulkemisen paikat – suomalaisten sukupolvisuhteiden siirtymät ja lasten asema. Teoksessa T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 125-148.
- Schoultz V. 2010. Nuorten poliittinen osallistuminen ja sen murros. Teoksessa A-H. Anttila, K. Kuussaari & T. Puhakka (toim) *Ohipuhuttu nuoruus?* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 93-104.

- Silvennoinen H., Kivinen O. & Ahola S. 2002. Tasa-arvon tavoittelusta markkinoiden puristukseen. Nuorten koulutus ja koulutuspolitiikka. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29, 61-85
- Silvennoinen H. & Nieminen J. 2002. Nuotiopiiristä peruspalveluksi. Kunnallinen nuorisotyö ja nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. . Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29, 32-60.
- Soininen A. 1999. ”Semmonen parempiimme”. Osallistumisen merkityksiä pohjoiskarjalaisille nuorille. Teoksessa T. Kuure, Kärkkäinen K., Paju P. & Soininen A. (toim.) Kutsuuko yhteiskuna? Nuoret jäsenyyksiä lunastamassa ja haastamassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 79-137.
- Syrjälä L., Ahonen S., Syrjäläinen E. & Saari S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä
- Vuori J. 2013. Yksisuuntaisen tiedon houkutus – prosessimaisen tiedon mahdollisuus. Teoksessa M. Lehtonen (toim.) Liikkuva maailma. Tampere: Vastapaino, 176-195.
- Vähämäki J. 1998. Elämänpolitiikka ja biopolitiikka. Teoksessa J.P. Roos & T. Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 128-151.
- Vähämäki J. 2000. 2000-luvun elämä yleisön varjossa. Teoksessa T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Tampere: Gaudeamus, 112-131.
- Walldén J. & Lybeck T. 2011. Nuorisolain muutokset – Monialainen yhteistyö ja etsivä nuorisotyö. Teoksessa K. Aaltonen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy, 25-58.
- Walther A., Pohl A. & Burgess P. 2006. Potentials of Participation for Citizenship and Social Inclusion. Teoksessa A. Walther, du Bois-Reymond M. & Biggart A. (toim.) Participation in Transition. Motivation of Young Adults in Europe for Learning and Working. Frankfurt: Peter Lang GmbH, 205-241.
- Wilenius M. 2000. Elämä toisaalla ja tässä: rakenteiden murroksessa kohti uutta vuosituhatta. Teoksessa T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Tampere: Gaudeamus, 267-280.
- Wilska T-A. 2004. Nuorten kollektiivinen sukupolvitietoisuus Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa T-A. Wilska (toim.) Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 28, 100-112.

Ziehe T. 1991. Uusi Nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. R. Sironen & J. Tuormaa. Tampere: Vastapaino

Elektroniset lähteet:

- Beck U. & Beck-Gernsheim E. 2002. Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. London: Sage Publications Ltd. Saatavilla [www-muodossa](#). <<http://helios.uta.fi:2079/lib/tampere/docDetail.action?docID=10076723>>. 9.9.2012
- Julkunen I. 2003. Asiakkaan osallisuus ja itsearviointi. Saatavilla [www-muodossa](#). <http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/A1FEB024-2076-4337-8A06-AB7928065AD8/0/Finsoclehti_1_03.pdf>. 28.9.2012
- Myrskylä P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla [www-muodossa](#). <http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf> . 24.6.2013
- Reijonen M. 2011. Yhteisellä asialla, asiakkaan kanssa – asiakaslähtöisen arvioinnin BIKVA-menetelmä ja sen käyttö. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Lisensiaatin tutkielma. Saatavilla [www-muodossa](#). <<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00125.pdf>>. 28.9.2012.

LIITTEET

LIITE 1: Tutkimuslupahakemus

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelen nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopintoja yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä Tampereen yliopistossa. Olen työstämässä pro gradu-tutkielmaa sukupolvieroista nuoria koskevassa syrjäytymispuheessa. Lähestyn tätä aihetta tulkitsemalla nuorten yhteiskuntatakuuta ympäröivää puhetta suhteessa nuorten omiin ajatuksiin ja kokemuksiin yhteiskunnasta ja sen odotuksista. Koettelen tutkimuksessani sukupolvien välisen ohipuhumisen käsitettä.

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat 15-20-vuotiaat työpajanuoret, ammattistarttia (ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus) käyvät nuoret sekä ammatillisten oppilaitosten asuntoloissa asuvat nuoret. Tämän lisäksi kohderyhmänä ovat edellisten ryhmien ohjaajat ja opettajat. Aineistonkeruumenetelmänä käytän ryhmähaastattelua, jossa haastatteluryhmän kooksi olen rajannut 4-6 henkilöä. Nuorten ryhmähaastattelun jälkeen tarkoitukseni on haastatella kahta ohjaajaa. Ohjaajien on ensin tarkoitus seurata nuorten ryhmähaastattelua, muttei osallistua siihen. Nuorten ryhmähaastattelun jälkeen haastattelen ohjaajia niin teemahaastattelurungon kuin niiden ajatusten mukaan, joita heille syntyi nuorten keskustelun perusteella.

Haen lupaa kerätä tutkimuksen empiirinen aineisto xx:n työpajalla/xx:ssä/ marras-joulukuussa 2012.

Tutkimuksessa kerätty aineisto tulee vain tutkijan käyttöön ja sitä käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja tutkimuseettisten periaatteiden mukaan. Haastattelut tehdään anonymisti eikä tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys tule esiin tutkimusraportissa.

Yhteistyöterveisin,

Susanna Ågren

Lisätietoja:

TUTKIMUSSUUNNITELMA

TUTKIMUKSEN TOTEUTTAJA Ågren, Susanna Havumetsäncatu B 19 33820 TAMPERE 044 323 8487 Susanna.Agren@uta.fi Tampereen yliopisto Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnot	TUTKIMUKSEN OHJAAJA Honkatukia, Päivi Nuorisotutkimuksen professori Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö Linna, 33014 Tampereen yliopisto 050 318 6743 Paivi.Honkatukia@uta.fi
---	--

TUTKIMUKSEN TAVOITE

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten nyky-yhteiskunnan päättäjien odotukset ja mahdolliset sukupolvierot muotoilevat nuoria koskevaa syrjäytymispuhetta. Lähestyn tätä aihetta tulkitsemalla nuorten yhteiskuntatakuuta ympäröivää syrjäytymispuhetta vertaamalla sitä nuorten omiin ajatuksiin yhteiskunnasta ja sen odotuksista. Lisäksi sisällytän tutkimukseen myös niiden ohjaajien näkemykset, jotka toimivat kenttätöntekijöinä suhteena määrittelemiini kohderyhmiin. Tutkimuksellani on kolme tasoa: nuorten taso, ohjaajien taso ja yhteiskunnan päättäjien taso.

TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 15-20 vuotiaat työpajanuoret, ammattistarttia (ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus) käyvät nuoret sekä ammatillisten oppilaitosten asuntoloissa asuvat nuoret. Tämän lisäksi kohderyhmänä ovat edellisten ryhmien ohjaajat ja opettajat.

Nuorten tasoa valitsin edustamaan työpajanuoret, ammattistarttinuoret sekä asuntolanuoret, koska nämä kolme ryhmää kuvaavat hyvin niitä ryhmiä, joissa eniten näkyy yhteiskunnan odotusten ja muutosten vaikutukset. Joidenkin työpajanuorten voisi stereotyyppisesti nähdä edustavan

syрjäytymisvaarassa tai jopa syrjäytyneitä nuoria. Ammattistarttilaiset taas edustavat ryhmää, joiden on hankala tehdä koulutusvalintoja myöhäismodernissa yhteiskunnassa, jossa valintoja on liikaa. Asuntolanuoret taas edustavat niitä nuoria, jotka saattavat joutua muuttamaan opiskelemaan toiselle paikkakunnalle, sillä omalla paikkakunnalla ei välttämättä ole tarpeeksi valinnan mahdollisuuksia ja aloja, joille mennä opiskelemaan. Ohjaajien tason mielipiteitä sisällytän tutkimukseen, sillä heillä saattaa sukupolvieroista huolimatta olla konkreettisemmat näkemykset nuorten kokemuksista ja tarpeista yhteiskunnasta kuin yhteiskunnan tasolla. Näin ollen ohjaajien taso on tavallaan välittäjänä kahden tason välillä ja tästä syystä mielenkiintoinen.

TUTKIMUKSEN AJANKOHTA

Ryhmähaastattelut pidetään opiskelijoiden ja ohjaajien osalta marraskuun 2012 aikana. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua kesäkuuhun 2013 mennessä.

TUTKIMUKSEN KUVAUS

Kyсеessä on nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopintoihin tehtävästä pro gradu -tutkielmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sukupolvieroja yhteiskunnan päättäjien ja nuorten kesken sekä näiden sukupolvierojen mahdollisia vaikutuksia niihin odotuksiin, joita suunnataan nuoriin sekä niihin kokemuksiin, joita nuorilla yhteiskunnasta on. Lähestyn sukupolvieroja syrjäytymiskeskustelun kautta. Ajatuksena on tutkia, millaisia odotuksia nuoriin kohdistetaan yhteiskunnassa ja vastaavatko nämä odotukset siihen, millaisena myöhäismodernin yhteiskunnan kasvatteina nuoret itse kokevat yhteiskunnan. Ne henkilöt, jotka yhteiskunnan tasolla pohtivat ratkaisuja ns. nuorten syrjäytymiseen ovat aivan eri yhteiskunnan kasvatteja, kuin myöhäismodernin sukupolven nuoret. Näin ollen, kenen näkökulmasta esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyohjelmat siis tehdään, nuorten vai päättäjien? Keskeisenä teemana tutkimuksessa on sukupolvien välinen ohipuhuminen.

Tutkimuskysymyksiä tutkimuksessani ovat seuraavat:

1. Ilmentääkö syrjäytymiskeskustelu mahdollisia sukupolvieroja myöhäismodernissa yhteiskunnassa? Jos ilmentää, niin millä tavoin?
2. Vaikuttavatko sukupolvierot yhteiskunnan päättäjien luomiin mielikuviin nuorista ja edelleen nuorille suunnattujen ohjelmien ja palvelujen sisältöihin?
3. Miten yhteiskuntatakuun luomat mielikuvat nuorten syrjäytymisestä ja yleisesti nuoruudesta vastaavat nuorten omia kokemuksia ja mielikuvia yhteiskunnasta, kansalaisuudesta ja tulevaisuudesta. Ohipuhutaanko siinä nuorten kokemukset ja sen myötä myös nuoret?

Käytän aineiston keräämisessä sovellettuna tanskalaista BIKVA-arviointimallia. Hanne Krogstrupin (2004) kehittämän Bikva-mallin nimi koostuu sanoista Brugerindragelse i kvalitetsvurdering, joka tarkoittaa suomeksi Asiakkaiden osallisuutta laadunvarmistajana. Tämän mallin ajatuksena on ottaa asiakkaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Tämä myös mahdollistaa toiminnan laadullisen arvioinnin. Yleisimpänä tiedonkeruumenetelmänä BIKVA-mallissa toimii ryhmähaastattelu, joka mahdollistaa haastateltavien kesken vuoropuhelun ja näin ollen myös laajemman näkemyksen tutkittavasta asiasta. BIKVA-mallissa lähtökohtana ovat asiakkaiden näkemykset palveluiden laadusta ja niiden vaikuttavuudesta, jotka otetaan osaksi toiminnan kehittämistyötä. Arviointiin osallistuneiden asiakkaiden näkemykset viedään käsiteltäväksi organisaation eri tasoille ja lopulta myös poliittisille päättäjille asti. Keskeisenä ajatuksena on tuoda asiakkaiden näkemykset ongelmista yhteen julkisen vallan päätösten kanssa.

TUTKIMUKSEN YHTEYSHENKILÖT OPPILAITOKSESSA

Päiväys

Tutkimuksen toteuttajan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITTEET:

TIEDOTE HUOLTAJALLE

HUOLTAJAN LUPALOMAKE

LIITE 3: Huoltajan lupalomake

HYVÄ HUOLTAJA

Teen Pro Gradu –tutkielman Tampereen yliopistoon nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopintoihin. Tarkoitukseni on tutkia sukupolvieroja nuoria koskevassa syrjäytymispuheessa. Lähestyn tätä aihetta vertaamalla nuorten yhteiskuntatakuuta koskevaan puheeseen nuorten omiin ajatuksiin yhteiskunnasta ja sen odotuksista. Lisäksi haastattelen nuorten ohjaajina työskenteleviä työntekijöitä..

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat 15-20-vuotiaat työpajanuoret, ammattistarttia (ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus) käyvät nuoret sekä ammatillisten oppilaitosten asuntoloissa asuvat nuoret sekä näiden nuorten ohjaajat ja opettajat. Toteutan tutkimuksen aineistonkeruun ryhmähaastatteluina, jossa haastattelen n. 4-6 hengen nuorten ryhmiä. Nuorten ryhmähaastattelun jälkeen haastattelen ryhmien ohjaajia.

Pyydän lupaa, että huollettavasi voi osallistua tutkimukseen. Se tuottaa tietoa siitä, miten parantaa nuorten kuulemistä ja tasa-arvoa yhteiskunnassa sekä miten mahdollisesti nuorten kokemuksia yhteiskunnasta voisi sisällyttää nuoria koskevaan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Täytä lapsesi kanssa oheinen lupalomake ja palauttakaa se lapsesi vastaavalle ohjaajalle/opettajalle tai minulle.

Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Vastaukset käsitellään niin, että yksittäinen vastaaja ei ole tutkimuksesta tunnistettavissa.

Lisätietoja tutkimuksesta:

Susanna Ågren, Susanna.Agren@uta.fi

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen opiskelija, Tampereen yliopisto

HUOLTAJAN JA NUOREN LUPALOMAKE

- ☐ Huollettavani saa osallistua tutkimushaastatteluun koskien MYÖHÄISMODERNI NUORI, Tutkimus sukupolvierojen vaikutuksista syrjäytymiskeskusteluun myöhäismodernissa yhteiskunnassa -tutkimusta
- ☐ Huollettavani ei saa osallistua tutkimushaastatteluun

Huollettavan tiedot

Nimi _____

Oppilaitos/työpaja _____

Vastaava ohjaaja/opettaja _____

Allekirjoitus ja päivämäärä

_____
Aika ja paikka

_____
Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Nuoren oma suostumus

_____
Aika ja paikka

_____
Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Tutkimuslupa on palautettava vastaavalla ohjaajalle/opettajalle viikkoa ennen ryhmähaastattelua tai viimeistään tutkimuksen toteuttajalle haastatteluun osallistumisen päivänä. Mikäli opiskelija ei lupaa määräaikaan mennessä, hänellä ei ole lupaa osallistua tutkimukseen.

LIITE 4: Esimerkki aineiston käsittelystä

Kansalaisuus
Kiinnittyminen yhteiskuntaan
Kenttätyöntekijä 1: Elikkä se tota noin, toinen juttu, minkä mä haluisin tuoda esiin, on se, että meidän täytyis tätä yhteiskunnan verorakennetta muuttaa sillä tavalla tai sitten miettiä kansalaispalkkaa tai jotain muita ratkaisuja sellaseen tilanteeseen, et pienimuotoinkin työ kannattaisi. Elikkä meillä on niinku tavallaan sellanen tilanne, vähän niinku on-off työmarkkinat, että tavallaan sä oot joko kaheksan tuntia töissä tai sitten sä oot sieltä pois, et tavallaan pitäis olla niinku monentasosta, että sä voit osallistua yhteiskuntaan niinku monella eri tavalla ja eri aikoja ja sun elämäntilanteeseen sopivasti. Kun siis tää on tällänen on-off markkinat tilanne tällä hetkellä, joka tota noin niin on hirveen jäykkä.
Päättäjät 3: Mut se on tietysti sitten taas, että jossain vaiheessa sulla täytyy sitten syttyä se kipinä johonkin tiettyyn, mihin sä lähdet suuntaamaan, et jos ei sulla, jos sä nyt ajelehdit loputtomiin, ettei sulla oikein minkäänlaista mielenkiintoa mihinkään suuntaan, niin sillanhan se tietenkin muuttuu vaikeeks ja haastavaks ja sillon tarvii sitä erityistä tukea ja ohjausta ja apua siihe valinnan tekemiseen. Et se uhka siinä tietenkin on tälläsessä maailmassa, et saattaa olla vaikee kiinnittyä ja löytää sitä jotain omaa juttua.
Päättäjät 1: Että kun käytetään pikkasen enempi siihen nuoren kohtaamiseen aikaa, niin se sitten tarkoittaa sitä, että se palvelu, mitä nuoren kanssa yhdessä mietitään, et tuo vois olla se, joka veis nuorta eteenpäin, ni se tulee, osuu paremmin kohdalleen ja nuoren sitoutuminen siihen vahvempaa, jolloin sitten se palvelu, palvelu tuota kantaa pidempään eikä tapahdu esimerkiksi palvelun keskeytystä
Päättäjät 4: Että kyllähän sitten yhtä lailla niinkun nuoriltakin odotetaan jonkinlaista vastaantuloa, et varmistetaan tai sitten että jos ei ole työpaikkaan, niin entä jos olisit työpajalla. Kun sitten kun saa jostakin kiinni, ja on jostain antaa vaikkapa todistus, niin varmistaa sen työnsaannin. Että jotain tämmösiä perusasioita työelämästä tai muusta, niin vois odottaa, että nuoretkin ymmärtäis, että lähtökohta ei oo, että voin odottaa kymmenen vuotta, että saan unelmatyöpaikan. Näin karkeesti sanottuna.
Nuoren asema
Kenttätyöntekijä 1: Mun mielestä nuorilta odotetaan liikoja. Mä voin sanoa yhden esimerkin, jos otetaan nuoret esimerkiksi, meillä tarvitaan hyvät pohjatyt esimerkiksi yrittäjien kanssa, jos viedään nuoria TET-paikkoihin tai esim. viime kesänä oli tällänen kesävalmennus, niin tota. Jos yrittäjä etukäteen tavallaan asemoi tietyllä tavalla nää nuoret, et nää on tämmöstä ja tämmöstä porukkaa, sit se ei koskaan, se tilanne on melkein mahdoton, koska se, te ootte. Siis tähän ootte tätä porukkaa, niin tästäjän seuraa se, että te teette sit sitä tätä ja tota.
Kenttätyöntekijä 3: No varmaan sitten jos yhteiskunnalta kysytään, niin siinä vaiheessa kun se tienaa verorahoja meidän yhteiskuntaan, perustaa perheen, ostaa omakotitalon, tai oman asunnon. Kun yhteiskuntahan pyörii sillä tavalla, että meidän kaikkien pitäis tehdä vähintään kaheksan tuntia töitä ja mieluummin kymmenen, ja mieluummin viä ilmaseks.
Kenttätyöntekijä 3: Mä haluisin haastatella niitä aikuisia ja niitä vanhempia, joilla on monta lasta ja jotka ovat kasvattaneet ne yhteiskuntakelpoisiksi meidän katsottuna, aikuisten mielestä, yhteiskuntakelpoiseksi, ja ovat saaneet järjen käteen heille. Osaavat tienata itse, osanneet pitää kuria ja järjestyksen kotona.
Kenttätyöntekijä 3: .. Niin semmonen kunnollinen nuori, josta ei oo mitään harmia kenellekään. Joka ei saa millään näyttää mitään oikeesti niinku tunteitansa tai ajatuksiaan. Semmonen, joka menee siinä junassa kiltisti.
Päättäjät 1: Mut se tekemisen kenttä, toivottavasti on yhteiskunnan hyväksymien rajojen sisäpuolella.
Päättäjät 4: Niin. Että miksi nuoren kohdalla on erilaiset kriteerit kun sitten naistenlehdissä puhutaan jostain viiskymppisestä, joka jättää hienon työpaikkansa ja muuttaa maalaamaan punamullalla mökkiä. Niin se on hienoa, joka rohkeni tehdä tälläsen ratkaisun, hyppäs yhteiskunnan rattailta pois. Mut ku se on aikuinen, niin se on hienoo.
Elikä sitten se, että tota, jos mietitään että, millainen se sitten, jos teidän pitää määritellä millainen on semmonen hyvä kansalainen, millainen on sitten hyvä kansalainen, että mitä kaikkea se tekee, että ne aattelee, että onpas tossa oikein malliesimerkki, niin mitä sen ihmisen pitäis tehdä tai olla
Nuori: Ylijumala. Se tai sellanen, joka osaa ihan kaiken ja sitten tota siis niin, lyhyesti sanottuna.
Eli onks sille esimerkiksi, millaista sille oli valintojen tekeminen peruskoulussa?
Nuori: Helppoa
Minne se meni esimerkiksi
Nuori: Johki lukioon ja siitä yliopistoon ja
Nuori: Lääkäriks, ylläkäriks ja tutkii polvee. just jotain tollasii. Tai sit just näitä jotain, mitä noi on, niinku politiikkahenkilöitä, että heti täytyis mennä niinku just se tietty polku, että susta tulis jotain ylempiä ihmisiä, et sä et sais olla siivoaja, jos sä vaikka haluaisit
Sit kun mietitään sitä, että.. Mitä niinkö pitäis saavuttaa, että sä olisit sitten hyväksytty, jos aattelette, että menee yliopistoon ja lääkäriks, niin onko se sitten, että sulla olis työpaikka ja semmonen hyvä työpaikka, että sut hyväksytään sitten
Nuori: No siis se just se, että sä oot käynyt tosi niinkun no mun mielestä rankat opiskelut ja sit saanut sen jonkun hatun ja sit sä oot iloinen ja sit sun pitää niinku just se joku politiikka tai semmonen
Tai siis tarkoitan sitä, että millainen olisi semmonen yhteiskunnan tasolta mallikansalainen, että miten sen elämä menis?
Nuori: Ei mitään tietoa.
Tai että miten pitäis, miten oletetaan, että meneekö koulutusvalinnat, onks ne helppoja sellaiselle henkilölle, tietääks se heti, minne sen pitäis hakee?
Nuori: No ei välttämättä
Onks tota, jos sitten puhuu esimerkiksi niistä päättäjistä, just jotka mainitsit, niin millanen niitten mielestä sitten olisi sellanen ihanteellinen nuori, mistä ei tarvitsella huolestunut, niin miten sen elämä sitten menis?
Nuori: Suoraan peruskoulun jälkeen ammattikouluun taikka lukion kautta korkeammalle koulutusasteelle
Nuori: Ei vaan se on lukion kautta johonkin yliopistoon tai tämmöseen huippuarvosanoilla